

TV 15

Glasilo Zveze združenj borcev NOV
in Zveze rezervnih vojaških starešin
Slovenije

Glavni in odgovorni urednik: France Šušteršič

Leto XI. — št. 34

29. VIII. 1973

Ob koncu mladinske delovne akcije »Kozjansko 73« so pripravili udarniški dan, ki so se ga udeležili tudi člani predsedstva republiške konference ZMS. Foto: Pšeničny

Borci NOV in osnutek ustave

Vsa vodstva ZZB NOV in borčevske organizacije gledajo na osnutke ustav republik in SFRJ kot na listine zgodovinskega pomena, nadvse pomembne za ves naš nadaljnji razvoj. Zato so tudi sklenile, da morajo vsi člani, borci, sodelovati v javni razpravi o ustavnih osnutkih. Kaj je najpomembnejše za nas borce v osnutku ustave SFRJ?

Osnutek nove ustave SFRJ opredeljuje, kar je za nas izredno pomembno: da je v našo skupno korist nadaljnje utrjevanje bratstva in enotnosti — ki je tudi naša največja pridobitev narodnoosvobodilne vojne — dalje, da obvarujemo svobodo, neodvisnost in celotnost naše države z nadaljnjim razvojem socialistične družbene ureditve, oprte na samoupravljanje delovnih ljudi in enotnih koristih našega delavskega razreda. Iz tega pa izhajajo mesto in vloga človeka-borca v naši družbi, njegove svoboščine, pravice in dolžnosti.

Borec je kot vsak občan enak po pravicah in dolžnostih z vsemi drugimi občani; njegova pravica do samoupravljanja je nedotakljiva ter neodtujljiva; zagotoviti se mora, da odloča tako o svojih osebnih kot o skupnih zadevah v okviru ZZB NOV kot družbenopolitične organizacije. Borec pa je hkrati tudi odgovoren za izpolnjevanje sprejetih sklepov. Borec ima pravico biti izvoljen in voliti člane delegacije svoje organizacije po načelih ustave SFRJ in ustav republik, zakonov in občinskih statutov. Lahko je kot delegat izvoljen, da zastopa delegacijo v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti — od občinske skupščine do skupščine SFRJ. Pravico ima dajati predloge telesom družbenopolitične skupnosti in da prejema od njih odgovore. Če je izvoljen za kakšno javno, družbeno funkcijo, je dolžen, da jo opravlja vestno in v korist socialistične samoupravne družbe. Borec ima pravico do dela, za kar mu družba ustvarja čedalje ugodnejše razmere, da lahko to pravico uresničuje. Če borec ni sposoben za delo (ne pozabimo, da je iz narodnoosvobodilne vojne ostalo ranjenih 425.000 borcev, med katerimi je več tisoč težkih invalidov!), mu je družbena skupnost dolžna omogočiti

takšno zaposlitev, kakršno bo mogel opravljati.

Z novo ustavo bo zajamčena vsakemu borcu, občanu, pravica, da prosto izbira svoje delo, svoj poklic glede na svojo usposobljenost. Nihče ne more borca, občana, prisiliti na prisilno delo — prisilno delo je prepovedano. Delovni čas je pri nas za vsakogar omejen (ne sme biti daljši kot 42 ur na teden), če delovne razmere ne terjajo drugačne razdelitve delovnega časa. Borec ima pravico do socialnega zavarovanja, kar pomeni, da mora uživati zdravstveno varstvo.

Vsakemu borcu je zagotovljena pravica do svobodnega mišljenja in opredelitve itd. Lahko se svobodno izraža kot pripadnik svoje narodnosti in upravlja svojo materinščino in pisavo. Če pa se noče prištevati h kakšni narodnosti, mu tega ni treba.

Neodtujljiva pravica slehernega je, da brani svojo domovino, to pa je tudi hkrati njegova največja, vzvišena dolžnost ter cast. Borec je dolžen sodelovati pri vseh prizadevanjih družbe, kar

je hkrati tudi njegova pravica na področju družbene samozasčite. Svoboden občan (državljan) je in njegova svoboda je nedotakljiva.

Za svoja hudoodelstva odgovarja prav tako kakor vsakdo po zakonu; kazenska dejanja se v najhujših primerih lahko kaznujejo tudi s smrtjo. Nikomur ni mogoče brez zakonske utemeljitve odvzeti svobode. Če je kdo kot osumljenec v priporu, ne sme biti zaprt več kot tri dni. Med preiskavo je treba osumljenca spoštovati in varovati njegovo dostojanstvo kot svobodnega človeka. Vsakdo, ki je obtožen, ima pravico do obrambe.

Borec, kot vsakdo, uživa pravico do pisemske tajne, ima pravico do prostega gibanja in preseljevanja ter nastanitve, pravico do nedotakljivosti stanovanja itd.

To je nekaj pravic, ki jih bodo borci kot vsi občani uživali po novi ustavi kot enakopravni člani naše skupnosti — z enako pravico do življenja in dela in z enakimi dolžnostmi.

MIHAJLO GEORGIJEVSKI

Živahna predkongresna dejavnost

Politična dejavnost v zvezi s pripravi na javne razprave o izhodiščih za deseti kongres ZKJ je bila zelo živahna po vsej državi tudi v dosedanjih vročih dneh. V minulem tednu se je zvrstilo več posvetovanj o pripravah na deseti kongres ZKJ in na republiške kongrese. Ponekod je bil to že uradni začetek javne razprave o izhodiščih za deseti kongres, ki so skupna, kakor je bilo poudarjeno na teh posvetovanjih, ker so pri izdelavi izhodišč sodelovale vse republiške zveze komunistov, pripravljali pa so jih tudi pri izdelavi idejno-političnih izhodišč za republiške kongrese ZK.

Povsod po republikah in pokrajinah v okoljih, kjer delujejo komunisti, so soglasno poudarjali, da je treba izhodišča kot temeljni dokument našega socialističnega samoupravnega razvoja

kar najbolj približati vsem našim delovnim ljudem in jim natančneje pojasniti bistvo posameznih opredelitev, hkrati pa naj komunisti med razpravo o izhodiščih preskusijo svoje delovanje povsod, kjer živijo in delajo.

Na vseh teh zborovanjih, na katerih so razpravljali o pripravah na kongres, so obravnavali tudi naloge komunistov v javni razpravi o osnutkih republiških ustav in zvezne ustave, dalje, ocenili so politični položaj in določili neposredne naloge, ki jih je treba izpolniti do desetega kongresa ZKJ in kongresov ZK socialističnih republik.

Živahna in različna politična dejavnost, ki ni popustila niti čez poletje, kaže, da se povsod dobro zavedajo, do kdaj morajo izpolniti vse te izredno pomembne dolžnosti.

KOSOVELOVCI POZOR!

Odbor »Kosovelove brigade« vabi na 30. obletnico ustanovitve vse borce, ki so se borili v njenih enotah, ter svojce padlih in umrlih, da se udeležijo naše proslave v Štanjelu na Krasu, ki sovpada s proslavo kmečkih uporov na Primorskem, 30. obletnico množičnega upora Primorcev proti fašizmu in s proslavo občinskega praznika naše domicilne občine Sežana. Proslava bo združena z velikim ljudskim zborovanjem Primorcev s te in one strani meje. Ob tej priložnosti bodo vsi nekdanji borci, ter sorodniki padlih in umrlih borcev prejeli spominsko knjigo »Kosovelova brigada«.

Pisemenih vabil ne bo, zato vzemite to sporočilo kot vabilo. Na veselo snidenje Kosovelovcev v Štanjelu — 2. septembra 1973!

VABILO V ŽIRI

V počastitev 30. obletnice osvoboditve Žirov — ustanovitve prvega NOO na Gorenjskem in 29. obletnice ustanovitve jurišnega bataljona XXXI. divizije prirejajo Krajevna skupnost in družbeno politične organizacije Poljanske doline spominsko proslavo v Žirih z naslednjim programom:

25. avgusta ob 19.30 uvod v proslavo s kresovi
ob 20. igra »Ravbarski cesar« izvaja KUD »Ivan Tavčar« iz Poljan — dvorana »Svobode« Žiri
26. avgusta, ob 6. uri budnica
ob 8. uri — slavnostna seja KS Žiri v zadrudnem domu
ob 8.15 — položitev vencev pred spominsko obeležja
ob 8.30 — promenade koncert pihalne godbe »Alpina« pred zadrudnim domom
ob 9. uri — pričetek proslave pred zadrudnim domom
ob 9.30 — kulturni program
ob 11. uri — otvoritev novih proizvodnih prostorov tovarne »Etiketa« Žiri
ob 15. uri — prijateljsko srečanje Vabljeni vsi udeleženci NOB, XXXI. divizije, jurišnega bataljona in drugi!

besede in dejanja

KAKO JE TO MOGOČE?

Ceprav smo v obdobju, ko odpravljamo pomanjkljivosti, se vendarle dogaja, da nekateri voditelji, ki so jim njihove delovne organizacije dale zaupnico, dobivajo še boljše vodstvene položaje v drugih organizacijah.

Kako je mogoče upravičiti »primere«, da prejšnji direktor delavske univerze v Celju, ki mu je svoj čas izkazal nezaupnico celo politični vrh občine, dobi isti položaj (direktorsko mesto delavske univerze) v sosednji občini, v Zalcu, ki je le nekaj kilometrov oddaljen od Celja. Da bi bila ironija še večja, je odšla tja tudi računovodkinja iz Celja, njegova »desna roka«.

Komunist, 20. VIII. 1973

ADMINISTRACIJI ZAPRLI VRATA

Delavci obrtnega podjetja »Budućnost« v Prokuplju niso dovolili uslužbencem priti na delo.

Slabi medsebojni odnosi, velike izgube, prevelika administracija in kršitev samoupravnih odnosov v kolektivu so temeljni razlogi, da so delavci »Budućnosti« to naredili. Na zboru delovnih ljudi, ki so ga ob tej priložnosti sklicali, so govorili o zlorabah, velikih razlikah v osebnih dohodkih in o nerednih izplačilih, kakor tudi o nepravilnem nameščanju delovne sile v upravi, ne da bi o tem vedeli delavci. Sklenili so ugotoviti, kdo je odgovoren za vse te pomanjkljivosti v poslovanju kolektiva. Predlagali so tudi, naj skličejo sestanek

organizacije ZK in organov uprave, da bi raziskali navedene primere.

Večernje novice, 16. VIII. 1973

PO REKORDNI SEZONI — IZGUBE

Od začetka januarja do konca junija je na jadranski obali bilo 21,7 milijona nočnin, kar je približno 24 odstotkov več kot v istem času lani. Gosti iz tujine so imeli 13,5 milijona nočnin ali za 38 odstotkov več kot lani. Kljub temu pa se gostinci vse bolj bojijo, da bo finančni učinek njihovega poslovanja manjši kot so pričakovali v začetku leta. Vse to povzročajo težave v preskrbi s živilci, predvsem pa z mesom.

Vjesnik, 16. VIII. 1973

● Zvezni sekretar za notranje zadeve Luka Banović je izjavil: »Vporedno z akcijo Zveze komunistov in drugih socialističnih sil za rešitev vprašanj in težav, ki se pojavljajo v jugoslovanski družbi, zunanji in notranji sovražnik skuša izkoristiti te probleme in težave za svojo izpodkopalno akcijo. Namen sovražnika je ustvariti pogoje za slabitev in razvijanje Jugoslavije kot samoupravne socialistične skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti. Akcijam sovražnika se Jugoslavija, po besedah Banovića, odločno in uspešno postavlja po robu. Imamo službo, ki je s podporo Zveze komunistov in državljanskih spoštnosti, da uspešno izpolnjuje svojo nalogo. Odrpiti Jugoslavije do tujine ni znak slabosti, temveč moči jugoslovanskega sistema, ki je sposoben zaščititi se pred vsimi napadi sovražnika, kar je dosedanja praksa tudi pokazala.

● V Ribniku pri Ključu se se končale slovesnosti ob praznovanju 30-letnice ustanovitve 13. krajske udarne brigade, ki so se jih poleg preživelih borcev udeležili predsednik ZIS Džemal Bajdžić, član Sveta federacije Džuro Rucar in drugi. Pregled brigade je opravil eden njenih komandantov iz časa NOV Pero Kasapović. Na zborovanju je ob njem kot govornik nastopil član Zveznega odbora ZZB NOV Mija Materec. Ob sta obudila spomine na izreden, nerojski prispevek borcev in prebivalcev teh krajev k revolucionarnemu boju za osvoboditev. Ključko omotje je dalo NOV vec kot stiri tisoč borcev, od katerih jih je sedemsto padlo na bojiščih v Bosni, na Hrvaškem in v Sloveniji.

● V Beogradu so uradni pogovori med namestnikom zveznega sekretarja za zunanje zadeve Jakso Petricem in namestnikom zunanjega ministra Kube Renejem Anilom Capoto. Največ pozornosti so posvetili pripravam za bližnjo konferenco neuvrščenih držav v Alžiru. Lotili so se tudi vprašanj iz dvostranskih odnosov. Ugotovili so, da bi bilo treba medsebojne odnose izboljšati ne samo na političnem področju, ampak tudi v gospodarskem sodelovanju.

● Generalni sekretar KP SZ Leonid Brežnjev je zaključil obisk v Kazahstanu, sovjetski republiki, ki meji na Kitajsko. V mednarodni javnosti je imel velik odmev govor, ki ga je Brežnjev imel v Alma-Ati, prav na sovjetsko-kitajski meji, kjer je Brežnjev sprožil zelo polemičen napad proti politiki kitajskih voditeljev. »Storili smo vse, kar je bilo v naši moči — je med drugim dejal — da bi normalizirali kitajsko-sovjetske odnose. Toda žal ni bil dosežen noben napredek zaradi zadrževanja kitajskega vodstva, katerega politika temelji na besnem protisovjetizmu in na prevratniški dejavnosti proti socialističnim državam.« Brežnjev je dodal, da bo Sovjetska zveza nadaljevala boj »proti teoriji in praksi maoizma«, kljub temu pa je pripravljena »urediti meddržavne odnose«.

● Generalni sekretar združenih narodov Waldheim bo 29. avgusta obiskal Izrael, naslednje dni pa še Egipt, Libanon, Sirijo in Jordanijo. Njegovo potovanje je v zvezi s proučevanjem položaja na Bliznjem vzhodu. Generalni sekretar OZN se hoče osebno prepričati, kakšna stališča imajo posamezne prizadete države v pogledu bližnjevzhodne krize.

● Odbor OZN za apartheid je pozval vse vlade in organizacije sveta, naj proslavijo 11. oktober kot dan solidarnosti s političnimi zaporniki v Južni Afriki. Dan 11. oktober so izbrali, ker je pred desetimi leti generalna skupščina OZN sprejela resolucijo v zvezi s procesom »Rivonia trial«, na katerem se je morala zagovarjati skupina ljudi zaradi obtožb južnoafriške rasistične vlade. V izjavi odbora OZN je poudarjeno, da se je prvič zgodilo, da je vsa mednarodna skupnost sprejela obvezo boja proti rasni diskriminaciji.

● Grčija je postala dokončno parlamentarna in predsedniška republika. To se je zgodilo po uradni objavi rezultatov nedavnega referenduma ter po zapretili, ki jo je podal prvi predsednik republike Georgios Papadopoulos. V zvezi s tem je Papadopoulos napovedal splošno amnestijo za vse politične jetnike, ki so jih zaprl po aprilu 1967, ko je vojska prišla na oblast. Še posebej je povedal, da bo pomiloščen tudi Aleksandros Panagulis, ki je avgusta 1968 skušal umoriti Papadopoulosa in so ga pozneje obsodili na smrt. Pomiloščeni bodo tudi vsi kršilci kazenskega zakonika, obsojenci, ki so prekršili zakon o obsednem stanju. Zarotniki, ki so skušali vreči

režim, in ljudem, ki so bili kaznovani na podlagi zakona o tisku. Ustavno sodišče bo začelo delovati septembra letos, nova vlada pa bo sestavljena oktobra.

● Ciprska vlada je naposled stopila na prste terorističnim skupinam, ki jih je organiziral general Grivas. Te skupine so izvajale teroristične akcije, da bi strmoglavile Makarosa in združile Ciper z Grčijo. Sodišča v Nikoziji in Limasolu so se lotila preiskav, v katerih je zajeto nekaj deset ljudi, ki so obtoženi sodelovanja v Grivasovem ilegalnem gibanju. Vsi obtoženi bodo morali odgovorjati za številna dejanja proti državi in ljudstvu, pri čemer gre večinoma za oborožene napade. Pri lovu na pripadnike Grivasovih privrženecv pomagajo policiji tudi prebivalci, ki vedo za skrivališča teroristov in za njihove skrivače.

● Ameriško letalstvo je prekinilo bombne napade proti kamboškemu ozemlju. Okrog prestolnice Phnom Penha pa se Sihanukovi partizani pripravljajo na končno ofenzivo proti mestu. Sam Sihanuk je izjavil, da je zavzetje Phnom Penha »samo vprašanje časa«. Zaskrbljenost pa vzbuja vest, da so iz Južnega Vietnamu že poslali v Kambožjo okrog 10 000 »prosvotovoljcev«, ki so pomagali Lon Nolovi vojski. Načelnik Lon Nolvega generalštaba Fernandez je izjavil, da bo Nolon režim zahteval, da ZDA znova bombardirajo Kambožjo, če je ne bojo zapustili »vsi Vietnamski komunisti«.

● Čilske oblasti so začele zaplenjati tovornjake, potem ko avtoprevozniki niso odgovorili na zadnji vladni ultimatum. Doslej so že zaplenili več kot dva tisoč vozil. Sam nadškof Santiago pa je včeraj ponudil posredovanje v sporu med vlado in lastniki kamionov, kar bi utegnili privedi do konca stavke, ki traja že 25 dni s hudimi posledicami za čilsko gospodarstvo. Po zadnjih vesteh so stavko zavrli.

● V Bonnu se je začel drugi krog pogajanj med ZRN in CSSR o obnovitvi diplomatskih odnosov. Menijo, da bodo našli rešitev za problem zahodnega Berlina, ki je v zadnjih tednih zavrl pogajanja med Bonn in Prago ter Budimpešto in Sofijo. Glede na izjavo predsednika CK KP CSSR, da »ima Českoslovaška vprašanje odnosov z ZRN za rešeno«, domnevajo v Bonnu, da je Praga sprejela formulo, po kateri bi zahodnonemški konzularni predstavnik v CSSR zastopal ne le interese posameznikov iz Zahodnega Berlina, marveč tudi interese pravnih oseb in sodišč.

● V New Delhiju se je začel drugi krog indijsko-pakistanskih pogajanj, na katerih naj bi rešili krizo med Indijo, Pakistanom in Bangladešom, ki traja že leto in pol. Izjave voditeljev delegacij in splošno politično ozračje pred pogajanjmi dajejo precej razlogov za optimizem. — Zaradi monsunskega deževja so v Pakistanu katastrofalne povodnje. Utonilo je nekaj sto ljudi, milijoni so v nevarnosti zaradi boleznih, gospodarstvo pa je uničeno.

● Ameriški nacionalni center za nadzorstvo nad boleznimi je sporočil, da na Japonskem in v Avstraliji razsaja epidemija gripe, ki jo povzroča nova vrsta virusa. Medtem ko razsaja epidemija gripe virusa tipa B na Japonskem in v Avstraliji, so ugotovili, da je izbruhnila epidemija gripe zaradi virusa A-Anglija v Keniji in v nekaterih državah Latinske Amerike.

● Stalni predstavnik Alžirije v OZN je izročil generalnemu sekretarju Kurtu Waldheimu uradno vabilo za 4. konferenco neuvrščenih. Le-ta namreč pozornost spremlja celotno dejavnost neuvrščenih držav, in sicer iz dveh razlogov: ker so prevladujoča sila v OZN in ker delujejo konstruktivno.

● Na velikem zborovanju v Buenos Airesu je Juan Peron izjavil, da je popolnoma zdrav in da se bo z vsemi močmi pognal v predvolilni boj za predsednika Argentine. Kot je znano, se za predsedniški položaj poteguje njegova tretja žena Isabela. Peronov tekmeč za predsednika Ricardo Balbin je tudi začel predvolilno kampanjo. Že takoj na začetku je dejal, da »peronistična vlada ni tisto, kar hoče ljudstvo«. Kritiziral je tudi voditelje generalne konfederacije dela, ker odkrito podpirajo Perona.

● Organi republiškega sekretariata za notranje zadeve SRS so na Brniku preprečili ugrabitvev potniškega letala. Ugrabitelji: 24-letni Dušan Čirin, 19-letni Milan Gasparini ter 21-letni Goran Miše, vsi iz Ljubljane, so bili oboroženi z avtomatskim orožjem, do katerega so prišli z vlomom v noči med 19. in 20. avgustom, so hoteli izsiliti odkupnino v višini enega milijona dolarjev, nato pa z istim letalom pobegniti v tujino.

Pretres v laoškem kotlu

V nenehno nemirnem laoškem kotlu, kjer pravzaprav nepretrgano vre že vseh devetnajst let, kar je dežela neodvisna, je pred dnevi prišlo do nenadnega pretresa, ki pa se je k sreči končal brez hujših posledic. Desničarski general Tao Ma je vdrl iz Tajske, kjer je živel v izgnanstvu skupaj z drugimi nazadnjaškimi laoškimi politiki, čez reko Mekong, ki ločuje dve državi, ter se hotel pelastiti prestolnice Vientiana. Uporniškim enotam je splošno uspelo zasedeti nekaj ključnih točk v prestolnici, vendar pa se je nevtralistični premier Suvana Fuma srečno izmuznil in organiziral odpor svojih zvestih sil, ki so že kmalu obvladale položaj. Tao Ma je skušal zbežati z letalom, vendar pa so ga sestrelili, pri čemer se je ubil.

Zarota je bila torej kratkega veka, a vendar je v tistega pol dneva, kolikor je trajala, jasno razkrila svoje širše ozadje. General Ma je namreč po vdoru v Vientian izjavil nekemu ameriškemu novinarju, da namerava strmoglaviti vladno zato, »ker daje prevelike koncesije komunistom«. Izvedelo se je prav tako, da so našli pri upornikih ameriško orožje in da so se desničarski laoški generali ter pobegli nazadnjaški politiki kakih deset dni pred poskusom udara nemoteno sestajali v tajskem glavnem mestu Bangkok; znano pa je, da je Tajska najtrdnjša ameriška trdnjava v Indokini in da je bila — in še ostaja — prava kopenska letalonosilka za ameriške bombnike, ki so odhajali stresati smrtonosne tovore na sosednje indokitske države.

Tajska je za Američane nekakšna strateška stražarnica Indokine. Od tu bi po potrebi, če bi se položaj v sosednjih indokitskih državah — Kambožji, Vietnamu in Laosu — razvijal drugače, kot bi si želeli, lahko vsak hip »korigira razmere«; to so najvišji ameriški predstavniki že nekajkrat poudarili in nobenega razloga ni, da jim ne bi ver-

jeli. Prav zato si ne moremo kaj, da si teh njihovih groženj ne bi priklicali v spomin ob zadnjem poskusu zarote v Laosu — četudi so Američani takoj pohiteli z izjavo, da povsem podpirajo vlado Suvana Fume.

Suvana Fuma je poskus desničarske zarote že dalj časa pričakoval, vse od trenutka, ko se je začel uspešno sporazumevati z osvobodilnim gibanjem Pathet Lao. Kot je znano, je nedavno prišlo med vlado in gibanjem Pathet Lao do prvih konkretnih dogovorov, ki so napovedovali morebitni skorajšnji izhod iz zapletenega položaja, ki je do tlej vladal v Laosu. K temu je po svoje prispevalo tudi ameriško dezangajiranje v Vietnamu in drugod v Indokini, tako da je že kazalo, da bo Suvana Fuma, ki je junija 1962 sestavil nevtralistično koalicijsko vlado, ne da bi uspel vanjo vključiti vse sprte laoške strani, naposled le našel skupni jezik s prejkone najmočnejšo silo v deželi, gibanjem levičarskega princa Sufanuvonga.

Za nekatere je to pomenilo napoved laoškega obračanja v levo oziroma ustvarjanja takšnih političnih razmer v deželi, da bi nazadnjaške sile izgubile svojo težo. Če bi poskus zarote uspel — in poročila kažejo, da ni veliko manjkalo (uporniki so že imeli v svojih rokah letališče, radijsko postajo in neko vojašnico) — bi v Laosu najbrž prišla na oblast proameriška garnitura Lon Nolvega tipa, ki bi kmalu utegnila priklicati na pomoč proti osvobodilnim silam ameriško vojaško moč. In indokitski začarani krog bi ostal še naprej odprt...

Tako pa se vendarle počasi, a zagotovo zapira. Na Kambožjo ne padajo več ameriške bombe in obroč osvobodilnih sil okrog prestolnice Phnom Penha se nezadržno zožuje; iz Vietnamu je slati o čedalje manj oboroženih incidentih; in v Laosu bo sporazumevanje med obema sprtima stranema po spodleteli zaroti najbrž še hitreje steklo.

Po turneji v Alžir

Generalni sekretar organizacije združenih narodov dr. Kurt Waldheim odhaja čez nekaj dni na krajšo bližnjevzhodno turnejo. Najprej bo, kot so napovedali, obiskal Izrael, konec avgusta bo v Egiptu, nato pa bo za kratek čas obiskal še Jordanijo, Sirijo in Libanon. Po končani bližnjevzhodni turneji bo odpotoval v Alžir, koder bo ravno potekala četrta konferenca šefov držav in vlad neuvrščenih držav, ki bo bližnjevzhodnemu sporu posvetila precejšnjo pozornost.

Bližnjevzhodna turneja generalnega sekretarja in njegov prihod v Alžir sta torej med sabo povezana. V državah, ki jih bo Waldheim obiskal, se bo v prvi vrsti temeljito seznanil z različnimi pogledi na možnost razreševanja šestletne krize; na alžirski konferenci pa se bo seznanil s stališči neuvrščenih držav, ki zdaj že predstavljajo polovico članstva svetovne organizacije, do bližnjevzhodne krize, o kateri bo kmalu zatem tekla razprava na 28. zasedanju generalne skupščine združenih narodov.

V razreševanju bližnjevzhodne krize, ki je bodisi zaradi nepripravljenosti bo-

disi zaradi nezmožnosti velikih sil, da bi se v njej konkretnije angažirale, običajno v slepi ulici, so ravno neuvrščene države v zadnjem času pokazale največ odločnosti in zavzetosti. Na zadnjem zasedanju generalne skupščine združenih narodov, lansko jesen, so bile neuvrščene države pobudnice nove, doslej najodločnejše resolucije o Bliznjem vzhodu, ki je obsojila izraelsko politiko prikrita prisvajanja zasedenih ozemelj. Ta resolucija je dobila podporo velikanske večine držav, le nekaj se jih je vzdržalo ali glasovalo proti — vendar med tistimi, ki so glasovali proti, ni bilo nobene velike sile; neuvrščenim državam je uspelo pridobiti za to resolucijo tudi nekatere zahodnoevropske države, kot Francijo, Italijo, Nizozemsko in Luksemburg. In kar je najbrž najpomembnejše: tokrat se je prvič pri tako odločni bližnjevzhodni resoluciji zgodilo, da se ZDA niso postavile na stran svojega bližnjevzhodnega zaveznika — kar je nedvomno za tamkajšnjo razporeditev sil nekaj pomenilo. Le nekaj mesecev zatem je denimo v Izraelu propadel Dajanov predlog, da bi smeli Izraelci svobodno kupovati zemljo na zasedenih arabskih ozemljih in tako širiti meje izraelske države: kaže torej, da je izraelska vlada vsaj deloma morala popustiti pred čedalje hujšim pritiskom svetovne javnosti.

Vse torej kaže, da prizadevanja neuvrščenih držav za razrešitev bližnjevzhodne krize niso tako brez haska, kot jih hočejo nekateri pokazati. Logično pa je, da so ta njihova prizadevanja v prvi vrsti usmerjena v stekleno palačo na East Riverju, newyorški sedež OZN. To je namreč edini kraj na svetu, kjer so možna živa sočnanja med obema sprtima stranema, izraelsko in arabsko. Tu, pred očmi svetovne javnosti, je moč tudi sprožiti takšne predloge za rešitev, ki bi ne bili v škodo nobenemu.

Na alžirski konferenci se bodo navzoči državni neuvrščenih držav dogovorili za novo bližnjevzhodno akcijo na bližnjem zasedanju svetovne organizacije. Njihov nastop zna biti še odločnejši, kot lani. Za dr. Waldheima, ki se je ves čas zavzemal za učinkovitost OZN, bo potemtakem prihod v Alžir logična zadnja postaja njegovega bližnjevzhodnega potovanja.

KOMENTATOR

POJASNILO

V 13. številki TV-15 je bilo objavljeno obvestilo, da bo dne 5. maja 1973 odkrita v Gusnu spominska plošča trem umrlim jugoslovanskim internirancem.

Ker je več naših tovarišev internirancev poslalo pripombe glede tega, da postavljamo ploščo le trem Jugoslovancem, ko pa vemo, da je tam umrlo večje število internirancev, pojasnjujemo, da je objavil botroval tiskarski škrt, ki je besedico »tam« spremenil v »trem« (za kar je bil sicer že objavljen popravek v 14. številki). Hkrati pa tudi obveščamo našo javnost in prizadete svojce, da predvidena zamisel o postavitvi plošče letos ni bila realizirana zaradi nekih tehničnih zadržkov. Upamo pa, da bodo do prihodnjega leta ti zadržki odstranjeni in da bo v maju, ko se proslavlja obletnica osvoboditve iz taborišča, plošča tam postavljena in odkrita.

Odbor grupe Mauthausen — pri komisiji za bivše politične zapor. inter. in izgnance RO ZZB NOV SLOVENIJE

Izplačevanje pokojnin vojaškim zavarovancem med zaposlitvijo

Glede uživanja pokojnine med zaposlitvijo so za vojaške zavarovance veljali do konca minulega leta posebni predpisi, ki so bili enotni za vso državo.

Vojaškim zavarovancem, ki so uveljavili starostno pokojnino zaradi predčasnega prenehanja vojaške službe ali invalidsko pokojnino, se je izplačevala polovična pokojnina. To je veljalo za vse zavarovance vključno čina polkovnika in vojaškega uslužbenca prvega razreda. Za vse druge vojaške upokojence so veljali splošni predpisi. Pokojnina se je izplačevala med zaposlitvijo upokojencem s polno pokojninsko dobo v nezmanjšanem znesku, medtem ko se je izplačevanje pokojnine ustavilo upokojencem z nepolno pokojninsko dobo ter invalidskim upokojencem, če so stopili v delovno razmerje s polovico ali več kot polovico delovnega časa, oziroma začeli opravljati samostojno dejavnost. Družinskim upokojencem se je izplačevanje pokojnine ustavilo, če so stopili v delovno razmerje, ne glede na to koliko časa je trajal delovni čas.

Po novih predpisih, ki se uporabljajo od 1. januarja 1973 naprej, je vprašanje uživanja pokojnine med zaposlitvijo za vojaške upokojence le deloma urejeno enotno za vso državo, sicer pa veljajo določbe posameznih republiških predpisov, ki pa se med seboj razlikujejo.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju vojaških oseb (Uradni list SFRJ št. 67/1972 — v nadaljnjem besedilu zvezni zakon) določa, da se uporabljajo za uživanje pokojnine vojaških zavarovancev med zaposlitvijo predpisi republike, v kateri imajo svoje stalno prebivališče. Za vojaške upokojence, ki stalno prebivajo v Sloveniji, se zato praviloma uporabljajo določbe 23. in 25. člena zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list SRS št. 54/1972, novela št. 26/1973 — v nadaljnjem besedilu republiški zakon). O vsebini teh predpisov bomo govorili pozneje.

Zvezni zakon pa določa v 69. in 173. členu, da se invalidskim upokojencem in upokojencem, ki so uveljavili starostno pokojnino pred izpolnitvijo splošnih pogojev za pokojnino, izplačuje, če je to zanje ugodnejše, 50 odstotke pokojnine, vendar ta zmanjšani znesek skupaj z osebnim dohodkom ne sme presegati najvišjega zneska osebnega dohodka, ki ga določa družbeni dogovor v republiki. V letošnjem letu je leta v SR Sloveniji določen v višini 7500 dinarjev. Ta določba, ki sicer velja za celotno območje države, se ne omejuje le na upokojence, ki se zaposlijo polovico ali več delovnega časa, temveč velja tudi za tiste, ki stopijo v delovno razmerje, ki traja

manj kot polovico delovnega časa. Če se bodo ti upokojenci zaposlili z manj kot polovico delovnega časa, bodo zanje navadno ugodnejši predpisi republike, ker se jim bo pokojnina izplačevala v celoti, in bodo, kot bomo videli pozneje, plačevali skupnosti le določen prispevek, če bodo njihovi skupni mesečni prejemki v letnem poprečju presegli znesek 3870 din na mesec. Starostni upokojenci, ki so ob upokojitvi izpolnjevali redne pogoje za priznanje starostne pokojnine, in družinski upokojenci, ki se zaposlijo, nimajo možnosti izbire, da se jim izplačuje pokojnina v višini 50 odstotkov ali pa po republiških predpisih. Zanje se glede uživanja pokojnine v vsakem primeru uporabljajo predpisi republike, na ozemlju katere prebivajo.

Po zgoraj navedenem republiškem zakonu, ki se v spremenjeni obliki uporablja od 1. januarja 1973, je pravno stanje glede uživanja pokojnine med zaposlitvijo naslednje. Predvsem je treba ločiti, ali gre za upokojence, ki imajo polno pokojninsko dobo, to je 40 (moški), oziroma 35 (ženske) let (za borca NOV pred 9. 9. 1943 velja 35 oziroma 30 let), ali za upokojence z nepolno pokojninsko dobo.

Upokojenec, ki je uveljavil pokojnino s polno pokojninsko dobo in je ponovno stopil v delovno razmerje, začel opravljati samostojno dejavnost ali začel delo na podlagi pogodbe o delu, njegova pokojnina in dohodek iz takšnega dela pa skupaj ne presegata dvojnega zneska poprečnega osebnega dohodka vseh zaposlenih iz prejšnjega leta v SR Sloveniji — letos je to 3870 din mesečno oziroma 46.440 din letno — plačuje skupnosti poseben prispevek. Ta prispevek se izračuna tako, da se na davek iz skupnega dohodka občanov, uporabi količnik 0,7.

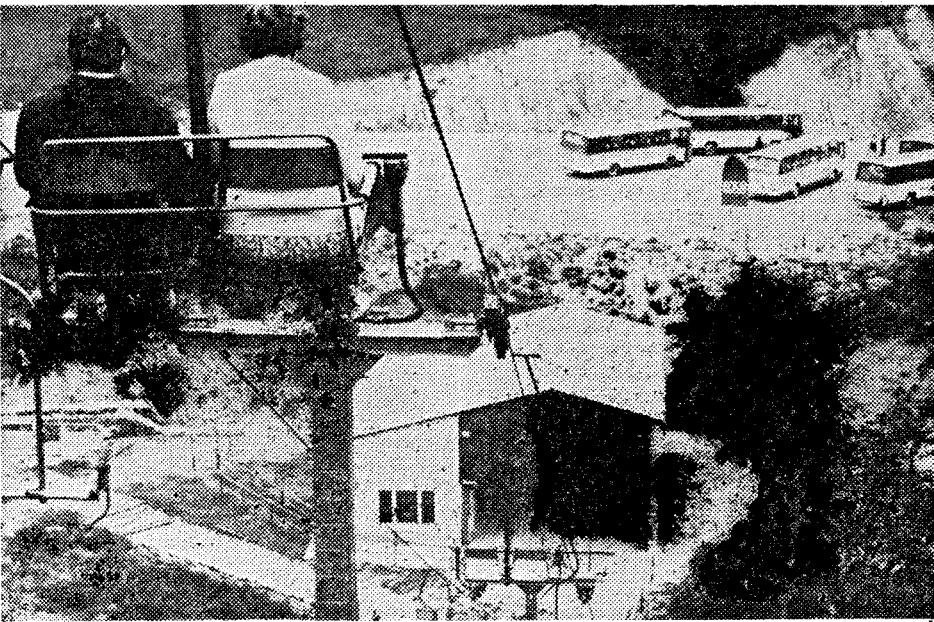
Upokojenec, čigar osebni dohodek iz dela ne presega 30 odstotkov od letnega poprečnega osebnega dohodka vseh zaposlenih iz prejšnjega leta v SR Sloveniji (za leto 1973 je to znesek 6.966 dinarjev), ne plača posebnega prispevka. To velja ne glede na to, kolikšna je sama pokojnina, čeprav presegajo skupni prejemki znesek 3870 dinarjev na mesec oziroma 46.440 dinarjev letno.

Pripomniti je, da se pri presoji višine pokojnine in osebnega dohodka upošteva letno poprečje. Če je na primer upokojenec zaposlen samo 6 mesecev v posameznem letu, lahko presegajo njegovi skupni prejemki v teh mesecih znesek 3870 din, če pa vsi njegovi dohodki v koledarskem letu niso presegli 46.440 din, to je v mesečnem poprečju 3870 din, ne bo plačal tega prispevka.

Iz naslednjih primerov je razvidno, kako se obračunava prispevek:

mesečni pokojnina	znesek dohodka	skupaj letno	osnova za obračun prispevka (manj 25000)	obračun davka od skupnega dohodka	znesek davka	znesek prispevka skupnosti pok. inv. zavarovanja
2.000	1.870	46.440	21.440	750 + 8 % od 1.440	865,20	—
3.500	500	48.000	23.000	750 + 8 % od 3.000	990	—
2.500	1.500	48.000	23.000	750 + 8 % od 3.000	990	693
4.000	1.000	60.000	35.000	1650 + 16 % od 5.000	2.450	1.715
2.000	4.000	72.000	47.000	3250 + 22 % od 7.000	4.790	3.353
5.000	5.000	120.000	95.000	22750 + 69 % od 5.000	26.200	18.350

naši delovni uspehi

Za izboljšanje življenjske ravni prebivalcev pod Blegošem so v škofjeloški občini začeli razvijati kmečki turizem. Za začetek so uredili več smučišč pod Starim vrhom in speljali 1.460 metrov dolgo sedežnico ter več vlečnic. Zlasti v zimskem času prihaja semkaj precej turistov, ki se hranijo in prenočujejo pri kmetih. V vaseh pod Starim vrhom se s kmečkim turizmom ukvarja 8 kmetij, ki imajo na razpolago 60 postelj. Naša fotografija kaže promet na spodnji postaji sedežnice.

(Besedilo in fotografija Branko Blenkuš)

V prvem primeru skupni znesek pokojnine in osebnega dohodka ne presega zneska 3870 din, zato upokojenec ne plača prispevka. Prav tako ne v drugem primeru, če prav je ta znesek presežen. V tem primeru namreč letni osebni dohodek ne presega 6.966 din na mesec.

Obračun prispevka v zgornjih primerih predpostavlja, da bo tudi še v prihodnjem letu veljal kot neobdavčni znesek 25.000 din. Kolikor pa bo ta znesek spremenjen ali pa bo veljala drugačna lestvica prispevkov, bo seveda obračun drugačen.

Za obračunsko tehnično izpeljavo so za pobiranje prispevkov pristojne davčne uprave občinskih skupščin, podatke o osebnem dohodku in pokojnini pa bo moral za tekoče leto upokojenec prijaviti na predpisanem obrazcu v začetku prihodnjega leta.

Vse to, kar smo povedali, velja za upokojence s polno pokojninsko dobo, ne glede na to, koliko ur dnevno traja zaposlitev.

Upokojencem, ki nimajo polne delovne dobe, ki stopijo v delovno razmerje, v katerem delajo več kakor polovico delovnega časa ali pa začno opravljati samostojno dejavnost, na podlagi katere so zavarovani, se po predpisih o pokojninskem zavarovanju delavcev pokojnina v vsakem primeru ustavi. Če pa ti upokojenci stopijo v delovno razmerje, v katerem delajo manj kot polovico delovnega časa ali pa začno opravljati delo na podlagi pogodbe o delu, se jim pokojnina sicer izplačuje, vendar z določnimi omejitvami, kot je bilo spredaj pove-

dano za upokojence s polno pokojninsko dobo. Enaki predpisi veljajo za invalidske in družinske upokojence.

Takšni so torej splošni predpisi, ki veljajo v naši republiki o uživanju pokojnine med zaposlitvijo. Koliko se leti uporabljajo za vojaške upokojence, je bilo zgoraj povedano.

Glede na to, da izplačuje vojaškim upokojencem pokojnino neposredno zavod za socialno zavarovanje vojaških zavarovancev v Beogradu na račun in v breme skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja vojaških oseb, bodo morale davčne uprave pristojnih občin odvajati prispevke neposredno tej skupnosti. Preostane vprašanje evidentiranja njihovih zaposlitev, saj smo v začetku povedali, da se bo izplačevalo določenim starostnim in invalidskim upokojencem v primeru, če je to zanje ugodnejše, 50 odstotkov od pokojnine največ do skupnega zneska 7500 dinarjev na mesec. V tem primeru upokojencu ne bo treba plačevati prispevka. Upokojenec pa včasih vnaprej niti sam ne bo mogel vedeti, kaj je zanje ugodnejše, še težje pa bo ugotovil oddelek za nakazovanje pokojnin. Vsekakor svetujemo vojaškim upokojencem, naj ne bi čakali na poziv pristojnega oddelka za nakazovanje pokojnin, da sami opozorijo na to, naj se jim izplačuje polovična pokojnina, če menijo, da bi bilo to zanje ugodnejše, kot pa, da bi plačevali prispevek.

Organizacije združenega dela in delodajalci pa so ne glede na prijave posameznikov dolžne, da prijavijo vse upokojence, ki se pri njih zaposlijo ali začno opravljati delo na podlagi pogodbe o delu, in sicer na posebnem obrazcu, ki ga je založila uprava Uradnega lista SRS. V primerih, ko gre za vojaške upokojence, je treba prijave poslati zavodu za socialno zavarovanje vojaških oseb pri državnem sekretariatu za narodno obrambo v Beogradu.

Prvi komandant Loške XIII. SNOUB Mirka Bračiča (desno) Franc Bobnar-Gedža in njegov namestnik narodni heroj Vinko Simončič-Gašper (levo).

Bračičeva brigada bo praznovala

Odbor Bračičeve brigade je na zadnji seji razpravljajal o programu proslave za 30. obletnico brigadne ustanovitve. Z zadovoljstvom je sprejel predlog, da bo proslava brigadne ustanovitve združena z zborom notranjskih aktivistov, ki bo 16. septembra letos v Cerknici, kjer ima brigada domicil. Na ta dan se bodo zbrali borci Bračičeve brigade od vsepovsod, da skupaj z aktivisti Notranjske in občani cerkniške občine proslave to pomembno obletnico.

Program, ki ga za to priložnost pripravljajo poseben odbor, je izredno bogat in pester. Naj omenim, da bo ob tej priložnosti govoril tovariš France Popit, predsednik CK ZKS, da se bodo že v soboto, 15. septembra zvrstili v Cerknici koncerti pevskega zborov in godb na pihala iz notranjskih občin in da bosta na glavni proslavi med drugimi nastopila tudi Partizanski pevski zbor in godba Milice iz Ljubljane.

Odbor Bračičeve brigade pa pripravlja še nekatere prireditve in spominske slovesnosti. Tako bo na primer že v soboto, 14. septembra 1973, prispela v Cerknico delegacija 20 mladincev iz občine Slovenske Konjice, kjer ima Bračičeva prav tako domicil. Mladinci se bodo ob tej priložnosti seznanili z najpomembnejšimi dogodki bližnje, daljnje, predvsem pa revolucionarne preteklosti Cerkniške kotline in Loške doline, obiskali bodo zgodovinske kraje, spomenike in podobno, zvečer pa se bodo skupaj z mladinci in borci cerkniške občine veselili ob tabornem ognju na vrhu Slivnice nad Cerknico. Cerkniška mladina pa bo konjiški mladini vrnila obisk ob konjiškem občinskem prazniku 12. oktobra. Spoznala se bo z vsem, kar so ustvarili ljudje na tem koncu dežele. Obiskali bodo Osankarico, kraj, kjer je padel legendarni Pohorski bataljon, počastili bodo spomin Milenka Kneževića, enega izmed komandantov Bračičeve brigade, ki je padel in počiva v

Špitaliču pri Slovenskih Konjicah. S to menjavo obiskov bodo mladinci videli in spoznali marsikaj zanimivega, koristnega in poučnega. Seznanili se bodo z bogato revolucionarno preteklostjo krajev, kar vse pomeni ohranjanje in negovanje tradicij narodnoosvobodilnega boja. Seveda se bodo letos ob 30. obletnici še posebej spomnili takratnega komandanta 14. divizije, narodnega heroja Mirka Bračiča, po katerem je brigada, do tedaj imenovana Loška, dobila ime. Spomnili se bodo junaškega prvega komandanta Loške Franca Bobnarja-Gedža, ki je pokopan v Novem Sadu, počastili pa bodo tudi spomin vseh drugih padlih borcev.

Zaradi zgodovinske točnosti bomo na spominskem obeležju v Markovcu dopolnili zapis o ustanovitvi brigade, ki je bil doslej pomanjkljiv. Ob ustanovitvi 23. septembra 1943 je namreč brigada dobila ime Loška, kasneje je dobila tudi številko 13, po bojih za Kočevje od 9. do 12. decembra 1943, ko je padel Mirko Bračič pa je Glavni štab NOV in POS 5. januarja 1944 izdal odredbo, ki se dobesedno glasi: »V priznanje za hrabro in požrtvovalno zadržanje v bojih za Kočevje dajemo XIII. brigadi naziv brigada Mirka Bračiča.« Odredbo sta podpisala tedanji politični komisar Boris Kraigher in komandant-general-major Franc Rozman-Stane.

Te akcije, prireditve in spominske slovesnosti se bodo vrstile vse tja do konca tega leta. Program pa ne bi bil popoln, če ne bi omenili, da bomo v tem času še posebej tudi obiskovali šole in pripovedovali naši mladini o življenju in bojni poti brigade.

Prepričani smo, da bomo na ta način dostojno proslavili 30. obletnico ustanovitve XIII. SNOUB Mirka Bračiča in s tem prispevali k slovesnemu razpoloženju ob L. zboru notranjskih aktivistov.

STANE LAVRIG

Trije bratje tigrovci

Nesteto je bilo primerov iz zadnje vojne, ki je bila tako kruta, da so izumrle cele družine, deloma v borbi z okupatorjem, deloma v raznih zaporih in koncentracijskih taboriščih ali pa so padle kot talci. Mnogokje so ostali od velikih družin le posamezniki ali pa otroci, ki so ostali sirote brez staršev. Eden takih primerov so trije bratje Šorli, doma s Tolmina, ki so vsi aktivno sodelovali proti okupatorju in so bili že pred vojno borci proti fašizmu. Kot skoraj vsi primorski rojaki so se tudi oni dobro zavedali, kje je njihovo mesto.

Najmlajši med njimi je bil Franjo, rojen 1904, ki se je kot izučen klepar in ključavničar po odsluženju vojaškega roka v Italiji zaposlil v ladjedelnici v Trzinu (Monfalcone), zaradi gospodarske krize pa je bil že po nekaj mesecih brez dela in je proti koncu leta 1928 pobegnil čez mejo v Jugoslavijo. Pri raznih obrtnikih je bil občasno zaposlen širom Slovenije, leta 1930 je dobil zaposlitev v takratni tovarni KID na Jesenicah. Ni bil še dolgo tu zaposlen, ko je bil z mnogimi drugimi delavci zaradi pomanjkanja dela odpuščen in spet je bil na cesti. Čez nekaj mesecev je dobil delo v železniški kurilnici na Jesenicah in upal je, da bo to delo trajno. Spet je bil razočaran, ker je sledila redukcija, on pa zopet brez dela. Šele v letu 1931 je dobil redno zaposlitev v tovarni, kjer je ostal do začetka vojne. Ves ta čas je bil član delavskega sindikata SMRJ in tudi delaven član primorskega emigrantskega društva SOČA. Bil je navdušen planinec in je dobrodušno spoznal vse vrhove Karavank, Julijskih in tudi Kamniških planin. Kot zaveden Slovenec se je velikokrat, posebno tik pred začetkom vojne spri z mostrom Wernikom, izrazitim Nemčurjem, ki je poveljeval nacistem in Hitlerja. Prav zato se ob zlomu stare Jugoslavije ni vrnil na Jesenice, ker se je zavedal, da mu mojster ni odpustil.

Še preden se je začela vojna je prišel na Jesenice pokojni Ante Gerbec, ki ga je poslal znani tigrovec Danilo Zelen k Andreju Čopiju z naročilom, naj ta osnuje trojko, ki bi bila pripravljena ostati na Jesenicah ali okolici tudi po zasedbi Gorenjske po Nemcih ali Italijanih. Čopi je pridobil za to Franja Šorlija, Cirila Kravanja in nekega Tufekčiča iz Bosne, ki je bil zaposlen na Jesenicah. Ob napadu na Jugoslavijo so dobili od kapetana Bregarja, ki je bil pred mobilizacijo sodnik v Kranjski gori, puške z municijo in nekaj ročnih bomb z nalogom, da gredo v Kranjsko goro, zasedeno že po Italijanih, in tam izvršijo neko akcijo. Z avtom jih je odpeljal do Martuljka in nato so se po gozdu prebijali naprej, vendar so se morali zaradi globokega snega vrniti nazaj s tem, da to poskusijo naslednji večer. Ko so se naslednji dan podali proti Martuljku, so že srečevali graničarje, ki so se umikali. Z njimi so prišli do Litije in tam so v nekem gozdičku zakopali orožje ter se razšli. Franjo Šorli se je umaknil na Mrzlico nad Trbovljami, kjer je bila oskrbnica planinske kočje njegova sestrčna Francka Bizjak z Jesenic, Čopi in Kravanja sta se vrnila na Jesenice. Tufekčič pa je ostal v Ljubljani.

bljani. Franjo je bil več mesecev na Mrzlici in oba s sestrčno sta kaj kmalu vzdrževala stike s trboveljskimi aktivisti. Gestapo pa je kmalu zasledil to dejavnost in je v pozni jeseni 1941 Francko Bizjak aretirali in odpeljal v Trbovlje, Franjo pa je še pravočasno pobegnil v Ljubljano. Tu je kmalu našel stike z ljubljanskimi aktivisti OF in bil je član trojke, v kateri so bili: Alojz Ambrožič, Tone Cufar in Franjo Šorli. Takoj v začetku leta 1942 je stopil v NOV, bil je nekaj časa v okolici Zaplane nad Vrhniko, nato v okolici Krima in v jeseni istega leta se je na lastno željo podal prek Jelovice na Gorenjsko, v Cankarjevo četo pod Stolom v Karavankah. Tu se je srečeval z znanci, aktivisti v dolini in nemalokrat tudi z bratom Srečkom. Skupina Cankarjeve čete pa je tu doživela izdajstvo. Sledila je hajka, vendar so se srečno prebili v dolino, kjer so pri Jožetu Zupanu v Zirovnici dobili zavetišče in po nekaj dneh odšli v gozdove nad Jesenicami. Tu, kakor že prej, je vzdrževal stalne stike z mnogimi aktivisti in nekateri od teh, v Zirovnici, so mu nadeli ime Harambaša, čeprav je bilo njegovo ilegalno ime Sočan. Harambaša so mu rekli zato, ker je imel dolgo in gosto brado. Proti koncu julija 1943 so bili razni premiki partizanskih enot, ki so se zbirale na Zirovskem vrhu in tja je prišel tudi Šorli Franjo-Sočan z nekaterimi tovariši. Tam pa je prišlo do izdajstva in do znane nemške hajke, v kateri je padlo menda 46 borcev, 93 pa jih je bilo ujetih. Padel oziroma zaklan je bil tudi Franjo Šorli-Sočan, nedaleč od Frelihove domačije. Borec, ki je še pravočasno splezal na visoko smreko, je videl, kako so Nemci s psi izsledili tri tovariše, ki so bili skriti v gostem grmovju in kako so jih zverinsko poklali, med temi je bil tudi Franjo. Tudi kmet Frelih, ki so mu Nemci naročili, naj padle pokoplje, je to potrdil.

Drugi brat je bil Jože, rojen leta 1901. V Tolminu je imel trgovino z usnjem in čevlji ter čevljarsko delavnico. Že od ustanovitve protifašistične organizacije TIGR je bil z bratom Srečkom povezan s to organizacijo, pri kateri je aktivno sodeloval, kljub temu, da je imel veliko družino. Nekajkrat je bil z nekaterimi drugimi zavednimi Tolminci zaprt na tolminski kvesturi, a se je vselej srečno izmazal. V času, ko je Italija napadla Jugoslavijo, je takoj vedel, da je napočil čas, ko mora priti do obračuna s fašizmom. Že leta 1941 se je povezal z nekaterimi drugimi aktivisti v Tolminu in po izjavi Franca Brešana je bil prvi sestanek OF v Jožetovi delavnici. Pridno je sodeloval pri narodnoosvobodilnem gibanju in verjetno je le malokdo vedel, koliko obutev in druge opreme je šlo iz njegove hiše za partizane. A tudi njemu je prišla kvestura na sled in leta 1943 je bil aretiran. Odpeljali so ga v zapore Via Coroneo v Trstu. Kaj je tam prestal, ve le malokdo. Stanko Kamenšek, sedaj profesor v Kanadi, ki so ga imeli Nemci zaprtega v Beogradu in ga leta 1943 izročili Italijanom, da so ga odpeljali v Trst, omenja v svojih spominih, kakšnemu mučenju je bil podvržen Jože pri zaslišanjih, ki pa kljub temu ni ničesar pri-

znal. Kasneje so ga izpustili, a domobranci so ga poleti leta 1944 ponovno aretirali in Nemci so ga poslali v koncentracijsko taborišče Dachau. Od tam se je oglašil svoji svakinji na Jesenicah in jo prosil, da bi mu kaj malega poslala. Ta mu je takoj odposlala manjši paket, ki pa je prišel čez nekaj tednov nazaj. Svakinja je takoj pisala na komandanturo v Dachau, kako da mu paketa niso izročili. Prejela je odgovor, češ, če je Josef Sorli istoveten z Giuseppejem Sorlijem, ji sporočajo, da je bil premeščen v Mauthausen. Takoj je pripravila nov paket in ga odposlala v to taborišče, čeprav ni imela njegovega naslova. Tudi od tam je prišel paket nazaj in zopet je pisala na komandanturo v Mauthausen, zakaj mu paketa niso izročili. Prejela je odgovor, da, če je Josef Sorli istoveten z Giuseppejem Sorlijem, potem ji sporočajo, da je zaradi splošne oslabelosti v novembru umrl. Tako se je končala življenjska pot človeka, ki je tako ljubil svoj nesrečni narod in ki je že od leta 1927 nesebično sodeloval v boju za svobodo našega naroda na Primorskem. Zapustil je ženo in štiri otroke.

Najstarejši od treh bratov, Srečko, je imel nekoliko več sreče. Služil je že v avstroogrski armadi in po končani prvi svetovni vojni se je prostovoljno prijavil za obrambo naše severne meje. Sodeloval je v raznih borbah od Dravograda, Labota, Velikovca, Grebinja, tja do skrajnih meja našega slovenskega naroda na Koroškem. Bil je v sestavi planinskega polka in v četi svojega rojaka Draga Janežiča. Koncem decembra 1919 se je vrnil na Primorsko, kjer sta z bratom Jožetom pridno sodelovala pri Narodni čitalnici na Mostu ob Soči, tako pri pevskem zboru kot tudi pri dramskem odseku. V jeseni leta 1926 se je spet naselil v Tolminu in ob osnovanju protifašistične organizacije TIGR, ga je v to kaj kmalu vključil učitelj Vladko Kogoj. Bil je zaupnik za Tolmin in okolico, ter povezan z glavnimi voditelji organizacije ter z znanimi kurirji, Jankom Rutarjem, Jernejem Lužnikom, Mihom Bizjakom in drugimi. Prek njega so šle velike količine raznovrstnega slovenskega čtiva v razne kraje Primorske. Julija leta 1929 ga je goriška kvestura zaprla, ker ga je osumila, da je sodeloval pri pobegu enega glavnih organizatorjev TIGR Alberta Rejca, na katerega je kvestura razpisala visoko denarno nagrado, dalje da je sodeloval pri prenosu in širjenju letakov, ki so pozivali naše ljudi, naj se ne udeležijo volitev konec marca istega leta, ko so glasovali za ali proti fašizmu, sumili pa so ga tudi v zvezi s širjenjem letakov s pozivom našim ljudem, da se ne udeležijo neke prireditve na Mostu ob Soči, ki jo je prirejala fašistična »Dopolavoro«. Pri tej prireditvi je sodelovalo tudi nekaj Slovencev, ki so bili na letakih poimensko ožigosani. Vse to je bilo sicer res, a pravih dokazov niso imeli. Pač pa ga je bremenil listič, ki so ga našli pri njem in katerega mu je pred kratkim poslal Slavko Bevk s Cerknega. Na tem lističu je bilo napisano, koliko imajo orožja v dobrem stanju in koliko v slabem. Dalje so bila na lističu tudi imena nekaterih oficirjev v Cerknem in vojaških enot. Srečko je bil sicer dan pred preiskavo in aretacijo opozorjen po Ludviku Struklju, ki ga je k njemu poslal Zorko Jelinič z Gorice, ker je imela organizacija na goriški kvesturi svojega zaupnika, vendar je ta listič pri pospravljanju prezrl. Kljub temu se je zdejva po čudnem naključju za Srečka dobro končala in po kakih desetih dneh zapora so ga izpustili. Imel pa je nad sabo nadzorstvo, na kar so ga opozorili prijatelji. Tista leta je tudi sam večkrat zašel ilegalno čez mejo v Jugoslavijo, kamor ga je vlekle srce in nikdar se ni prazen vračal nazaj, saj se je dobro zavedal, kakšnega pomena je bilo tedaj za naše ljudi slovensko berilo. V marcu 1930, ko je prišla italijanska kvestura na sled organizaciji TIGR in so se začele velike aretacije, je pobegnil čez mejo v Jugoslavijo, kakor tudi nekateri njegovi prijatelji, in se nastanil na Jesenicah. Tu so bili že od prej nekateri njegovi znanci, ti grovci, kot: Slavko Jelinič, Anton Batagelj in Peter Bizjak, iz Ljubljane pa so prihajali: Albert Rejec, Maks Rejec, Danilo Zelen, Justin Godnič, Tone Černač, Ivo Višnjevec in drugi. Takoj so vzpostavili zvezo na bohinjskih gorah z onimi člani organizacije na Tolminskem, ki jih kvestura ni odkrila. Dobra tri leta je Srečko hodil na poti čez bohinjske gore v vseh letnih časih, kjer se je srečeval s člani organizacije z onstran meje na Suhi, na Rodici ali pa na sedlu pod Velikim Kukom, in nikdar ni prišel prazen, pač pa obložen s propagandnim gradivom. Spominja se, da je imel le v letu 1931 kakih 50 sestankov na bohinjskih gorah. Tudi kasnejša leta, vse do začetka vojne, je bil povezan z organizacijo, čeprav ne več tako aktivno kot nekdanj. Bil pa je tudi vsa leta aktivni član primorskega emigrantskega društva Soča na Jesenicah.

V začetku druge svetovne vojne, oziroma okupacije, se je kmalu povezal z nekaterimi aktivisti na Jesenicah, še posebno pa z Nikom Bernardom, ko se je ta, v začetku leta 1942, vrnil na Jesenice in se zaposlil v železarni, ter z drugimi, ki so se največkrat shajali pri Veri Jelinič. Povezan je bil seveda tudi s svojim bratom, Francijem Sorlijem-Sočanom, dokler je bil v Cankarjevi četi pod Stolom, oziroma nad Jesenicami. Oskrbnoval je borce z različnimi potrebnimi

stvarmi in izvrševal naloge, ki so mu bile zaupane. Skušal je pomagati, kjer je bilo mogoče. V začetku aprila 1943 je bil aretiran od gestapa zaradi izdaje partizanskega begunca, ki je v drugi polovici februarja pobegnil s stojejanke pod Stolom in najprej izdal svoje sorce, nato pa je začel izdajati tudi vse aktiviste in sploh ljudi, ki jih je poznal, ali za katere je slišal, da sodelujejo z narodnoosvobodilnim gibanjem. Takrat je bilo na Jesenicah in okolici aretiranih 46 aktivistov OF, mnogim pa se je posrečilo, da so še pravočasno pobegnili in odšli k partizanom. Dobre štiri mesece je bil nato Srečko v zaporih v Begunjah, vedno v strahu, da ga pokličejo in odpeljejo na morišče, nato so ga odpeljali v Dachau in od tod v koncentracijsko taborišče Flossen-burg, kjer ga je trdna volja do življenja in pomoč dobrih tovarišev, rojakov, ter tudi prijateljstvo s pripadniki drugih narodnosti obdržala pri življenju. Vrnili se je oslabil po končani vojni k svoji družini na Jesenice in kmalu je prijel za delo pri obnovi porušene domovine. Aktiven je bil vsa leta do svoje starosti pri raznih družbeno političnih organizacijah, ter pri ustanavljanju mestnih podjetij v prvih letih po vojni. To pa mu je na stara leta v veliko zadoščenje.

A. Č.

Zgled partizanke Urške

Zdaj je ni več. Dočkala je 78. let. Mnogi se ustavljajo ob njenem grobu na škofjeloškem pokopališču, kjer smo jo pokopali letos maja. Nesteti so jo poznali kot partizanko in aktivistko, zlasti v Selški dolini, kjer je bila doma. Pravzaprav si je postavila spomenik s tem, da je zbrala in uredila zbornik z življenjepisi padlih borcev iz Selške in Poljanske doline.

Urška je hodila sama od hiše do hiše, da je zbrala kar najbolj skrbno vse podatke. Zbrala je tudi slike za večino padlih borcev. Nagrado, honorar za svoje delo pa je potem dala za spomenik padlim v Davči. Relief za ta spomenik je tudi zasnovala ona, naša aktivistka Urška. Domačini so jo po hišnem imenu imenovali Srajevka, marsikdo pa najbrž ni niti vedel, da se je pisala Ivana Kovač.

Urška je prehodila po dolgem in počez prav vse škofjeloško področje — Selško in Poljansko dolino ter ožjo škofjeloško okolico. Marsikaj je vedela in doživela sama v narodnoosvobodilni vojni. Že od vsega začetka je bila aktivistka, v ilegalno pa je odšla januarja 1943. Tistega leta je bila tudi sprejeta v partijo. Urška je bila tudi organizatorka partizanske šole v Davči. Poznali smo jo kot okrajno sekretarko APF in na splošno kot izredno delavno politično delavko. Za svoje delo je bila večkrat odlikovana. Po vojni je bila najprej na škofjeloškem, pozneje pa na kranjskem okrajno načelnica za skrbstvene zadeve. Mnogi je ne bodo pozabili; spominjali se je bodo, kako odločno je ukrepala, da so bili otroci padlih borcev, neštete sirote brez staršev, preskrbljeni. Povrh tega pa se je potem tudi sama še posebej zanimala, kako so živeli ti partizanski otroci in jih je obiskovala. Menda ni bilo otroka na njenem terenu, ki bi ne poznal Urške, osebno pa je tudi ona poznala vse otroke.

Urška je ostala dosledna sama sebi po vojni, delala je prav tako vneto in požrtvovalno kot med vojno. Tudi kot upokojenka ni mirovala. Urška je bila sama od mladih nog, od četrtega leta sirota in se je preživljala pri tujih ljudeh v škofjeloških hribih. Slovela je tudi kot čipkarica. Pred vojno je bila nekaj časa gospodinja pri učitelji Julki Rotar, ki so jo Nemci leta 1942 ustrelili kot talko v Celju. Urške se vsi radi spominjamo.

MILAN CIRK

fotografija z vprašajem

Tokrat objavljamo fotografijo skupine petnajstih partizanov, ki je oborožena z dvema puškomitraljezoma »bren« (angleškega izvora). Na hrbtni strani je zapisano »Dušan Svarak«. Zanima nas, kdaj in kje je fotografija nastala (ali v Črnomlju ali Ljubljani ali kje drugje), kdo jo je posnel, imena, priimke in partizanska imena za tovariše, ki jih boste prepoznali, pa še kateri enoti pripadajo.

Oba sta potrebna zdravljenja

V Šmarju pri Sevnici živita in že deset-letje uživata vsak svojo partizansko oziroma borčevsko pokojnino Karel in Nežka Grebenec. Kot slovenska izgnanca sta začela sodelovati v osvobodilnem gibanju na Hrvaškem že proti koncu leta 1941, kot aktivista kalniškega partizanskega odreda pa so jima priznali dvojna leta od srede leta 1942. Karla Grebenca so bolehnega invalidsko upokojili leta 1961, njegovo ženo pa naslednje leto.

Karel se je rodil leta 1903 v Trstu v napredni in številni delavski družini; imel je kar pet sester in štiri brate. Brat France je bil španski borec in je padel med narodnoosvobodilno vojno. Karlu še ni bilo osemnajst let, ko se je pred fašističnimi zatirali našega življa na Primorskem umaknil v Jugoslavijo. Postal je železničar. Delal je v Celju, pozneje pa v Zagrebu. Ves čas je sodeloval v naprednem delavskem gibanju. Tik pred vojno so ga premestili v Slovenijo. Služboval je na brežiški železniški postaji, pozneje pa v Sevnici. V Zagrebu se je oženil z Nežko Puntar iz Senuš pri Leskovcu. V Puntarjevi družini se je rodilo deset otrok. Nežkin brat Karel je padel kot španski borec. Grebenčeva družina v Zagrebu je dajala zatočišče komunistom ilegalcem, zlasti tistim, ki so se odpravljali v Španijo.

Grebenčevo družino kot številne druge naše izgnance so Nemci 20. julija 1941 odgnali v Rajhenburg (Brestanica), nakar so

jih odpeljali v izgnanstvo na Hrvaško. Sprva so Grebenčevim določili bivališče v Slavonski Požegi, pozneje pa v podravski vasi Vojakovci. Grebenčeva sta že jeseni 1941 začela sodelovati z aktivisti kalniškega partizanskega odreda. Karel je kot član Rdečega križa zbiral za partizane živež in obleko, z ženo pa sta tudi zbirala orožje in strelivo. Nežka je bila hkrati zelo delavna obveščevalka. Imela sta precej izkušenj iz svojega partijskega delovanja pred vojno, zato jima ustaške oblasti niso prišle na sled. Šele sredi leta 1943 so ju začeli sumiti. Tedaj so Karla zaprli v Križevcih, potem pa so ga odgnali v zagrebske zapore. Tam so ga zasiljevali in mučili 41 dni, a mu niso mogli dokazati krivde. Grebenčeva sta potem sodelovala nadalje v osvobodilnem gibanju na Hrvaškem do osvoboditve, ko sta se vrnila v Slovenijo. Karel je bil v službi na sevnški železniški postaji, Nežka pa se je nekaj let vozila na delo v Zagreb, potem pa je delala v sevnški Kopitarni. Karel je bil dolga leta vnet družbenopolitični delavec, dokler ni hudo obolel za trombozo. Pred meseci so mu morali odrezati levo nogo pod kolonom. Že dolgo je priklenjen na posteljo. Oba Grebenčeva bi bila potrebna klimatičnega zdravljenja.

Ko sem ju obiskal, sem dobil občutek, da jima je skromnost branila povedati kaj več o svoji revolucionarni dejavnosti. Zadovoljna sta, da sta izpolnila za našo narodno in socialno osvoboditev svojo dolžnost — to je dovolj. KAREL ZORKO

V strahu za zdravje

V časopisju sem bral, kako je kmetijski kombinat »Budimka« v Uziški Požegi izdeloval znano žganje klekovačo iz marmelade, kompota in drugih »sladkih« odpadkov. Čudil sem se, da se kaj takšnega dogaja prav tam, kjer imajo sliv na pretek ali celo največ, tako da jih za kuhanje žganja ne more primanjkovati. Značilna je tudi novica, da so v Makedoniji odkupovali na debelo osle, ker so jih hoteli predelati v mesne izdelke, kar so jim po naključju preprečili. V bogato Vojvodino so iz precej revnejše Makedonije dovažali osle za mesne konzerve in klobase. Spričo takšnih novic so ljudje lahko v resnih skrbih za svoje zdravje. Ali smo res tako daleč, da podjetja mislijo le na svoj dobiček in da jim je zdravje delovnih ljudi popolnoma postranska stvar?

Živilska industrija se je pri nas zelo razvila. Prodajalne so bogato založene z domačimi izdelki — od najrazličnejšega peciva, živilskih izvlečkov, številnih vrst juh, mesnih konserv in raznih izdelkov, včasih dvomljive kakovosti. Baje vsega tega blaga ni mogoče nadzirati, ali je res vse zdravo. Včasih kaj razprodajajo in če ne paziš, se ti utegne zgoditi, da kupiš marsikaj, za kar je že zdavnaj minil rok uporabnosti. Poročila o zastrupljenih z živili niso tako redka, verjetno pa se ljudje pogosto, po malem zastrupljajo, ne da bi vedeli.

Znano je, da izvažamo marsikaj — ne le uvažamo — in da gredo najboljši izdelki živilske industrije v tujino. Če izvozno blago ne ustreza strogim tujim predpisom, ga tujina zavrne. Neredko se zgodi, da pride po-

tem zavrnjeno blago v prodajo na naš trg, ne da bi ljudje vedeli, kaj sploh kupujejo.

Kaj bi bilo treba storiti? Ali se naj le zgražamo? Vsekakor moramo odločno vztrajati pri zahtevi, da zboljšamo tržno in sanitarno inspekcijo in da poostrižimo predpise. Ali ni zdravje v naši družbi največje bogastvo? VELIMIR PANIČ

KEGLJAŠKO SREČANJE

Športniki invalidi iz Zagorja so v počastitev občinskega praznika, 5. avgusta, priredili prijateljsko kegljaško srečanje v borbenih partijah. Sodelovala so športna društva »Invalid« iz Črnomlja, Kočevja, Ljubljane, Domžal, Hrastnika in Zagorja.

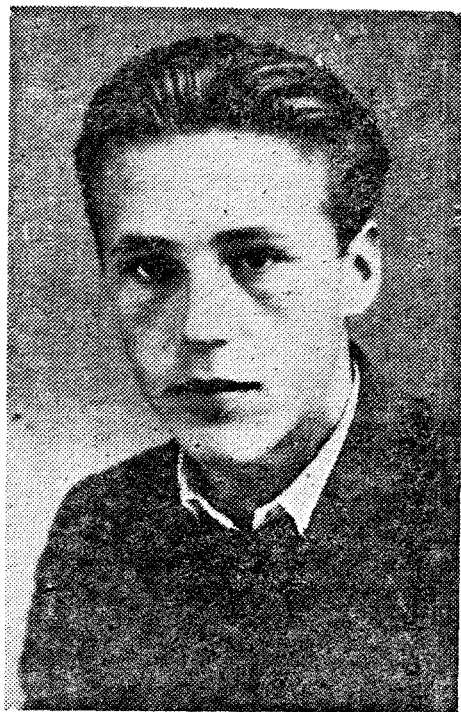
To srečanje prirejajo že več let in s tem utrjujejo medsebojno prijateljstvo in športnega duha. Naši tovariši iz Zagorja so namreč zelo priljubljeni med športniki invalidi širom po Sloveniji, saj nas vedno prese- netijo, kadar gostujemo pri njih.

Kegljaške ekipe so nastopile v dveh borbenih partijah po šest mož. Ekipe iz Ljubljane je tokrat zaigrala zelo zanesljivo. Dosegla je 471 kegljev, sledijo Hrastnik s 467, Kočevje s 442, Domžale s 414, Zagorje s 409 in Črnomelj s 342 poškodovani keglji. Najboljši kegljač tega srečanja je bil Stane Vidmar iz Ljubljane, ki je od prireditelja prejel okusno izdelan pokal. Ekipe so prejele diplome, zmagovalci iz Ljubljane pa pokal.

Takšna srečanja so nam potrebna, posebno borcev invalidom, da se srečujemo in obujamo spomine na našo preteklost. VINKO BOYCON

Medicinci, padli v NOB

Jože Zajc

Rodil se je 24. februarja 1922 v Zigaricah pri Sodražici. Na medicinsko fakulteto v Ljubljani se je vpisal jeseni 1941. Bil je prvi organizator vstaje v sodaški dolini in eden prvih tamkajšnjih partizanov. Med množično racijo v Ljubljani so ga ujeli in odpeljali v Gonars. Tam ga je izdajalec odkril. Italijani so ga prepeljali v Ljubljano in ga 2. junija 1942 ustrelili v Gramozni jami.

PRISPEVKI ZA DOM V KUMROVCU

Osnovna šola Franca Marna Vodice 260 din; Krajevna organizacija ZB NOV Žužemberk 1.479,00 din; KK SZDL Zg. Bistrica 352 din; Občinsko sodišče Rakek 106,00 din; osn. org. sind. železniška postaja Črnomelj 200 din; sindikalna podružnica KZ — delavci, Skofja Loka 1.250 din; Krajevna skupnost Ptuj 280 din; osn. sind. org. Posebne osnovne šole Ptuj 323,60 din; VEČER, Jakšičeva 3 — Ljubljana 80 din; Dom Centra stek. šol Ljubljana, Titova 78.349,00 din; Obč. konferenca Slovenske Konjice 100,00 din; SSP Osnovna šola Komenda-Moste 750,00 din; »KORSA« Rogaska Slatina 9.175,75 din; sind. podr. ING-MAG Cezlaj — Oplotnica 540,00 din; ZB Rudnik — Ljubljana 4.135,00 din; sind. podr. HP Gorenjka — Jesenice 1.258 din; Ods. org. sind. Zdravstveni dom Ptuj 150 din; Krajevna organizacija ZVVI Ziri 400 din; Gostinško podjetje »Haloški biser« — grad Borle, Ptuj 6.011,55 din; Obč. odbor ZBZB NOV Ljutomer 645 din; KO ZBZB NOV Zabeč 290,00 din; ZB Tolminske Ravne 150 din; KO ZB NOV Srednja vas v Tuhinju 430,80 din; Kranjske opekarne Kranj 1.227,00 din; Zavod za vaj. in del. mladino dr. M. Borštnarja, Dornava 1.046,70 din; Skupščina občine Ptuj 739 din; Krajevni odbor ZBZB NOV Rogoznica 150 din; Krajevna skupnost Petišovci, Lendava 1.350 din; sind. podr. Koprometa — Ljubljana 560 din; sind. org. Kovinovoplastika — Lož 500,00 din; Osnovna šola Franca Osojnika — Ptuj 1.055,00 din; Ljubljanska banka, podružnica za kmetijstvo Celje 310,00 din; »SLIKOPLAST« Koper 1000,00 din; »Galvanija«, Vižmarje 70.180,00 din; Osn. org. sind. bol. Celje, odd. Ravne — Soštanj 170,00 din; Mladinski aktiv Turnišče 265,85 din; Osn. org. sind. podružnica Mestna lekarna Ptuj 693,65 din; Postaja LM Ptuj in oddelki 2.144,50 din; Zavod za pog. in mel. Krasa Sežana — obrat II. Bistrica 400,00 din; Mladinski aktiv Davač 70,00 din; KK SZDL Leskovec, poš. Pragersko 355,00 din; Tovarna pletenin — delavci Sežana 1.195 din; Sind. org. postaje mlince, Je-

senice 225 din; Sind. podr. žel. postaje Jesenice 1.007,40 din; SPORTMETAL — Jesenice 405,00 din; Splošna vodna skupnost Ljubljana-Sava, Ljubljana 200,00 din; ELMA Črnača 456 din; Obč. sodišče I. v Ljubljani 800 din; KZZ Maribor — splošni del 500 din; Osn. šola Srečka Kosoveca, Sežana — SSP 1.000 din; SPORTMETAL — Jesenice 1.800 din; »GALVANA« — Vižmarje 70.600,00 din; Zavarovalnica Sava PE Kranj 1.000 din; Obč. odbor ZBZB NOV Kočevje 4.019,00 din; KO ZBZB NOV Vižmarje-Brod 1.184,00 din; Cestno podjetje v Ljubljani — delavsko uslužb. restavracija, Ljubljana, Stolpniska 10 180,00 din; Člani sind. »Ljub. živil. trg«, Ljubljana 240,00 din; Krajevni odbor ZB Sentilj 6.242,20 din; Kmetijski kombinat Sentjur — uprava 3.782,30 din; TITAN Kamnik 20.000 din; KS Bitnje 300,00 din; Krajevna skupnost Crna na Koroskem 500,00 din; TIS Domžale 1.000,00 din; ZB Zelena jama — Ljubljana 1.620,00 din; ZBZB NOV občine Maribor 3.910,20 din; osn. sind. org. ELMA — Črnača 220 — din; org. ZB NOV Kal — Koritnica, Bovec, 450 — din; osn. org. sind. Kmet. zadruga »Dravsko polje« Lovrenc na Dravskem polju 553,60 din; Obč. odbor ZBZB NOV Slovenj Gradec 165 din; Društvo upokojencev Ilirska Bistrica 1.000 din; Krajevna skupnost Retče 550,00 din; Restavracija Delavski dom, Ljubljana 1.000,00 din; SO Zalec 2.319,80 din; Osn. org. sind. žel. postaja Novo mesto 500 din; Usl. in delavci postaje železn. Novo mesto 578 din; ZROP Zelena jama — Ljubljana 140,00 din; Termoelektrarna Trbovlje 12.845,80 din; Termoelektrarna Trbovlje 201,55 din; Mercator — Ljubljana — poslovna enota Panonija, Ptuj 11.760 din; Savinjsko-Saleški zdravstveni dom Velenje 1.546,50 din; Obč. odbor ZBZB NOV Novo mesto 970,00 din; Odbor za izgradnjo spominskega doma borcev NOV in mladine Jugoslavije v Kumrovcu se zahvaljuje za prispevke in prosi darovatelje, da pošiljajo prispevke na tekoči račun št. 50100-678-46402 Odbor za gradnjo doma v Kumrovcu pri RO ZBZB NOV Slovenije.

PRISPEVAJTE H GRADITVI SPOMINSKEGA DOMA BORCEV IN MLADINE JUGOSLAVIJE V KUMROVCU — DOM BRATSTVA IN ENOTNOSTI JUGOSLOVANSKIH NARODOV IN NARODNOSTI!

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Vse drugo pa je »potek dogodkov« — bolj ali manj slikovito, medlo ali razburljivo opisovanje uporov na podlagi se zmeraj nepopolnih zgodovinskih virov.

Tako je iz zgodovine hrvaško-slovenskega kmečkega upora najbolj znano divjanje Franja Tahyja, zemljiškega gospoda susjedgrajsko-stubiškega gospostva na Hrvaškem in Statenberka pri Poljčanah. Nekateri so menili, da je prav Tahyjeva krutost povzročila upor. V resnici ga je kvečjemu ali posredno sprožila, toda zaradi samega Tahyja bi ne bilo kmečkih uporov; upori pa so bili, ker so pač bili v fevdalizmu plemstvo in podložniki in ker plemstvo na splošno ni bilo bistveno boljše od kakšnega Tahyja. Upori so bili zato, ker je bilo v fevdalizmu mogoče tako divjati nad podložniki, počenjati takšna hudodelstva, kakršna je počenjal Tahy — toda ne le on.

Tahyjevo gospostvo (ali gospostvo, ki si ga je Tahy prilastil, se zanj tožaril, pretepal, spletkaril in moral) ni bilo tako veliko in pomembno, da bi zaradi tega zaslužilo izredno pozornost. V šestnajstem stoletju je bilo na Hrvaškem največje cesargrajsko (Cesargrad) gospostvo na večjem ozemlju ob Sotli. Središče tega gospostva je bil Cesargrad (ki so ga madžari imenovali Czazar, Czarzarwar, Nemci pa Kayzersperg).

Obravnava kmečkega upora leta 1573 potrebuje primeren časovni okvir. Upor je mogoče bolje razumeti le, če poznamo malo bolje tudi tedanje splošne gospodarske razmere. Večkrat pozabljamo, da stari časi nikakor niso bili zlati in da je bilo tedaj mnogo več gorja na svetu kot dandanes. Ljudstvu se sicer ni še nikdar dobro godilo, za-

to pa so legende o nekakšnih zlatih časih še toliko bolj neverjetne. Kljub vsemu razočaranju nad sodobnim napredkom človeštva je dosedanj razvoj vsekakor prinesel kar velikanski napredek, če si ga ogledamo v luči življenjskih razmer ljudi pred štiristo leti. Tedaj je bilo treba za vsako dobrino mnogo bolj garati. Zemlja je mnogo slabše rodila. Rodovitnih vrst posevkov še niso poznali. Nekaterih, dandanes izredno pomembnih vrst pridelkov še ni bilo — ne krompirja in koruze. »Živiljenja si niso mogli sladiati« s sladkorjem, saj še ni bilo sladkorne pese in sladkornja, medu pa tudi ni bilo na pretek. Zemljo so obdelovali z zelo slabim orodjem; orali so plitvo z lesenimi »rali« ali »oralic«, »drevesic«. Zito je slabo rodilo. Prometa v sedanjem pomenu besede še ni bilo. Zato tudi niso mogli prevažati žita iz oddaljenih dežel; ameriška pšenica je prišla poplavaljati Evropo šele v prejšnjem stoletju, ko se je razvila plovba s parniki. Če je v starih časih kje izbruhnila lakota, ljudem ni bilo mogoče pomagati z dovozom žita iz dežel, kjer bi sicer lahko prodali kaj pridelka. Navadno pa ni bilo nikjer kdo ve kaj žita na pretek. Prav od žita pa je bilo najbolj odvisno, ali se bodo ljudje mogli preživeti do naslednje žetve ali boljše letine. Slabih letin je bilo navadno mnogo več kot dobrih.

Na splošno je bila prehrana ljudi v starih časih pomanjkljiva in lakote so se kar redno vrstile. Ljudje so se na splošno slabše hranili, oblačili, živeli so v slabših bivališčih, mnogokrat se niso mogli zdraviti, umrljivost je bila mnogo večja, umirali so razmeroma mladi. Človeško življenje pa je bilo še manj vredno kot pa dandanes, ko sicer ljudje množično umirajo med vojnami.

Nekaj let pred kmečkim uporom leta 1573, v letih od 1569 do 1570, je bila na Hrvaškem velika lakota. Velika lakota pa je pomenilo, da so ljudje umirali od lakote. Tedaj so bili spet najbolj ogroženi tlačani, zakaj kmet ni imel zalog živeža. Če je bilo kaj presežnih pridelkov, mu jih je pobral graščak; tlačan je moral prodati za vsako ceno, če je sploh kaj imel, da je poravnal dajatve, saj ga je sicer zemljiški gospod lahko kratkotalno preganjal z zemlje in kmetijo prodal komu drugemu. Kakor že rečeno, zemljiška gospoda je večkrat celo nestrpno čakala na priložnost, da bi podložnika spodila s kmetije, da je dobila kupnino od njegovega naslednika.

Tako listine iz tistih časov pričajo, da je med lakoto

1569 do 1570 na Hrvaškem umrlo več družin — od gladi. Lahko si mislimo, da stradalim kmetom zemljiška gosposda ni pomagala. Skrbelo jo je morda le, da bi ne pomrlo preveč tlačanov in da bi potem zemlja ne ostala neobdelana. Sicer pa je plemstvo lahko imelo mirno vest, ker je bila lakota pač »šiba božja«, nekaj, kar se je skoraj redno ponavljalo; v tistih letih pa je menda lakota vlada-la »po vsem svetu«, kar sicer ni bila nobena tolažba, a se je bilo mogoče »modrijansko« sklicevati na to, češ, kaj pa hočemo! Menda je tedaj umrlo celo nekaj plemičev od gladi, a mirno smemo trditi, da najbogatejši niso umirali lačni.

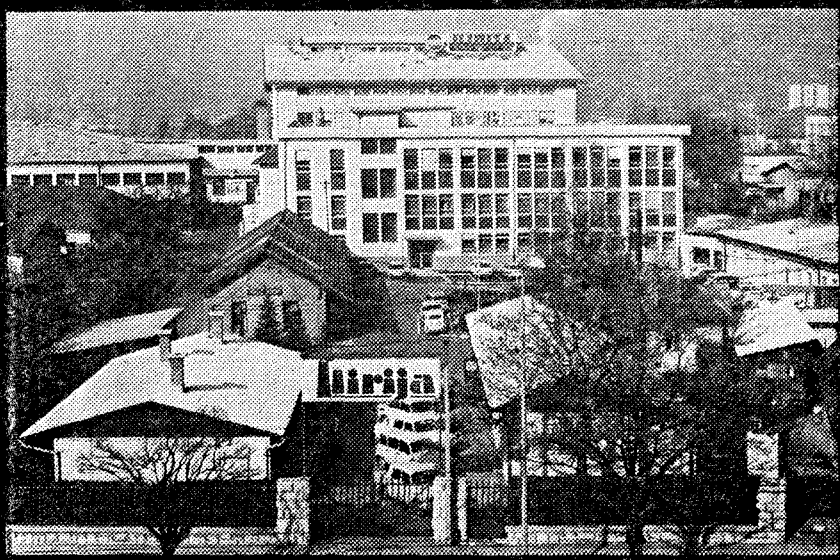
Zgodovinski viri pričajo, da so tedaj ljudje jedli vse, kar je bilo mogoče stlačiti v usta. Tako so se med drugim nekateri hranili z želodom, ni pa znano, s kakšnim uspehom. V starih časih so se z želodom celo kot z glavno krmo hranili prašiči, ki so večinoma živeli na prostem, na paši. Ko pa prašičev ni bilo, so se »pasli« sestradani ljudje. Jedli so lubje, travo, listje... Hudodelstvo pa je bilo, če je podložnik posegel po divjačini, ki je bila nedotakljiva last gospode. Prav tako kmetje niso imeli pravice loviti rib. Tako vidimo, da je bilo življenje podložnikov v vsakem pogledu mnogo cenejše kot pa plemičev.

Ko kmet ni imel žita in kruha, se je žito vselej tako podražilo, da bi ga ne mogel kupiti, če bi že po kakšnem čudežu dobil denar. Z žitom so lahko spekulirali le tisti, ki so bili za »prostok« trgovino plemstva, če so si ga v ugodnejših časih nakopili.

Po letih strahotne lakote, to je tik pred kmečkim uporom leta 1573, zemljiška gospoda kmetom pač ni priznala. Kaže celo, da je hotela nadomestiti s toliko hujšim ožemanjem podložnikov, česar ni dobila prejšnja leta, ko umirajočim ljudem ni mogla odtrgati od ust niti želoda. Na splošno pa je pritisk na podložnike v šestnajstem stoletju čedalje bolj naraščal. To velja tudi za hrvaške razmere. Na Hrvaškem so imeli mnogi podložniki še en razlog, da so se pritoževali; bilo je precej vinogradnikov in marsikomu je bil vinski pridelek edini, čeprav še tako skromen dohodek. Za vinogradništvo je veljalo posebno pravo. Sprva so kmečki vinogradniki plačevali od »gorice«, vinogradov podložniško dajatev le v naravi — dajali so vino.

(Se nadaljuje)

Nagradna križanka Ilirija št. 75

SESTAVIL: KOPRIVŠEK

POVRTNINA

ŽUŽELKA

AFRIŠKA DRŽAVA

TROPSKA CVETICA

REDKEJŠE M.IME

PEROCI

PREDEL

SMRKOLIN

IZOLATOR

MUSLIMAN M.IME

ILJUŠIN

SLAVNI OPERNI PEVEC (MARIO)

ERBIJ

PRITOK RHONE

JOSIP JURČIČ

ANDREJ NAHTIGAL

LAHEK ZRAKOPLOV

TROPSKA OVIJALKA

REKA V SREDNJI AZIJI

Ž. PEVSKI GLAS

TUJE Ž.IME

NAPLACILO

SAMOJEDI

ORAC

LANTAN

ZRENJANIN

EVROPSKA ETNICNA SKUPINA

DOJENČEK

ST. GRŠKI POTUJOČI PEVEC

ST. ŽIDOVSKI VLAĐAR

VRSTA JUNE

AMERICIJ

ZNANI SLOVENSKI ENIGMAT

TROPSKA RASTLINA

ERNEST ROŠKAR

RENATO RASCEL

TOMISLAV NERALIČ

LOŠČILO

SUBRINA

ZA HITRO REGENERACIJO POŠKODOVANIH LA

NASILJE

SPLIT

DEL TENIŠKE IGRE

GROZA, SPRELET

OJDIP

UČENJE

MESTO OB ISTOIMENS. PREKOPU

TOVARNA IZOLIRNE. MATERIALA

BARVA ZA LASE

RANER

REKA V ŠPANIJI

PRESTOL MESEC V ŽIDOVSKEM KOLEDARJU

KRAJ PRI KOPRU

BOGINJA JEZE

ORANJE

STARO NAJDIŠČE V MAKEDONIJI

CLAREX PLASTIC

ŽABJA NOGA

LESKOVAC

VRSTA PREPROG

LEPA VEZA

REKA V MUNCHNU

3

TEREZA KESOVIIJA

EL. MERSKA ENOTA

RADIO-TELEVIZIJA

ČIR

ELEMENT

POVRTNINA

STROKOVN. ZA ANALIZO

KA

Nagradni kupon 75

Priimek in ime

poklic

Točen naslov in pošta

Razpis nagradne križanke

»Ilirija«, tovarna kemičnih izdelkov iz Ljubljane, vam poklanja to nagradno križanko hkrati s šesti-
mi nagradami iz ~~kolekcije~~ svojih izdelkov (3 rdeče
kolekcije in 3 kolekcije spraya).
Prosimo, da nam rešitve dostavite do 3. septembra
1973, ker bomo že čez tri dni objavili imena na-

grajenih v 36. letošnji številki časnika »TV-15«, Na-
grade bo tovarna iz ljubeznivosti tudi sama razpo-
slala nagrajencem.

Prijetno na zatonu poletja!

Zbrana dela Josipa Broza Tita

Zbirati in raziskovati so začeli Titove spise leta 1969 ob petdesetletnici ZKJ in zlasti so se temu delu posvetili lani ob osemdesetletnici tovariša Tita; tedaj je predsedstvo ZKJ sklenilo, da je treba izdati Titova zbrana dela. V ta namen je predsedstvo ZKJ ustanovilo odbor.

Ta odbor je na seji 11. julija sprejel poglavitna načela, ustanovil uredništvo zbranih del, pregledal dosedanje priprave in obravnaval vprašanja o tem, kako bi naj delo kar najbolj pospešili. Računajo, da bodo Titova dela izšla v 40 knjigah v srbohrvaščini, pa tudi v drugih naših jezikih. To bo doslej najpopolnejša in prva kritična, po sodobnih znanstvenih načelih prirejena izdaja Titovih del. Vsaka knjiga bo vsebovala predgovor, opombe, imensko in stvarno kazalo, kronologijo Titovega življenja, njegove revolucionarne dejavnosti in gibanja, bibliografijo in druga potrebna pojasnila ter podatke. Organizacija in znanstveno strokovna priprava tako zamišljene izdaje je zaupana Inštitutu za sodobno zgodovino v Beogradu, medtem ko bodo knjige izšle v založbi »Komunistična«.

Odbor za izdajo zbranih del Josipa Broza Tita sestavljajo: predsednik je Ljupčo Arsov, član sveta federacije, člani pa so: dr. Vladimir Bakarić, član predsedstva ZKJ, Anka Berus, član sveta federacije, Rodoljub Čolaković, član sveta federacije, Asian Fazlija, predsednik SZDL SAF Kosovo, Miladin Gvozdenov, član sekretariata PK ZK Vojvodine, Slavko Janevski, pisatelj akademik, Edvard Kardej, član predsedstva ZKJ, Lazar Koliševski, član predsedstva SFRJ Miha Marinko, član sveta federacije, Josip Mirnić, profesor filozofske fakultete v Novem Sadu, dr. Miroslav Pečur, profesor pravne fakultete v Beogradu, član predsedstva ZKJ, dr. Ivan Perić, profesor fakultete za politične vede v Zagrebu, dr. Pavle Savić, akademik, predsednik Srbske akademije znanosti in umetnosti, Petar Stambonić, član predsedstva ZKJ, Lidija Šentjanc, član sveta federacije, dr. Marko Šunjić, profesor filozofske fakultete v Sarajevu, podpredsednik izvršnega sveta SR BiH, dr. Mijat Šuković, podpredsednik izvršnega sveta SR Črne gore, dr. Arif Zano, profesor filozofske fakultete v Sa-

rajevu, član sekretariata CK ZK BiH, Fabijan Trgo, generalmajor, direktor Vojaškega zgodovinskega inštituta, Jovan Veselinov, član sveta federacije, Veljko Vlahović, član predsedstva ZKJ, Boris Zihnerl, član sveta federacije, Mihajlo Zvicer, sekretar pokrajinskega komiteja ZK Kosovo. Uredništvo pa sestavljajo: glavni in odgovorni urednik je Pero Damjanović, predsednik znanstvenega sveta Inštituta za sodobno zgodovino v Beogradu, in člani: David Atlagić, glavni in odgovorni urednik založniškega centra »Komunistična«, Nikola Bačić, direktor Inštituta za zgodovino v Sarajevu, Izmail Bajra, direktor »Rilindje«, dr. Milovan Bosić, direktor arhiva za delavsko gibanje, Beograd, dr. Velimir Brezovski, višji sodelavec Inštituta za narodno zgodovino v Skopju, dr. Dušan Bilandžić, direktor centra za družbeno raziskovanje pri predsedstvu ZKJ, Slobodan Bosiljić, publicist iz Beograda, Fabijan Trgo, generalmajor, direktor Vojaškega zgodovinskega inštituta, dr. Tone Ferenc, direktor Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, dr. Milan Matić, docent fakultete za politične vede v Beogradu, dr. Josip Mirnić, profesor filozofske fakultete v Novem Sadu, Pero Moraca, direktor Inštituta za sodobno zgodovino v Beogradu, dr. Ivan Perić, višji znanstveni sodelavec Ekonomskega inštituta v Zagrebu, Miladin Perović, generalni direktor RTV Titograd, dr. Branko Petranović, izredni profesor filozofske fakultete v Beogradu, dr. Stanislav Stojanović, višji znanstveni sodelavec Inštituta za zgodovino mednarodnega delavskega gibanja in Milan Rakas, direktor ČZP »Komunistična«.

Po dosedanjih ugotovitvah Titov ustvarjalni opus obsega nad 8000 naslovov. Slednji Titov članek, vsako poročilo, pismo, soborcu ali prijatelju, obrobni zapis na delu tovariša ali sodelavca — vse to so značilni podatki, nepogrešljivi za Titov revolucionaren in intelektualen življenjski zapis. To pa je tudi vselej pristno pričevanje o Titovi zvestobi revoluciji, o njegovih človeških vrlinah, kakršne terja boj za boljše ter pravičnejšo družbo, za socializem in komunizem.

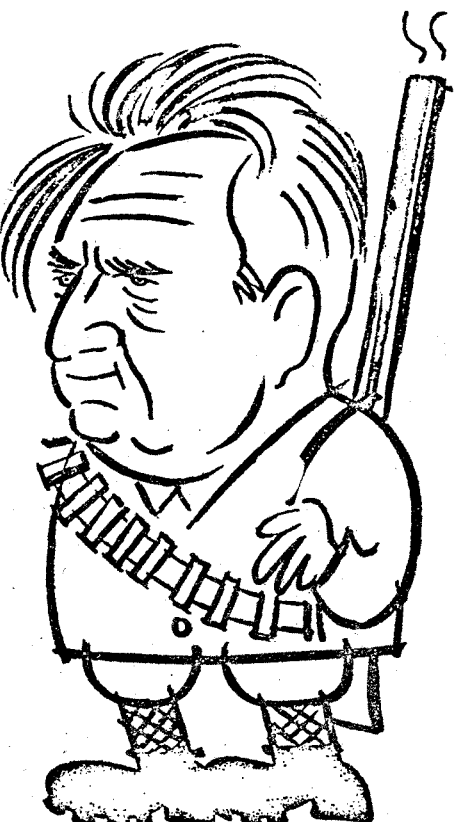
PO »4. JULU«

Stena

Naš znani pisatelj Tone Svetina, avtor Ukane, je napisal roman STENA, ki ga je v prikupno opremljeni obliki izdal Cankarjeva založba v Ljubljani, potem ko je izhajal v Dnevniku kot fejtton. Ta njegov razmeroma obširen pripovedni tekst je posvečen, kot pove že naslov sam, triglavi steni, goram, alpinizmu in vsemu tistemu, kar nas vleče v gore.

Tone Svetina, sam prijatelj gora, lovec in plezalec, pripoveduje v romanu o življenju Jožeta Čopa, o njegovem planinskem udejstvovanju in njegovih zmagah v stenah Julijcev. Vendar bi bili preozki, če bi zapisali, da je Stena posvečena zgolj enemu samemu slovenskemu planincu. Ne gre za biografski roman, ki bi bil posvečen enemu samemu človeku. Gre za mnogo več. Res je, da pisatelj pripoveduje o posameznih obdobjih Čopove življenjske poti, o njegovi mladosti, delu v železarni, njegovih uspehih v stenah, njegovih poroki, pripoveduje o Čopovih pogledih na alpinizem. Toda čeprav je Čopova osebnost ves čas v ospredju, je Svetina svoj roman posvetil tudi drugim alpinistom. Tako spoznavamo predvsem Klementa Juga in njegovo ideologijo, spoznavamo uspehe Stanka Tominška, Pavle Jesihove, Mihe Potočnika in drugih, ki so postavljali temelje slovenskemu alpinizmu v času med obema vojnama, ki so v gorah in v udejstvovanju v njih iskali nov smisel življenja in novih vrednot. Tako torej Stena pripoveduje razen o Jožetu Čopu tudi o vseh tistih njegovih planinskih tovariših in prijateljih, ki so se kalili v slovenskih gorah in mnogi od njih za ideje alpinizma tudi žrtvovali svoja življenja.

Bralec, posebno prijatelj gora, bo užival ob Svetinovi opisi plezalskih podvigov, ob opisih zmag nad gorami, pa tudi ob opisih naravnih lepote. Užival bo tudi ob zanimivo pripovedovanih zgodbah, ob klenih opisih gora in njihovih lepote, pa tudi ob prikazu življenjske poti človeka, ki je bil toliko let vodilna osebnost slovenskega alpinizma.

Tone Svetina, kot ga je videl karikaturist Borut Pečar

Svetinov roman se prijetno bere. To je naš pravi planinski roman, posvečen je tudi častitljivemu jubileju Jožeta Čopa in jubileju slovenske planinske organizacije, ki je okrog sebe strnila naše mlade ljudi v boju proti nemškim zavojevalcem naših gora.

Vsak prijatelj gora in prirode bo torej v Svetinovem romanu našel dosti notranjega zadovoljstva in užitka.

S. R.

FILM O KARLU MARXU

V Trierju v ZR Nemčiji so začeli snemati »Neoplantin« film »Po Marksovih sledovih« po scenariju in v režiji publicista Radomira Subatića.

Kolikor je do sedaj znano, bo to prvi film o tvorcu znanstvenega socializma, avtorja »Kapitala« in drugih del.

Filmska ekipa iz Novega Sada s snemalcem Brankom Ivatovićem bo snemala film petnajst dni. Snemali ga bodo najprej v Trierju, kjer se je Marks rodil, nato v Kölnu, Bonnu (kjer je študiral), Parizu, Bruslju in Londonu (kjer je živel in ustvarjal nad dvajset let in kjer je tudi pokopan).

Obdelali bodo teme o tovarštvu med Marksom in Heinrichom Heinejem v Parizu, kjer je bil velik pesnik Heine pod močnim Marksovim vplivom, nato nastanek internacionalne »Komunistične« manifestacije z določenimi odmevi pri nas, ko je leta 1871 izšel prvi prevod v listu »Pančevac« — in druga pomembna obdobja iz življenja in dela Karla Marksa.

BRANKO ČOPIĆ SE SPOMINJA

Branko Čopić, pisec scenarijev za prva jugoslovanska celovečerna filma »Slavica« in »Živel bo ta narod«, je povedal tole resnično anekdoto:

— Snemali smo bitko za film »Živel bo ta narod«. Ljudstvo izpod Grmeča je, ko je slišalo streljanje, začelo bežati v gozdove. To ni pravzaprav nič nenavadnega, kajti vojna je bila takrat v mislih še vedno prisotna, a vendar ...

beležke

V BRESTANIŠKEM MUZEJU SLOVENSKEH IZGNANCEV

Zadovoljiv obisk

V našem glasilu smo že poročali, da je bil v brestaniškem gradu leta 1968 ustanovljen Muzej slovenskih izgnancev. Muzejska zbirka je bila za veliko zborovanje slovenskih izgnancev 4. julija 1971 razširjena in dopolnjena tako, da nudi obiskovalcu res vsebinsko bogato gradivo o raznorodovalni politiki nemških okupatorjev. Muzejsko razstavo je vsebinsko uredil dr. Tone Ferenc, likovno pa ing. arh. France Filipčič.

Muzejska zbirka vsebuje naslednje zgodovinsko gradivo:

- imperialistične pretenzije nemških fašistov do slovenskega narodnega ozemlja in raznorodovalne ukrepe nemškega okupatorja v slovenski Stajerski in Gorenjski;
- načrte in priprave nemškega okupatorja za množično izganjanje Slovencev in potek izganjanj v prvem in drugem valu v Srbijo, Hrvatsko in Bosno ter množičnega izгона prebivalstva v tretjem valu iz obzavškega in obzavškega pasu v Nemčijo;
- izgon slovenskega življa iz Koroške in svojcev partizanov ali ubitih talcev ter prebivalstva požganih vasi;
- položaj in življenje izgnanih Slovencev v Srbiji, Hrvaški, Bosni in Nemčiji itd.;
- sodelovanje slovenskih izgnancev v narodnoosvobodilnem boju.

Muzejska zbirka se končuje z galerijo likovnih del slovenskih umetnikov o okupatorjem izganjanju Slovencev in drugih oblikah nasilja na Slovenskem, ki jo je uredil umetnostni zgodovinar Jože Kori iz Muzeja ljudske revolucije v Ljubljani.

Obiskovalcem muzejske razstave je na voljo tiskan muzejski vodnik »Muzej slovenskih izgnancev v Brestanici«, ki ga je napisal dr. Tone Ferenc, in še nekaj druge priloznostne literature.

Zlasti v letošnjem letu je obisk Muzeja slovenskih izgnancev dokaj zadovoljiv. Krajevno združenje borcev Brestanica je spomladi obvestilo o vsebini muzejske zbirke več kot 300 slovenskih šol in jim priporočilo, naj bi šolske izlete usmerili v Brestanico. Uspeh ni izostal, saj si je to razstavo ogledalo precej učencev in dijakov raznih šol, med njimi iz Kamnika, Dolenjskih Toplic, Krškega, Brežic, Dobrne, Sentjanža, Ljubljane—Center, Ljubljane—Prul itd.

Zelo se je povečal obisk inozemcev zlasti Nemcev, Angležev, Avstrijcev in drugih, ki so na dopustu pri svojcih v bližnji okolici ali slučajno potujejo skozi Brestanico. Zanimivo in razveseljivo je, da prav vsi kupijo brošuro dr. Ference »Muzej slovenskih izgnancev v Brestanici« in pozorno pregledujejo vsebino. Morda bi bilo primerno, če bi kasneje izdali to brošuro tudi v drugih jezikih.

V lanskem letu so z vso pozornostjo ogledovali razstavo tudi udeleženci vlaka Bratstva in enotnosti ter zastopniki avstrijskega bataljona, ki se je boril v vrstah NOV na Dolenjskem.

Vsem organizacijam ZB, zlasti pa Komisijam za razvijanje tradicij NOV priporočamo, da organizirajo čim več ekskurzij in izletov v ta edinstveni muzej, ki je odprt ob sredah in sobotah od 15. do 18. ure in ob nedeljah od 10. do 18. ure.

Za vnaprej prijavljene skupinske obiske je vodnik na voljo ob vsakem času.

Svoj prihod naj vodje skupin prijavijo pisмено na naslov: Franc Gabrič, Brestanica 34, p. 68280 Brestanica, ali pa po telefonu na štev. 75-124.

R. o.

SLAVKO ŠLANDER

V petek 24. 8. se bomo na prvem programu radia takoj po poročilih ob 12. uri lahko seznanili z življenjem in smrtjo Slavka Šlandra, ki so ga Nemci na ta dan 1941. leta ustrelili v Mariboru. Šlandra so kot člana CK Slovenije poslali za sekretarja pokrajinskega vodstva za Stajersko, saj je že pred vojno pokazal velike organizacijske sposobnosti, prav tako pa seveda tudi pri organiziranju odpora proti zavojevalcem. Nemci so ga ujeli, ko je sredi Maribora reševal skojevsko voditelja Slavo Klavoro. Kljub strahotnim mučenjem ni ničesar izdal, celo svojega pravega imena ne. Ustrelili so ga s Slavo Klavoro in še osmimi drugimi našimi ljudmi. Zaradi izrednega junaštva in požrtvovalnosti je bil razglašen za narodnega heroja.

BELOGARDISTIČNA POSTOJANKA NA URHU

V redni oddaji »Se pomnite, tovariši« ... bo 26. 8. ob 10.05 na sporedu prvega radijskega programa sestavek Stefanije Ravnikar-Podbevšek: »Belogardistična postojanka na Urhu« z zgornjim podnaslovom, ki ne potrebuje komentarja: »strah in trepet okolice«. Kot

zmerom bodo sledile »Pesmi boja in dela«.

NADA KRAIGHER: ZADNJA POSTAJA

»Slovenska matica« bo izdala najnovejši roman Nade Kraigherjeve »Zadnja postaja«, ki je spominska kronika in obenem meditacija o ugašanju življenja vidnega javnega delavca. Smrt je predstavljena kot proces, v katerega luči pisateljica oživlja preteklost, osvetljuje medčloveške odnose in prikazuje smisel tveganj, ki so v pomembnejših življenjih še ostrejša in dosti bolj izpostavljena kot navadno.

RAZSTAVE NOV

V Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru imajo v spodnjih prostorih razstavo »Vstaja v SFRJ«, ki bo odprta do 17. 9. V načrtu imajo vrnitev razstave »Lackov odred«, ki se je morala za nekaj časa umakniti razstavi »Vstaja v SFRJ«. V zgornjih prostorih imajo razstavo »Stajerska in Koroška v NOV«, pripravljajo pa novo stalno razstavo, ki bo prikazovala vstaje na ozemlju mariborskega območja.

ne zamudite

TEKMOVANJE V PRODAJI OROŽJA

Največ orožja prodajo drugim državam Združene države Amerike in Sovjetska zveza. Tako je na primer v prejšnjem desetletju Sovjetska zveza prodala orožje v skupni vrednosti 14.766 milijonov dolarjev, ZDA pa za 22.667 milijonov dolarjev.

Med največje kupce orožja sodijo dežele na Bližnjem vzhodu, kar zlasti velja za obdobje po zadnji izraelsko-arabski vojni.

KDO JE MOČNEJŠI NA MORJU

John Moor, ki ga imajo za enega največjih avtoritet na svetu za vprašanja v zvezi z vojnimi mornaricami, je pred kratkim izjavil, da bi bila sovjetska vojna mornarica s lastnim pomorskim letalstvom in s podmornicami, ki bi imele večji doseg, najmočnejša vojna mornarica na svetu.

Kar zadeva razvoj sovjetske mornarice, je dejal, da so Sovjeti dobili tri »velike razrede ladij«, od katerih je vsak v primerjavi s prejšnjim »nekaj korakov naprej«. Desettisočtonska križarka »Kara« je precej boljša od prejšnje helikopter-ske križarke razreda »Moskva«. Nove podmornice z balističnimi iz-

zanimivosti

strelki »Jalta« pa bodo oborožene tudi z raketami tipa SSN-8, ki imajo skoraj 8.000 km dometa.

O ameriški vojni mornarici je dejal, da troši ogromne zneske za letalonosilke. Najnovejša od njih stanejo že približno milijardo dolarjev. Velike stroške za vojno mornarico ima tudi Velika Britanija. Kot primer je navedel novo križarko s krovom, ki je dovolj velik za vzlet in pristajanje helikopterjev in letal. Križarka bo stala 175 milijonov dolarjev.

Tudi Kitajska si prizadeva, da bi imela čim večjo in čim sodobnejšo vojno mornarico. Kitajski strokovnjaki so se med drugim lotili gradnje raketnih rušilcev in jedrskih podmornic.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Vohunske »oči« in »ušesa« pred svetovno organizacijo

Čeprav zveni nenavadno, je resnično. Vse kaže, da se bo Organizacija združenih narodov že v kratkem začela ukvarjati s pojavom, ki sicer ni povsem nov, vendar se z njim srečujemo čedalje pogosteje. Gre za prisluškovanje, ki je postalo ilegalno sredstvo za uresničevanje najrazličnejših ciljev — političnih in gospodarskih, v bistvu pa kriminalnih.

Generalni sekretar Združenih narodov je pred kratkim predlagal, naj bi se dogovorili o mednarodnih merilih, na podlagi katerih bi vse države sprejele enotne zakone proti prisluškovanju brez ustreznega dovoljenja. Prav v zadnjih mesecih smo bili priča vrsti velikih političnih afer (Watergate v ZDA, mini prisluškovalci v Švici, prisluškovanje v rimski visoki družbi, škandali in škandalčki te vrste v ZR Nemčiji, Veliki Britaniji itd.).

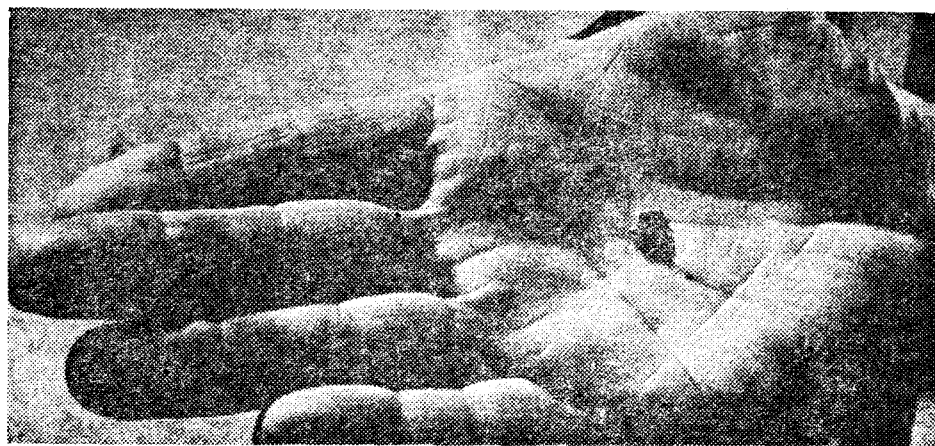
Kazenski zakoniki naj bi vsebovali določbe ali zaporne kazni »za primere tajnega prisluškovanja ali snemanja katerega pogovora, za katerega ni ustreznega sodnega ali ministrskega odloka«, je predlagal generalni sekretar OZN v poročilu, ki ga je posredoval komisiji za človeške pravice. O tem poročilu bodo razpravljali na naslednji seji, ki bo v začetku prihodnjega leta v Ženevi. V poročilu še piše, da obstaja čedalje večje zanimanje za to, da bi ona kak način zaščitili zasebno življenje in tajnost glede na hiter razvoj tehničnih pripomočkov za snemanje in drugih prisluškovalnih metod, ki omogočajo, da se sorazmerno lahko sliši ali vidi kaka oseba in da se njej viden in glas posname brez njene vednosti.

V poročilu so navedeni tudi nekateri načini prisluškovanja, ki jih v zadnjih letih uporabljajo čedalje pogosteje:

— naprave za »neposredno prisluškovanje«, ki jih priključijo na ustrezno telefonsko linijo in ki so opremljene s kablom in slušalkami;

— indukcijski aparat, ki ne potrebuje kabla za priključek na linijo. Zadostuje že to, če je aparat oddaljen od telefonske linije ali telefona le meter ali dva. Aparat z magnetnega polja, ki prenaša signale, prestra vse telefonske pogovore. Je pa tako majhen, da ga imamo lahko kar v žepu in da ga priključimo na žepni magnetofon;

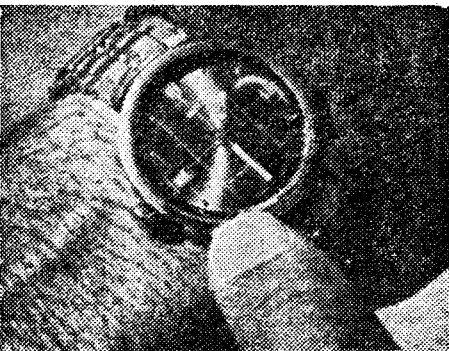
— mikrofoni, ki ni večji od vžigalčine

Miniaturni radijski sprejemnik in oddajnik z baterijo vred, ki deluje 6 mesecev, je moč skriti v navadnem kemičnem svinčniku.

kapice. Priključen je na radijski aparat, ki dobi električno energijo iz majhne baterije. Mikrofoni so mogoče skriti v telefonu, v cvetlični vazi ali pa na kakem drugem kraju. Z njim je mogoče nenehno pet dni do 500 metrov daleč prenašati vse pogovore v ustreznem prostoru;

— kontaktni mikrofoni v velikosti grahovega zrna, ki ga pritrdijo, na primer, na zunanjo steno kake sobe, kljub temu pa registira vse pogovore s prestrezanjem vibracij;

Kdo naj bi vedel, da je v tej zapestni uri skrit radijski oddajnik!

ranja zvočnih valov, ki udarjajo na notranjo steno sobe;

— miniaturni oddajnik, ki ga zobni zdravnik lahko pritrdi v notranjost zoba. Oddajnik lovi vsako besedo, ki jo žrtev izreče, ustrezne signale pa prenaša v kak oddaljeniji prostor, iz katerega je mogoče spremljati tega človeka;

— skrite miniaturne kamere, ki so tako programirane, da snemajo v ustreznih časovnih presledkih ali pa takrat, ko kdo vstopi v sobo;

— dvajset centimetrov velika teleskopska naprava, ki lahko na razdalji sto metrov posname natipkano stran;

— Od 7 do 20 centimetrov velike televizijske »oči«, ki jih je moč v sobi skriti in ki posredujejo slike sprejemniku v kaki drugi hiši;

— skrite kamere z infra rdečim filmom, s katerimi je mogoče snemati gibe tudi v mrčnem prostoru, če je v njem tudi kak neviden izvor infra rdečih žarkov itd.

Poročilo je, kot vidimo, zelo izčrpno. Dejstvo, da celo svetovna organizacija ugotavlja posledice prisluškovanja, dokazuje, kako zelo resna je ta zadeva in kakšne možnosti nudi vohunom sodobna tehnika.

FRONT

NA VSAKIH 5.000 PREBIVALCEV PO ENA SREDNJE VELIKA TERITORIALNA ENOTA

Poljska civilna obramba

Vojaška obveznost

V zakonu o obrambi, ki so ga na Poljskem sprejeli konec leta 1967, piše, da je »obramba domovine in socialističnih pridobitev poljskega ljudstva zadeva in obveznost vseh državljanov LR Poljske« (1. člen). Takšna formulacija še natančneje določa obveznosti vsakega poljskega državljan pri obrambi dežele.

Poljski državljan je dolžan, da v okviru splošnih obveznosti za obrambo dežele in z ozirom na svoja leta in zdravstveno stanje:

a) opravlja vojaško službo (vojaško obveznost) s tem, da so moški obvezniki od 18. do 50. leta (oficirji do 60. leta), ženske pa od 18. do 40. leta (oficirji do 50. leta) starosti;

b) po razglasitvi neposredne nevarnosti za deželo ali vojaške mobilizacije oziroma v vojni dela v ustreznih upravnih ali gospodarskih organizacijah oziroma v enotah civilne obrambe, ki so posebne pomena za obrambo dežele in javni red. Lokalna vojaška poveljstva in štabi že v mirnem času razporejajo na vojne dolžnosti vse tiste, ki naj bi v vojni razmerah delali v teh organizacijah. Da bi bili državljani, ki so razporejeni na vojne dolžnosti, čimbolj usposobljeni, je zanje predvideno obvezno vojaško urjenje. To urjenje in vaje izvajajo ob njihovem prostem času, trajajo pa lahko do 15 dni vsako leto;

c) osebno in brezplačno opravlja razna fizična in strokovna dela za potrebe oboroženih sil ali v okviru priprav posameznih področij na obrambo. Ta dela se nanašajo predvsem na priprave upravnih, gospodarskih in drugih organizacij za delovanje, življenje in obrambo med vojno. Pripravam teh organizacij morajo državljani, ki so stari od 16. do 60. let, posvetiti vsako leto po 60 ur;

d) služi v formacijah civilne obrambe in d) se udeležuje vseh drugih akcij splošne civilne obrambe.

Splošna civilna obramba

Osnovni cilj in naloga splošne civilne obrambe sta v tem, da bi bil že v mirnem času ves nacionalni potencial pripravljen za vojno in obrambo dežele, da se vsi državljani pravočasno pripravijo za organizirano udeležbo pri obrambi dežele in da zagotovijo zaščito življenj in zdravja prebivalstva pred sredstvi množičnega uničevanja. To zadnjo nalogo uresničujejo z gradnjo zaklonišč, z opremljanjem ljudi z osebniimi zaščitnimi pribori in z ustreznim urjenjem vsega prebivalstva.

Zaklonišča grade s sredstvi gospodarskih organizacij ter družbenopolitičnih in krajevnih organizacij, pa tudi z brezplačnimi delovnimi akcijami najširših plasti prebivalstva.

K uresničevanju omenjenih ciljev pritegujejo prebivalstvo na dva načina, in sicer a) v okviru formacij civilne obrambe in b) v okviru priprav prebivalstva za splošno civilno obrambo (pripravljanje mladine za obrambo dežele, množično urjenje prebivalstva za civilno obrambo, oskrbovanje prebivalstva s pribori za osebno zaščito itd.).

Načrtovanje in izvajanje ukrepov za splošno civilno obrambo sta v rokah inspektorata za splošno civilno obrambo, ki spada v obrambno ministrstvo, in ustreznih ustanov v krajevnih oblastnih organih ter družbenih in gospodarskih organizacijah.

Poseben pomen pri pripravah prebivalstva za splošno civilno obrambo imajo tiste družbene organizacije, katerih statuti že tako predvidevajo takšno dejavnost. To so zlasti rdeči križ, liga za obrambo dežele, zveza prostovoljnih gasilcev, prostovoljna rezerva državljanske milice, pionirska zveza, aeroklub LR Poljske in radioamaterska zveza. Te organizacije urijo enote civilne obrambe in del prebivalstva za posebne naloge civilne obrambe, pri čemer tesno sodelujejo z enotami poljskih oboroženih sil (tako na primer so aktivni oficir-

ji in podoficirji predavatelji in organizatorji radijskega, letalskega, padalskega, izvidniškega in raznega drugega urjenja).

Omeniti je še treba zvezo kmečke mladine, zvezo socialistične mladine, zvezo poljskih študentov in zvezo borcev za svobodo in demokracijo, ki med mladinskimi delovnimi akcijami skrbe za pridobivanje kandidatov za službo v oboroženih silah in enotah civilne obrambe.

Formacije civilne obrambe

Formacije civilne obrambe so sestavljene iz teritorialnih in obratnih enot. Za izvajanje posebnih nalog pa lahko ustanavljajo še specialne enote civilne obrambe.

Enote civilne obrambe imajo v mirnem času nalogo, da svoja podjetja, ustanove, stanovanjske stavbe in bližnje objekte pripravljajo za obrambo, da vzdržujejo zaklonišča in grade nova, da vzdržujejo in obnavljajo razno zaščitno in reševalno opremo ter da pripravljajo in urijo prebivalstvo za organizirano sodelovanje pri obrambi dežele pred sovražnikovim napadom.

Služba v enotah civilne obrambe je organizirana na dva načina:

1. prek vojaškega pouka (teoretični del pouka izvajajo ob prostem času, praktični pa na 30-dnevnom vojaškem urjenju v posebnih centrih, pa tudi na drugih praktičnih vajah);

2. prek vsakoletnih praktičnih vaj civilne obrambe, ki trajajo po 15 dni, ali prek delovnih akcij na objektih, ki jih je enota dolžna zgraditi v okviru splošne civilne obrambe.

Organizacijska struktura vsake posamezne enote civilne obrambe je odvisna od velikosti gospodarske organizacije ali ustanove, kjer deluje. V skladu s smernicami, ki so jih določili leta 1967 ob sprejemu zakona o obrambi, pa naj bi do leta 1970 prišla po ena srednje velika enota civilne obrambe (200–250 ljudi) na vsakih 5000 prebivalcev v mestih in na 3000–5000 prebivalcev na podeželju.

Vsaka enota civilne obrambe ima posebne službe, kot so izvidniška in obveščevalna, služba za dekontaminacijo in dezinfekcijo, služba za zvezo in alarmiranje, zaščitna in redarska služba, služba za vzdrževanje in gradnjo zaklonišč, gasilska služba, služba za prvo pomoč itd. V zvezi s tem so na primer ligo za obrambo dežele zadolžili za izvajanje izvidniškega in obveščevalnega pouka, za zvezo, tehnično pomoč itd., rdeči križ za medicinsko in sanitetno službo, zvezo prostovoljnih gasilcev za pouk o gašenju požarov, prostovoljno rezervno državljanske milice pa za pouk o zaščiti in redarski službi.

USPELI ORIENTACIJSKI POHODI ZRVS

Občinski odbor ZRVS Slovenske Konjice je organiziral orientacijske patrolne pohode za rezervne vojaške starešine, ki so jih uspešno zaključili v vseh krajevnih organizacijah. Zasluga za uspešno opravljene pohode gre zlasti strokovni komisiji pri občinskem odboru in aktivnim vojaškim starešinam iz garnizije Slovenska Bistrica. Slednji prizadevno sodelujejo pri strokovni vzgoji rezervnega starešinskega kadra, hkrati pa je aktivni članik iz garnizije tudi stalni član strokovne komisije, katero uspešno vodi tov. Ivan Varga.

Udeležba na orientacijsko-patrolnem pohodu, ki je po programu vseboval štiri osnovne elemente, nedvomno daje vtis, da se članstvo ZRVS v Slovenskih Konjicah izredno zanima za strokovno izobraževanje in izpopolnjevanje.

Udeležba po posameznih krajevnih organizacijah je naslednja: Loče 70 odstotkov, Vitanje 70 odstotkov, Zreče 69 odstotkov in Slovenske Konjice 63 odstotkov.

Iz analize, ki jo je izdelala strokovna komisija pri občinskem odboru in ki jo je pretekli teden na svoji seji obravnaval občinski odbor, je razvidno, da se orientacijskega pohoda niso udeležili le tisti člani, ki so bili odsotni iz uravičenih razlogov zaradi letnih dopustov in službene zadržanosti. Da bi omogočili udeležbo na pohodu tudi tem članom, je občinski odbor sklenil, da v septembru ponovno organizira orientacijsko-patrolni pohod ter na ta način doseže praktično 100 odstotkov udeležbe.

VLADO PRATNEMER

Dva tedna v veliki družini

Letošnjega pohoda slovenske mladinske brigade AVNOJ 73 se je kot vsako leto doslej udeležil tudi naš novinar BRANE JAKOVLJEVIČ, ki je na poti vodil drugi ešalon brigade. Vtise, zbrane v njegovem letošnjem dnevniku, ter vrsto njegovih posnetkov objavljamo v nekaj nadaljevanjih.

(Nadaljevanje)

Neizpolnjene želje prvoborke Milke

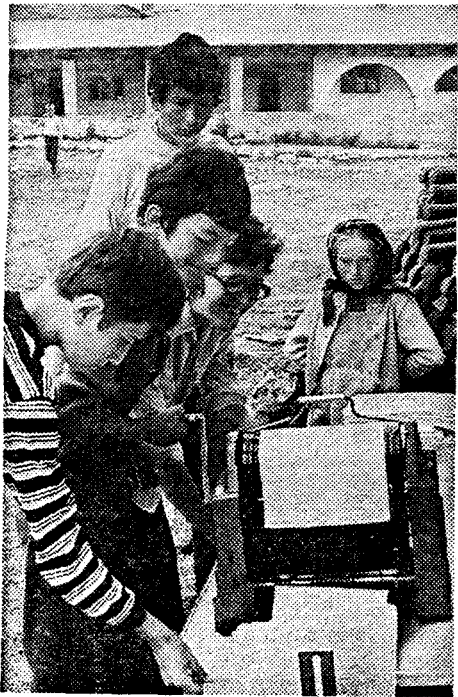
Zvečer, ob zvokih slovenskih viž, smo plesali vsi. Domačini iz Jajca so v počastitev slovenskega dneva vstaje preskrbeli dobro glasbo in seveda še boljše kapljico. V splošnem navdušenju je predsednik mladine iz Jajca Dušan Marković poiskal našega člana štaba, narodnega heroja Albina Hočevar-Mali. Našel jo je in ji dejal:

— Tovarišica Albina, tudi moja mati je prvoborka. Leta 1942 je bila hudo ranjena nekje v bližini Travnika in je zdaj težek bolnik, leži tako rekoč nepremična. Ne more nikamor. Danes pri kosilu sem ji povedal, da sem se pogovarjal z vami. Zaprlosila me je, naj vas povabim na dom. Rada bi vas spoznala, rada bi se pogovorila z vami...

Dušanove oči so se ovlažile, naša Albina pa je obljubila, da bo naslednjega dne, preden zapustimo Jajce, prišla k bolni Milki na kavo. Dušan je bil presrečen.

Vendar se je naslednjega dne zgodilo nekaj nepredvidenega. Komora je zapustila Jajce z izredno veliko zamudo in je bila potem vsaka minuta dragocena. Naša brigada ni peščila, peljala se je z avtobusi v Livno, komora pa je morala čimprej na cilj. Dnevna zapoved komandanta ne pozna nobenih odstopanj, še manj pa samovolje.

Tako je za nami ostalo legendarno Jajce; v srcih smo nosili obilo lepih spominov na gostoljubnost domačinov. V Jajcu je ostal tudi črnolasi Dušan, ostali so upi

Tako kot povsod so tudi otroci vasi Rore radi vrteli naš ciklostil ter pomagali prizadevni »tipkarici« Ivi Artač. Brigadni bilten je pravočasno »ugledal« svet.

njegove matere, ki je v postelji čakala našo Albino. Pa je, žal, ni dočakala, ker se je Albina zavedala, da mora tudi sama, kot član štaba, biti vzor discipline. Vzor mladim. Vendar še ni bilo vse izgubljeno. Albina je s poti proti Livnu poslala pismo nepoznani prvoborki: »Oprostite mi, draga tovarišica in soborka. Čas me je preganjal, saj razumeš, kako je; ko skrbiš za mlade. Toda takoj po končanem pohodu te pridem obiskat, kajti del dopusta nameravam preživeti prav v Jajcu. Zanesljivo bom vsaj dan ali dva tvoj gost. Naslov imam, dal mi ga je tvoj sin. Navidenje in veliko zdravja, draga Milka!«

Slovenci ste pač uidevni

V Livnu nas je dočakala pasja vročina. Zemlja je suha, razpokana in žejna, naš tabor pa je stal na »brisanim« prostoru; na golem posušenem travniku v neposredni bližini nogometnega igrišča.

— Pa ste res nemurni, da se ves dan žgete na soncu, — me je ozmerjal priletni domačin. — Slovenci ste zares uidevni in pazljivi, radi potrpite. Zakaj se niste utaborili tam za tole živo ograjo, v sadovnjaku? V senci, bratec! Res trpite po nepotrebnem. Naši ljudje niso taki, bratec moj! Bosanec bi se vrnil v sadovnjak brez kakršnegakoli vprašanja ali dovoljenja.

— Saj je v redu, za eno noč nas ne bo pobralo, — sem hotel pomiriti sobesednika. Toda vztrajal je pri svojem ter predlagal, da tabor takoj preselimo pod krošnje zrelih jabolk in sliv.

— Lahko presedlate, — je dejal, — nihče vam ne bo zameril. Navsezadnje jaz prevzamem odgovornost.

Bilo je prepozno. Kdo bo spet podiral platneno naselje? Predlanskim smo sicer taborili na robu igrišča, v senci. Letos pa je drugače. Nekaj jeznih in dokaj »nakurjenih« mladincev iz Livna, domačinov torej, pravi, da se predsednik njihovega nogometnega kluba »Troglava« dela važnega. Menda je za ta dan napovedal trening, ki pa se ga je, kot smo pozneje ugotovili, udeležilo le pet ali šest igralcev. Zavoljo tega se je čez 120 ljudi iz naše brigade preprosto topilo na nemogoči vročini.

Nič čudnega, da je v našem nogometu toliko zavozljanega in nerazumnega! Tudi mi smo, skupaj z mladimi iz Livna, pa tudi s starejšimi poštenjakarji, ocenili, da je predsednik »Troglava« dosegel osebni rekord: prvi je vtisnil temno piko na naši dosedanji poti. Upajmo, da so o tem že razpravljale družbenopolitične organizacije sicer gostoljubnega Livna.

Kapetan Sončnica

Jutri je, kot temu pravijo vojaki, dan D. Začne se pravi pohod, pešačenje. Koliko kilometrov dolga je pot? Dvajset, trideset? Morda celo več, kaj veš? In kakšne so ceste?

Tako so povpraševali in tuhtali mladi avnojci, zlasti tisti, ki niso vajeni pešačenja. Takih pa je bilo v brigadi kar precej. Kmalu potem je sanitetni kapetan Rado Glogovac zbral brigado. Radovedneže je seznanil z jutrišnjo »progov«, ki jo bodo morali prehoditi, obenem pa je spregovoril o nujnih pripravih vsakega posameznika in o tako imenovani higieni marša nasploh.

Poslušal sem ga z zanimanjem in ugotovil, da se je kot vojak v tej vlogi nestetokrat pojavljal. Govoril je v slovenščini, poljudno in razumljivo. Razlagah je o žuljih, toplotnem udaru, izčrpanosti in ga nevede polomil, ko je namesto sončarice uporabil besedo sončnica.

Zato so mu duhovite mlade glave takoj po končanem predavanju nadele ime »kapetan sončnica«. Vendar vzdevek ni veljal dolgo in je zvenel kot lotosov cvet. Že naslednjega dne, po prvi etapi marša — ta je bila dolga 32 kilometrov, — je bil kapetan Rado preimenovan v »doktorja žulja«. Saj veste zakaj. Žulji so bili namreč prvi in množični sovražniki mladih »pohodnikov«.

Rojstvo aktiva ZK

Brigada je štela 56 komunistov, zato smo v Livnu ustanovili aktiv, ki naj bi deloval le v času pohoda. Uvodne besede je spregovoril tovariš (komandant) Ludvik Filo.

— Naš aktiv združuje vse komuniste iz brigade. Člani ZK moramo ne samo kot posamezniki temveč tudi kot kolektiv ocenjevati in pospeševati uresničevanje naše naloge, to je pohoda, ki nas čaka. Skrbeti moramo za varnost pohoda ter za vzpostavitev pravih medčloveških in tovariških odnosov v brigadi: tako kot so nekoč delali naši partizani in se žrtvovali drug za drugega. Komunisti moramo pomagati povsod. Stalno moramo opozarjati na vzroke in posledice negativnih pojavov in morebitna nesoglasja. Kajti pred vsemi je še dolga in naporna pot. Premagamo jo lahko le s trdnim tovarištvom in z vztrajnostjo vseh brigadirjev. Komunisti pa moramo biti vzor.

Potem smo v živahni razpravi govorili o mnogih vprašanjih, ki so terjala rešitev. Na koncu se je deseter Juso Džrgut, drugače učitelj iz Ruda, zahvalil v imenu vseh vojakov.

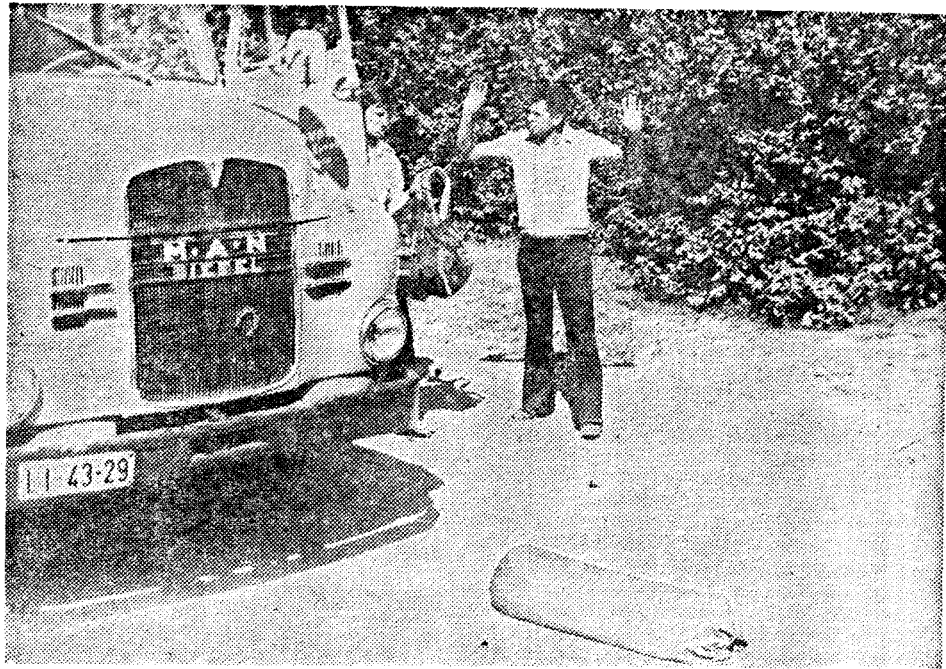
— Čeprav smo vojaki iz vseh krajev Jugoslavije, nas je slovenska mladina zares pristrčno sprejela. V brigadi se počutimo kot v družini. Hvala za pozornost, mladi bratje in tovariši!

Na koncu je bilo sklenjeno, naj bi novo ustanovljeni aktiv med drugim poskrbel tudi za nove kadre: najbolj prizadevne mladince, mladinke in vojske naj bi po končanem pohodu predlagal za sprejem v članstvo ZK. In če jih bodo njihove občinske, krajevne ali vojaške osnovne organizacije sprejele v ZK, potem bi jim partijske knjižice izročili ob koncu septembra, v Kočevju na slavnostni seji RK ZMS, ki bo posvečena trideseti obletnici prvega zbora slovenske mladine.

Tako je v velikem mladinskem aktivu, takoj po proslavi dneva vstaje slovenskega ljudstva, zrasel še aktiv ZK, ki si je zastavil kup nalog. Kajti jutri se začne pravi marš.

Ranjeni spomenik

V zgodnjih jutranjih urah se je brigada poslovila od Livna. Pred tem je vsak brigadir po krepkem zajtrku dobil še čutarico čaja in suh obrok kosila. Večerjali bomo ob jezeru Hrast, čisto blizu Glamoča.

»Prosim, pogledjte, če je vse notri. Jaz sem vašo opremo našel, jo pobral in odgovarjam zanjo,« je dejal pošten najditelj Ivo Kovač, prevoznik iz Livna.

Zveze med brigado in zaledjem so zaenkrat dobre. Pogovarjamo se vsako uro. »Drava, Drava; tukaj Sava! Je kaj novega?«

»Vse je O.K.,« odgovarjajo iz brigade, »le žulji nas neusmiljeno napadajo.«

Tudi naša motorizirana kolona se vleče po obupni cesti. Težko se prebijamo, stroji že čutijo peklenko vročino in stokajo. Voznik, Vlado Černuta, godrnja vase in kolne. Sezuje se in vozi bos, nekdo pa ga vpraša, kdaj si je zadnjič umil noge, ker za razkuževanje zraka nimamo nič. V terenskem vozilu nas je osem; Albina Hočevar nas ožvežuje s kolonjsko vodo!

Navsezadnje se ustavimo pri skromnem spomeniku. Desetminutni premor. Beremo s sivega kamna:

»Na tem mestu je julija 1941 ustaška krvava roka ubila čez 300 nedolžnih ljudi... Dvesto metrov proč je jama, v katero so pometali zločinci svoje žrtve.«

Takoj smo ugotovili, da je spomenik poškodovan. Kaže, da je neka nova ustaška roka opravila svoje: z diletom in kladivom je zbrisala besedo ustaška in številko 300! Onemeli smo in se hkrati spraševali: Mar so tudi naši spomeniki postali tarča zločincev, šolanih kje v tujini? Tako torej poskušajo današnji ustaši pospraviti sledove umazanih rok svojih prednikov? Divjaštvo, sodobni kanibalizem!

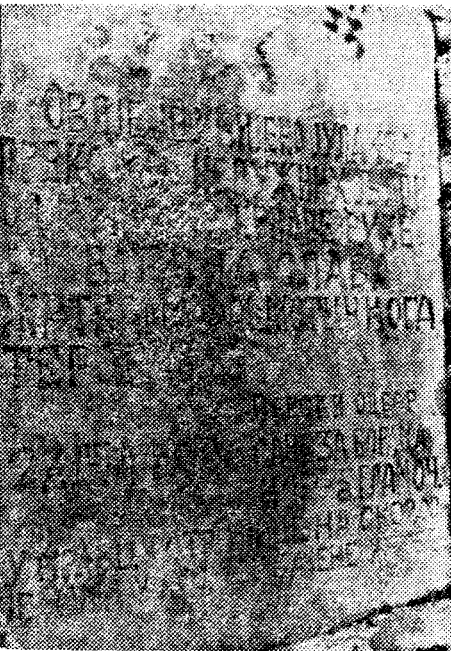
Osupnili smo in pobesneli, z enominutnim molkom pa smo počastili spomin na nedolžne žrtve. Najmlajši član naše skupine, majhna in šibka Mirjana je na ranjen spomenik položila šopek svežih planinskih rož. Naj bo večna slava neznanim otrokom in njihovim materam!

Poglejte prosim, jaz odgovarjam!

Na poti iz Livnega do spomenika se je zgodilo nekaj, o čemer se nam niti sanjalo ni. Z našega tovornjaka sta padli dve vreči s šotori in nahrbtnik nekega brigadirja. Izgubljeno »kramo« je s ceste pobral voznik tovornjaka iz Livna, Ivo Kovač.

— Takoj sem ugotovil, da je to vaše, — je dejal, ko nas je dohitel. — Samo, prosim...

— Velika in pristrčna hvala, tovariš! — smo zakrakali ter se debelo pogledali, na našega voznika Krgo pa kar vsuli plaz očitkov zavoljo njegove površnosti. Zardel je. Še enkrat smo se zahvalili neznanemu

Tako je zločinska roka oskrnila spomenik nedolžnim žrtvam, materam in otrokom, ki so jih poklali ustaši in potem pometali v jamo. Rana na spomeniku je sveža. Mar je tudi naš kamen napoti sovražniku?

najditelju naše po cesti posejane opreme, vendar, kot je bilo videti, to njemu ni zado stovalo. Čokati voznik nas je kar naprej silil, naj odpremo šotorski vreči in nahrbtnik ter pregledamo, če kaj ne manjka. Zaman smo ga prepričevali, da je vse v redu, toda Ivo ni verjel.

— Ne, ne, prosim, odprite in pogledjte, — je »pritiskal«, — jaz sem to našel in tudi odgovarjam za vse to. Veste, to ni hec, vi ste brigada, včeraj sem vas občudoval v Livnu in sem si mislil: ni kaj, prava vojska! No, prosim, pogledjte, ali je vse v redu!

S težko muko smo ga prepričali, da mu trdno verjamemo, medtem pa je naš intendant, Tončka, prinesla šilce konjaka in mu nazdravila. Očitno je bilo, da se dobrosrčnemu in vestnemu šoferju izredno mudi, vozil je namreč gramoz za popravilo dotrajane ceste. Pogledal je okrog sebe, kot da bi se bal miličnika, izpil do dna in se usedel za volan. Njegov desetonski velikan je zagrmel in se hitro izgubil v oblakih prahu.

— Poštenjakar! — smo ugotovili in se pripravili, da nadaljujemo pot.

Nepridiprav se je uštel

Vreme je še kar naprej toplo in sončno. Vročina ne odneha. Na levi je planina Staretina, nekje ob njenem vznožju je naš cilj, jezero Hrast. Vsaj tako pove zemljevid. Pri peljemo na asfalt! Presenečenje! Kmalu potem zavijemo na levo, odcepimo se od lepega asfalta, nekaj minut zatem ugledamo jezero. Ugotovimo, da smo le dva kilometra oddaljeni od Glamoča, mesteca, v katerem tako rekoč na vsakem koraku dobijo za starega tisočaka znano bosansko »lepinjo«, nabasano s čevapčiči. Če ti to ne ustreza, raznjiče ali kos pečene ovčke. Za prijetno počutje strank poskrbi »gazda«, ki v majhni in tesni »oštariji« do onemoglosti vrti hripav gramofon.

Jezero Hrast še ni urejeno. Turizem ga je prebudil šele lani, ko so začeli graditi motel. Kdaj ga bodo odprli, ne ve nihče, ker je denarna suša zajela tudi Glamoč. Zaenkrat stoji ob jezeru le iz »lesa« zmašana gostilna, ki opozarja, da se domačini, verjetno ob sobotah, nedeljah ali praznikih tu zbirajo.

Danes je gostilna zaprta, torek je, 24. julija. Škoda! Proti večeru pride brigada utrujena in žejna, pitne vode v bližini ni. Nekega fanta s kolesom naprosimo, naj obvesti gostilničarja, da bo v prvih večernih urah dobil več kot sto gostov. Kmalu potem se mladenič vrne in sporoči, da je »gazda« odpotoval v Livno. Pride šele jutri.

No, nič zato. Intendantu naročimo, naj pripelje iz Glamoča sadne sokove, malo piva, cigarete... in je tako problem žeje rešen.

Oblaki se skorajda neopazno kopičijo, sonca ni nikjer več. Daleč za planino grmi. Grozi nevihta, zato udarniško postavljamo šotore. Po radijski zvezi dobimo obvestilo: do skrajnosti pospešeno koraka brigada k cilju.

Vse je nared, prve kaplje dežja nas že hladijo. Medtem opazimo, da je nekdo vdrl v osamljeno gostilno ob jezeru. Kradel je na hitro in je za seboj pustil pravi direndaj. Milico obvestimo takoj, ker smo si na jasnem: nepridiprav je hotel izkoristiti bivanje slovenske mladine ter ji naprtiti svojo roparijo. Vendar se je uštel. Miličniki so prišli, pobrali odtise njegovih rok in se je tat dokaj hitro znašel za zapah. Pozneje so miličniki prišli v naš tabor in se nam pristržno zahvalili za pomoč.

Po krepki večerji je brigada zaspala. Deževalo je, kot da bi se odprlo nebo, tudi grmel je vso noč; naše fante in dekleta pa to ni motilo, trdno so spali, kajti za njimi je ostala prva, 32 kilometrov dolga etapa.

V tej nemirni in temni noči nas je nekaj starejših bilo na preži. Budni so bili tudi naši stražarji, niso se bali ne dežja in ne grmenja.

(Nadaljevanje prihodnjič)

GORJE

28. AVGUST — KRAJEVNI PRAZNIK

28. avgusta praznujejo prebivalci vseh 13 naselij krajevnih skupnosti Gorje, svoj krajevni praznik. Tega dne, leta 1941, so nacistični rablji na področju Rovarce v Spodnjih Gorjah ustrelili prve talce v tem delu Gorenjske. Okrutna usmrtitev naj bi bila kazen za likvidacijo okupatorskega sodelavca in izdajalca, domačina, Florjana Učarja. Hkrati naj bi bil ta povračilni ukrep opozoril vse, ki so se držili upreti, da ne bo milosti za nikogar.

Privežani na kolih, strgani in okrvavljeni, po težkem mučenju v begunjskih zaporih, so žrtvovali svoja življenja pod streli nacistov: 38-letni Franc Soklič, 42-letni Karel Repe in 32-letni Jože Repe iz Gorij, 47-letni Jože Pikon z Blejske Dobrave in 52-letni Ivan Zupan — znani predvojni komunist in revolucionar iz Nornja, ki so ga Nemci, kot partizana, ranjenega ujele v spopadu, v katerem je padel njegov dolgoletni tovariš in soborec Jože Ažman, eden od najvidnejših revolucionarjev in organizatorjev vstaje v Bohinju.

Preden se je na morišču pod Rovarce razlegel smrtonosni rafal, je prvoborec Zupan, čvrsto privezan na kol, kljub ranam zmogel vzkliti partiji in svobodi, za katero je živel in se boril vse svoje življenje.

Ob teh prvih žrtvah, ki so ves dan kot ovnele bilke visele na kolih, se je v ljudeh in njihovih potrjenih srcih rojevala odločna volja in prisega za upor in maščevanje.

Gorje so postale neosvojljiva partizanska trdnjava, neizčrpen vir moči štiriletnega krvavega obračuna z okupatorji. Gorjanci so se borili in vztrajali do popoldne zmage. Svoboda, ki so si jo priborili v tem težkem boju, pa je terjala tudi velik krvni davak. Življenje je darovalo 159 domačinov, od teh kar 87 partizanov, med njimi 17 prvoborcev. Okupator tudi nemočnim ni prizanašal. V plamenih požgane vasi Radovne sta med 24 nedolžnih žrtvami našla smrt celo osem mesečni dojenček in 81-letna starica. Hitlerjevi razbojniki so pomorili veliko nezaščitene ljudi, jih terorizirali v zaporih in izselili 67 domačinov v Nemčijo in Srbijo. Kar jim ni uspelo doseči s silo, so skušali nacistični zlikovci dobiti z zvijačo, svojimi gestapovskimi agenti. Toda vse nakeane so propadle ob visoki zavesti, enotnosti in hrabrosti gorjanskih ljudi, združenih v močni organizaciji OF.

Zvesti revolucionarnim tradicijam predvojnih naprednih mož, ki jim je vsajal napredne ideje tudi Stane Žagar, so Gorjanci nadaljevali svojo pot in dosegli to, za kar so se borili.

Nekoč odmaknjen kraj z okoli 3000 prebivalci, kmeti, gozdarji, živinorejci, vozniki, kajžarji in delavci v jeseniški železarni, so Gorje po vojni postale prikupen cilj turistov. S pridnostjo in vztrajnostjo so vaščani Gorij po osvoboditvi skupaj s svojimi družbeno političnimi organizacijami in društvi, ki spadajo med najaktivnejše v občini, napravili ogromen napredek. Zrasla so nova lična domovanja, olepšana je okolica vseh naselij, speljane so nove poti, urejeni vrtovi, zgradili so sodobno šolo in vrtec in še marsikaj, kar dokazuje naprednost domačinov in prizadevnost njihove krajevnih skupnosti.

Več kot polovica vseh prebivalcev si služi vsakdanji kruh v jeseniški železarni, v lesnoindustrijskih obratih LIP Bled in drugih bližnjih podjetjih. Skoraj ni hiše, ki bi ne imela zaposlenega v industriji, obrti ali v drugi dejavnosti, čeprav se kmetijstvu, živinoreji in gozdarstvu niso odrekli.

Iz Gorij je izšlo nekaj rodov zaslužnih javnih delavcev, znanih športnikov, planincev, godbenikov, pevcev. Zato je razumljivo, da je tudi družbeno, kulturno in športno življenje tega kraja izredno bogato in pestro.

Svet KS in krajevnih konference SZDL Gorje sta za krajevni praznik pripravila z drugimi organizacijami in društvi več prireditve. V soboto, 25. avgusta, ob 19. uri bo v avli osnovne šole slavnostna seja krajevnih skupnosti, nato pa bo novoustanovljeni radioklub v domu TVD Partizan priredil družabno srečanje. V nedeljo, 26. avgusta, TD Gorje pripravlja slovesnost ob 80-letnici otvoritve soteske Vintgar. JR

NOVA GORICA

ZA SPOMINSKI DOM V KUMROVCU

Organizacije ZZZ NOV, ZRVS in šolske mladine na območju novogoriške občine so se uspešno vključile v nabiralno akcijo za izgradnjo spominskega doma v Kumrovcu. Doslej so v kanalskem združenju zveze borcev NOV zbrali 10.001 dinar, v združenju v Vojšnici 1500 dinarjev, v Desklah 7180 dinarjev, v Novi Gorici 3650 dinarjev, v Avčah 1182 dinarjev, v Sempetru 8417 dinarjev, v Osek — Vitovje 1540 dinarjev, v Kal nad Kanalom 1790 dinarjev, v Kostanjevici na Krasu 1500 dinarjev, v Braniku 3484 dinarjev, v Temnici 730 dinarjev, v Kojškem 7675 dinarjev in v Vogerskem 605 dinarjev.

V drugih 33 združenjih ZB NOV akcija še poteka. V organizaciji RVS Jože Lemut iz Nove Gorice so zbrali 1580 dinarjev, v organizaciji Sergej Mašera 1510 dinarjev, v organizaciji Maksa Valentinčiča 342 dinarjev, v dobrovski organizaciji RVS 1465 dinarjev, v Sempetru 760 dinarjev, v Kojškem 600 dinarjev, v Braniku 230 dinarjev, v Kostanjevici na Krasu 300 dinarjev, v Grgarju 370 dinarjev in v Sempasu 410 dinarjev. V drugih 5 organizacijah RVS akcija še poteka. V organizaciji šolske mladine iz šole Milojke Strukelj so zbrali 2020 dinarjev, v Dobrovem 1250 dinarjev, v Renčah 1000 dinarjev, v Desklah 800 dinarjev, v Sempetru 744 dinarjev in v Dorembergu 600 dinarjev. V 6 osnovnih šolah nabiralna akcija še vedno poteka.

Poleg teh sredstev so v novogoriški občini do 31. julija zbrali za Kumrovec še 129.501,85 dinarjev.

MILE GOJKOVIČ

HRASTNIK

STANOVANJA ZA BORCE

Tudi v občini Hrastnik intenzivno rešujejo stanovanjske probleme borcev NOV. Te dni je dobilo stanovanja 21 borcev in bork, ki so bila zgrajena z denarjem iz sklada za reševanje stanovanjskih zadev udeležencev NOV hrastniške občine.

Pet hiš — vsaka ima po 6 stanovanj (9 stanovanj je za upokojece) stoji v zelo lepem naselju, ki se imenuje po padlem borcu od leta 1941 Vitku Pavliču. Za zgraditev teh stanovanj in rešitev stanovanjskih vprašanj enaindvajsetih borcev imata brez dvoma največ zaslug Jože Klanjšek in Justa Babič, za kar se jima hrastniški borci najlepše zahvaljujejo.

STANE KIRN-KRANJC

SLOVENJ GRADEC

JUBILEJ STRELSKE DRUŽINE

Najstarejšo strelško družino, ki so jo bili ustanovili v Slovenj Gradcu leta 1948, so poimenovali po Zdravku Francetu, padlem partizanu in sekretarju partijske organizacije v Slovenj Gradcu.

Strelška družina »France« je zadnjo soboto, 18. avgusta, proslavila 25-letnico uspešnega dela in ob tej priložnosti razvila tudi društveno zastavo. Slovenjgraška strelška družina »France« združuje zdaj kakih 300 članov; strelske skupine ima v več organizacijah združenega dela in ustanovah, na osnovni šoli Pameče pa deluje strelski krožek.

Ob jubileju so sklenili, da se bodo prihodnje leto oddolžili revolucionarju in partizanu, Zdravku Francetu, in odkrili spominsko ploščo v Slovenj Gradcu. —M

REMŠNIK

HIPI NA PARTIZANSKI PROSLAVI

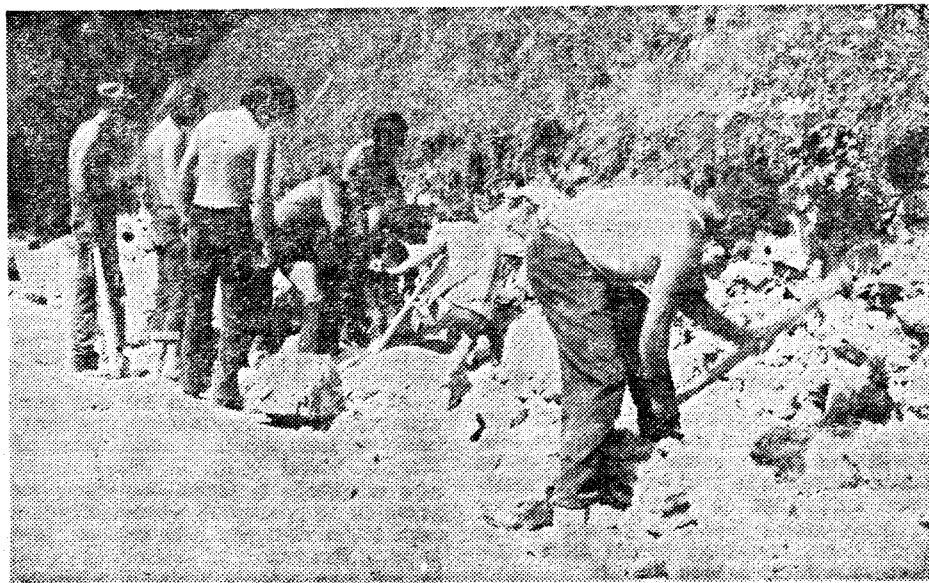
Dne 12. tm. so v Remšniku, gorski vasi, ki na avstrijski meji, odkrili spomenik padlim borcem Lackovega odreda. Slovesnost je bila nadvse prisrčna, domača, res partizanska. Prireditve so se udeležili z okoljskih hribov kmetje, med njimi partizanske matere in mnogi mladine. To so kleni naši ljudje, zavedni Slovenci. Sosedstvo tujega naroda jim ni zapustilo nobenega slabega vpliva. Takšni so bili pred vojno, med njo in so tudi zdaj.

Med te preproste, zavedne kmete smo se za nekaj ur vrnili bivši borci, da smo si stisnili desnice in tovariško pokramljali. Obnovili spomine na vse, kar smo med njimi hudega, pa tudi lepega doživeli. Iz Ljubljane se je pripeljal tudi sin enega izmed komisarjev Lackovega odreda (kdo je bil ni sem mogel dognati). Z glave so se mu spuščali globoko na prsi v dolgih kosmih zviti lasje. Bil je zaraščen kot opica. Vajeni smo sicer že dolgočascev, vendar kaj takšnega še nismo videli. Zato ni čudno, da so se oglašale pripombe domačinov, tudi takšne, ki lahko zaboje borca: »Preketo slab komisar je moral biti, da ne more vzgojiti sina v dostojnega človeka.«

Pri teh opazkah sem se zamislil, tovariš komisar. Med vojno si nam govoril o jutrišnjem človeku, kako pa si torej ti vzgojil svojega sina? Ali je to tisti novi človek, o kakršnem si nam govoril tedaj — ali je dekadentnost in degeneracija njegova značilnost? Vzemimo, da imamo vsi slovenski starši takšne otroke, zaraščene in tako čudno neprisebne, da strmijo nekam v prazno in da našega kmeta niti ne opazijo. Zapri so se v nekakšen svoj svet in resničnosti sploh ne vidijo. Kaj bi bilo, tovariš komisar, če bi bili vsi naši otroci takšni? Zdi se mi, da bi bilo v dveh rodovih konec našega, slovenskega naroda, ki že dolga stoletja kljubuje tujcem.

Zato, tovariš komisar, če že nisi mogel vzgojiti svojega sina, da bi živel na tem našem svetu, ga vsaj nikar ne razkazuj našim ljudem, našim hribovcem, ki so zdravi in ki morajo ostati stebel našega naroda!

BOREK LACKOVEGA ODREDA

Mnogo kilometrov cest in malo denarja zanje je občane nekaterih krajev v idrijski občini privedlo do zaključka, da so se sami lotili preureditve občinskih cest. V nekatere vasi na Cerkljanskem že vozi avtobus, to pa želijo tudi občani Otaleža in okoliških vasi.

Razpisali so samoprispevek. Ta pa kljub občutni vsoti, ki jo bodo prispevali občani in občinska skupščina Idrije, ne bo zadostoval za preureditev in asfaltiranje ceste Pirhova luka — Otalež. Zato so se del lotili sami.

V nedeljo, 19. avgusta, je bila na tej cesti posebna delovna akcija. Domačinom so prišli pomagat tudi mladinci brigade Janka Premrla-Vojka iz Idrije. Na cesti je delalo nad 80 domačinov in mladincev Vojkove brigade. Čeprav nekateri niso vajeni težkega dela, so se vanj zagrizli. Ni bilo časa za razgovor. Dejali so: pokazati hočejo, da so nasledniki borcev slavne Vojkove brigade.

Domačini so mladim brigadirjem hvaležni. Akcija je pomembna z gmotnega, še bolj pa z moralnega vidika, saj so pokazali solidarnost mladinci med mestom in vasjo.

Obljubili so, da bodo take akcije še organizirali ter tako prispevali, da se odpravijo razlike med mestom in podeželjem. JANEZ JERAM

MISLINJSKA DOLINA

SPOMINSKA PLOŠČA JOŽETU DRUŠKOVIČU

Na pobudo Zveze združenj borcev NOV Slovenj Gradec so letos v Mislinjski dolini odkrili že več spominskih plošč na rojstnih hišah, oziroma domačijah, znanih revolucionarjev in prvoborcev.

Prav zdaj so v teku priprave na odkritje spominske plošče revolucionarju in partizanu Jožetu Druškoviču. Jože Druškovič je bil član SKOJ, na začetku okupacije pa so ga izselili v Gornji Milanovec v Srbijo. Tam se je kmalu vključil v slovensko partizansko četo »Ivan Cankar«. Padel pa je januarja 1942. leta v vzhodni Bosni. —M

LOGATEC

PROSLAVA OB OBČINSKEM PRAZNIKU

Druženopolitične organizacije logaške občine pripravljajo praznovanje občinskega praznika, ki bo dne 12. septembra. Ze pred tem, dne 8. septembra, bo Kombinat lesne industrije KLI priredil svečanost ob dvajsetletnici svojega obstoja. Na zboru vsega kolektiva bodo obdarili tiste, ki so v njem zaposleni po deset in po dvajset let.

Dne 9. septembra ob 10. uri bo v Logatcu parada teritorialnih enot, civilne zaštite, gasilcev, šoferjev, tabornikov, telovadcev, mladine, pionirjev in drugih. Ob 11. uri bo v središču Logatca drugič po osvoboditvi zbor vseh organizacij in občanov. Na proslavi bodo nastopili mladinski pevski zbori, moška pevska zborja iz Gorenjega in Dolenjega Logatca, domača godba na pišala, recitatorji in več govornikov. Po proslavi bosta javnosti prikazali svoje večšine teritorialna enota in civilna zaštita, potem pa bo pred Narodnim domom na Cevci tovariško srečanje ob tabornem ognju.

Občinski odbor ZZZ NOV se pripravlja skupaj z OK SZDL tudi na srečanje notranjskih aktivistov, ki bo v Cerkljici dne 16. septembra. Vsa združenja borcev na področju logaške občine so že pripravila sezname aktivistov. Na srečanju bo govoril Franc Popit.

FRANC JERINA

TOVARIŠKO SREČANJE PRI GRUDNU NA KALCAH

Združenje borcev NOV in mladinski aktiv Gor. Logatec sta na dan vstaje pripravila tovariško srečanje borcev in mladine pri znani partizanski družini Grudnovih na Kalcah. Srečanje je bilo res prijetno; udeležba je bila zelo lepa, zlasti še mladine in borcev, prišlo pa je mnogo tudi drugega prebivalstva. Udeležence je pozdravil v imenu borcev Jože Simčič-Jelen.

Hkrati naj omenimo, da je komisija za VVI pri občinskem odboru ZZZ NOV Logatec skupaj z ZB NOV Gor. Logatec pri-

redila 5. t. m. izlet v Istro. Izletniki so se v dveh avtobusih odpeljali skozi Koper, kjer so se malo pomudili in si ogledali pokrajinski muzej, nato pa nadaljevali pot v Strunjan. Ustavili so se v invalidskem počitniškem domu, kjer so imeli kosilo, potem pa so se kopali. Pot so nadaljevali na Motovun. Med potjo so si ogledali tudi na novo urejene Istrske toplice.

IVAN KORENČ

MLINŠE

POSTAVILI BODO SPOMENIK BORCEM

Združenje borcev NOV Mlinše ima namen že letos v Ravnah pri Mlinšah odkriti spomenik borcem kamniško-zasavskega področja, padlim 28. januarja 1945. Tedaj je padlo 23 borcev in 5 bork. — Po vojni so vse borce prekopalni in jih odpeljali v razne kraje po Sloveniji. Zdaj se ZB NOV Mlinše obrača na vse soborce, svojce padlih in na vse, ki bi lahko poslali podatke o padlih; pošljejo naj imena in rojstne podatke o borcih, ki jim bodo odkrili spomenik, da bo mogoče vklesati njihova imena.

GRČARICE

PRIDITE NA SLAVJE!

V Grčaricah, v ribniški občini, se že dalj časa pripravljajo na veliko partizansko slavo, ki bo 8. in 9. septembra v tem kraju. Proslavljali bodo 30-letnico zmage nad plačo gardo, ki je v Grčaricah doživela velik poraz. Praznovanje bodo združili s 30-letnico razorožitve italijanske vojske v bližnji Dolenji vasi ob kapitulaciji Italije.

Dne 9. septembra bodo občine Ribnica, Kočevje in Ljubljana-Vič podelile domicil okrogom OF Ribnica, Kočevje in Velike Lašče. Tega dne bodo slavili tudi gasilci iz Grčaric — 70-letnico delovanja.

Grčarice so prijeten kraj pod vznožjem Velike gore. Od tu vodi cesta v znameniti Jelenov žleb, kjer so Italijani doživeli slovenskih tleh najhujši poraz. Na proslavi v Grčaricah se bodo spominjali tudi teh dogodkov. V Grčaricah so bili pred vojno zvečine naseljeni kočevski Nemci. Med vojno so se izselili, prišli pa so Slovenci. Vsa vas je sodelovala v narodnoosvobodilnem gibanju. Vas je znana po visoki zavednosti tudi še sedaj. Druženopolitične organizacije, društva in krajevna skupnost so delavne. Prebivalci so zaposleni večinoma v gozdarstvu.

Grčarice so v letih po vojni olepšale svojo zunanost. Še posebno pa se bodo ozaljšale za praznovanje 8. in 9. septembra. Predsednik pripravljalnega odbora in predsednik krajevnih skupnosti, izredno aktiven družbeno politični delavec, posebno v organizaciji Zveze borcev in KS France Šega skrbi, da bo vse in ob pravem času nared.

Organizatorji proslave v Grčaricah pričakujejo udeležbo več tisoč ljudi — borcev brigad, ki so se borile v teh krajih, aktivistov, mladine in drugih. Prebivalci partizanskih Grčaric vas vabijo: pridite na slavo! — m

JE RES POTREBNO, DA VSE ZBLEBETAMO?

Pod tem naslovom je »Komunist« 30. julija objavil prispevek; poroča, da se za raziskovanje kraške burje zanimajo tudi Japonci in da bodo pri raziskovanju kraških jam razen slovenskih jamarjev sodelovali tudi jamarji neke zahodne države. Pripominja, da je 90 % podatkov, ki jih imajo tuje države o naših razmerah, delo zakonite tuje špijonaže, deset odstotkov pa se trudimo izdati še sami . . .

S tem se popolnoma strinjam; menim, da je hvalisanje naših naravnih lepot lahko tudi škodljivo. Glede na koncept naše vseljidske obrambe je nujno, da nekatere skrivnosti zavarujemo, ne da jih obešamo na veliki zvon. O pomenu podzemeljskih jam ni treba še posebej na širo-

ko razpravljati. Morda nas je zgodovina nečesa naučila. Prav bi bilo, da bi se spomnili, kako smo med narodnoosvobodilno vojno reševali ranjence. V najusodnejših trenutkih je tovariš Tito mislil predvsem na ranjence. Nepozabno bo ostalo zmeraj reševanje ranjencev na Neretvi in Sutjeski.

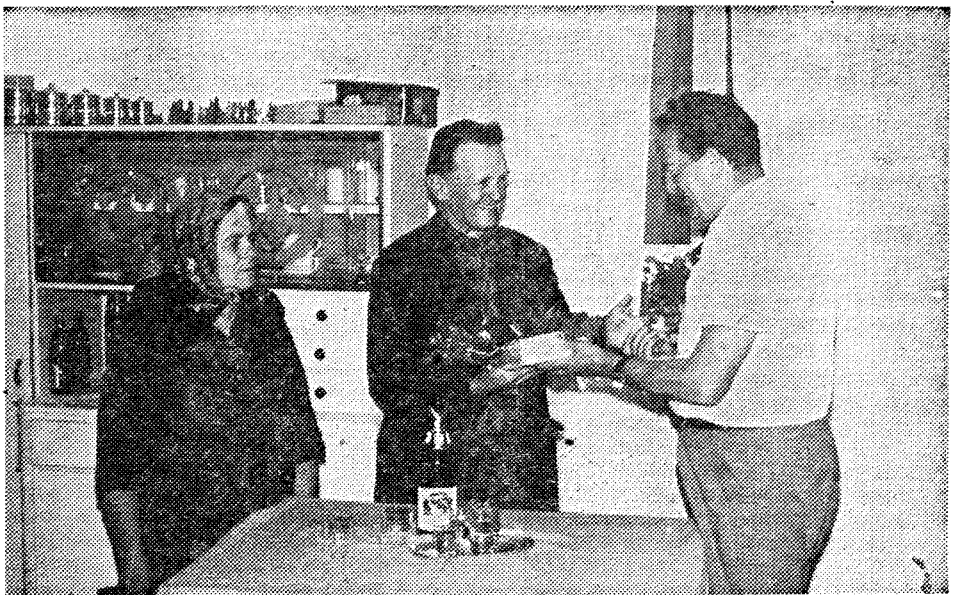
Nedavno sem bral, da so neke pri nas zgradili sodobno vojaško tovarno, pri kateri je sodelovalo celo več inženirjev in tehnikov kot pa pri elektrarni na Djerdapu. Ali je treba to tako bobneče razglasiti in se hvalisati? Zato se tudi vprašujem, ali je nujno, da pri raznih znanstvenih raziskavah pri nas sodeluje toliko tujih strokovnjakov. Kje pa so vsi tisti naši doktorji znanosti, ki o njih tako pogosto poročajo, ko dobijo častni naslov? Ali vsi odhajajo v tujino? Ali nam res tako zelo prmanjkuje domačih strokovnjakov? Ali nas res ni še dovolj izučila preteklost in ali pozabljamo, da imajo naši smrtni sovražniki v svojem programu izpodkopavati naš družbeni red z vsemi sredstvi, med njimi seveda tudi z diverzijami?

Zato menim, da je huda napaka, če k raziskavam, ki so v tesni zvezi z našo obrambo, pritegujemo tuje strokovnjake, in da se hvalisamo po časopisju z novimi vojaškimi tovarnami.

VELIMIR PANIČ

FRBEŽARJEVA ZLATA POROKA IN SMRT

S predsednikom občinskega odbora ZZB NOV Kočevje Dragom Grilom, sva se ustavila pri Frbežarju v Bosljivi Loki. Avgustovsko sonce je žgalo ob Kolpi. Zlatoporočenca Rudi in Julijana Frbežar sta bila doma. Malo presenečena sta naju pogledala s fotografom, ki naju je spremljal. Predsednik jima je izročil Dakijevo trilogijo z vo-

Zlatoporočenca Julijana in Rudi Frbežar sprejemata od Draga Grila, predsednika občinskega odbora ZZB NOV Kočevje, čestitke in knjižno darilo s cvetjem. Kmalu za tem pa je zlatoporočenec umrl.

ščilnico za zlato poroko in s šopkom nageljnov. Skromnega darila sta se zelo razveselila.

Ko sem se pred tedni pozanimal za Frbežarjev življenjepis, da bi nekaj napisal ob zlati poroki, mi je Frbežar obljubil, da bo zbral podatke o svojem življenju. Toda njegov življenjepis še ni bil napisan, ko se je pred dnevi izteklo Frbežarjevo življenje.

Rudi Frbežar se je rodil 2. junija 1897 v Črni lazi v čabranskem okraju v družini z desetimi otroki. Ko mu je bilo šele trinajst let, je odšel z očetom delat v daljne romunske gozdove. Kmalu nato se je začela prva svetovna vojna. Rudi je bil dve leti na italijanskem bojišču. Potem pa se je uvrstil še med borce za našo severno mejo. Dobro se je spominjal še posameznih bitk med prvo svetovno vojno. Pripovedoval je po hudi nočni bitki. Frbežar se je opomni je o svojem srečanju z generalom Borjevičem, ki je bil bosanskega rodu. Bilo tekal ves izčrpan in omamljen med ranjenci in mrličmi po bojišču. Sel je mimo gene-

rala, ne da bi ga pozdravil, saj ga ni takoj opazil. To bi utegnilo imeti neprijetne posledice. Vrnil se je in se generalu nerodno opravičil. General pa ga je potrepljal po rami in dejal: »Jaz bi moral pozdraviti tebe, jaz! Zakaj ti si se vso noč tolkel s so-vražnikom . . .«

Frbežar se je poročil z Julijano leta 1923. Imela sta sina Slavka in hčerko Ivanko. Vse življenje je trdo delal po gozdovih — doma in tudi v tujini; kar osemnajst let je bil v Franciji. Vsa družina je sodelovala v narodnoosvobodilnem boju. Slavko je zdaj rezervni kapetan. Rudi je bil terenec. Po osvoboditvi je bil najprej komandir ljudske milice v Bosljivi Loki, nazadnje, pred upokojitvijo in boleznijo, pa je služboval v Velikem Gabru.

Dne 4. avgusta smo ga spremili na zadnji poti na vaško pokopališče. Godba iz Kočevja je igrala žalostinko, ob odprtem grobu pa je Peter Sobar opisal osebnost tega poštenega in skromnega borca.

TONE OZBOLT

imeli smo ljudi

Jaka Bogataj

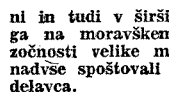
Umrl je Jaka Bogataj, direktor CZP »Kmečki glas«, glavni urednik tednika Kmečki glas, poslanec republiškega zbora skupščine SR Slovenije, človek, ki je bil z vsem svojim znanjem in srcem vnet in prizadeven družbeni delavec. Svoje življenjske moči je posvetil problemom kmetijstva in ljudem, ki se ukvarjajo s kmetijstvom. Bil je neustrašen, pogumen, vedno zgovoren in pripravljen razpravljati o problemih, ki jih je porajalo naše vsakodnevno življenje. Njegovo najbolj priljubljeno področje dela je bilo kmetijstvo, zadrugništvo, gozdarstvo, politika in novinarstvo. Brez dvoma ima tudi velike zasluge zato, da je postalo kmetijsko novinarstvo bolj upoštevano, da je dobil kmetijski tisk med številni drugi sredstvi javnega obveščanja takšno mesto, kakršno mu glede na pomen tudi pripada. Jaka Bogataj je bil naš človek, revolucija ga je dala narodu, komunistična predanost ga je venomer spodbujala za nove naloge.

Mi se Jaka Bogataja spominjamo kot enega najmlajših partizanov. Rodil se je 28. junija 1932 v kmečki družini na Gabrški gori nad Poljanami pri Skofji Loki. 14. julija 1943 so nacistični okupatorji preselili njegovo družino, mladi Jaka pa je pobegnil in odšel k partizanom, kjer so ga sprejeli za kurirja, nato pa je postal obveščevalec. Najprej je bil v Poljanski četli, potem pa pri VOS kot kurir. V letu 1944 je bil kurir v drugi četli petega bataljona druge brigade VDV. Novembra 1944 je bil sprejet v SKOJ, star komaj 12 let. V začetku leta 1945 je bil dodeljen za kurirja okrajnemu načelnstvu narodne zaščite okraja Selca-Poljane-Ziri. Leta 1946 je bil demobiliziran kot podporočnik JLA. Odlikovan je bil z redom zasluge za narod s srebrnimi žarki in z znakom za hrabrost.

Ignacij Kunaver

Ignacij Kunaver je 20. julija umrl po hudem trpljenju in dolgem zdravljenju. Bil mu je 61 let. Rodil se je leta 1912 v revni kmečki družini pri Moravčah. Ze kot otrok si je moral služiti sam kruh kot pastir. Potem pa je bil hlapec. Postal je zaveden delavec in zato se je tudi kmalu opredelil za osvobodilni boj. V vrstah borcev je bil na Dolenjskem do avgusta 1943, ko so ga ujeli Nemci. Odgnali so ga v delavsko taborišče v Nemčijo. Po vrnitvi v domovino je bil kot delavec zaposlen v Moravčah. Končno je bil pri sedanjem podjetju »Termit« nadzornik. Pridobil si je velik ugled po vsej Moravski doli-

Anton Končnik

Antona Končnika smo julija pokopali na Blejski Dobravi. — Rodil se je v delavski družini. Izučil se je za pekarja. Bil mu je dvajset let, ko so ga Nemci leta 1943 prisilno mobilizirali. Že jeseni tistega leta, ko je bil na dopustu, se je pridružil našim borcem. Sprva je bil borec Prešernove brigade, pozneje pa je bil dodeljen v koroški bataljon in nazadnje je bil komandir kurirske postaje 14. Do demobilizacije 1946 je bil graničar na jugoslovansko-avstrijski meji. Nato je delal v jesijski železarni. Kot družbenopolitični delavec je bil zgled drugim na terenu. Kot borec je bil odlikovan za redom za zasluge za narod, po osvoboditvi pa je kot zgleden delavec prejel še red dela s srebrnim vencem. — Ob odprtem grobu so se od njega poslovili njegovi soborci.

Stanko Konestabo

Po mučni bolezni je 7. avgusta premil na Pregaru 77-letni Stanko Konestabo — Valinov, član ZB NOV. Na zadnji poti so ga 8. avgusta pospremili na domače pokopališče številni prijatelji, sorodniki in vaščani.

Stankova življenjska pot je bila polna tegob. Rojen je bil 5. avgusta 1896 kot sin kajzarja. V mladosti se je izučil za zidarja, potem pa je preživel več kot tri leta na tirolski in soški fronti, kjer je bil tudi huje ranjen. Leta 1919 se je vrnil iz italijanskega ujetništva domov in se poročil s kmečko delavko Ančko Frank. Kljub veliki revščini in hudem fašističnemu raznarodovalnemu pritisku sta z ženo v slovenskem duhu vzgojila pet otrok. Stanko jim je služil borni kruh z zidarjenjem, priložnostno pa se je ukvarjal tudi z vaško mesarijo.

Italijanske oblasti so ga ob napadu na Jugoslavijo 1941 za mesec dni internirale kot zavednega Slovenca. 13. marca 1943 so ga skupaj s 40 starejšimi vaščani ponovno odgnali v tržaške zapore, od tam pa internirali v taborišče Cairo-Mautenotte. Nacisti so ga septembra 1943 odpeljali v Mauthausen. Konec januarja 1944 so nekatere hudo izčrpane in bolne izpustili. Med njimi tudi Stanka, ki se je navzile oslabelosti kmalu včlanil v aktivno delo za NOB, v katerem so aktivno delale žena in tri hčerke, sinova Janez in Stanko pa sta bila borcea NOV.

Spomenik v smetišču

Prvega maja 1951 so v Cegovnici pri Idriji odkrili spomenik padlim borcem. Pričujoča fotografija pa kaže ta spomenik razdejan: bager je prepeljal zgornji del spomenika kakšnih petdeset metrov daleč in ga vrpel na smetišče ob rečici Ljubečnici. To ni bilo dejanje neofašistov — spomenik so odstranili, da bodo prav tam zgradili rudniški zračnik . . . Način, kako so spomenik odstranili in ga odložili na smetišče, da je potem narasla rečica butala vanj, je — milo rečeno — boleč za svoje žrtev. Človek težko verjame, da se je kaj takšnega moglo zgoditi letos julija.

Cegovnica pri Idriji je rudarsko naselje. V dveh hišah živi 32 družin. Torej dvaintrideset družin je dalo 19 žrtev za svobodo. Razen tega je 5 članov teh družin padlo še v drugih okoliščinah, tako da njihova imena niso bila uvrščena na nesrečnem spomeniku. Med vojno je živel v Cegovnici 120 ljudi in petina izmed njih je postala žrtev. Med udeleženci narodnoosvobodilne vojne je bilo kar 37 odstotkov prebivalcev Cegovnice.

Na spominski plošči so imena zverinsko posiljenih in zaklanih deklet na Kerkovšah, padlih borcev na Krasu, v Trnovskem gozdu, na Dolenjskem, Gorenjskem, na Nanosu — od štirinajstletnih do dvajsetletnih.

Partizanska ulica ni nekaj naključnega; Italijani so jo do svoje kapitulacije imenovali »Via dei ribelli«. Potem pa so jo nemški okupatorji in belogardisti imenovali »Ulica banditova«. Pred to ulico je visela nemška tabla s sliko mrtvaške lobanje in

napisom, da se je tam začelo »banditsko področje«. Iz te ulice je odšla prva večja skupina fantov iz Idrije v četo na Brinov grič. Komandir je bil tedaj še živeči narodni heroj J. P. Vojko.

Tone Svetina je v Ukani kar precej strani posvetil prav stavbi v Cegovnici (tik za poznejšim spomenikom), kjer je diverzantska skupina 31. divizije stopila v rudnik in minirala črpalke in se na to iz globine sto metrov vrnila skozi Cegovnico. Vodnik je bil domačin Ivan Beričič-Rajko (ime njegovega sina Rajka je prav tako na spominski plošči).

Spomenik so postavili s prostovoljnim delom svojcev in sosedov. Pred dvema letoma so zaradi nove stavbe odstranili tudi spominsko ploščo žrtvam za svobodo na Prejnuti pri Idriji; doslej še niso odkrili nove na primerem kraju.

Pred odstranitvijo spomenika v Cegovnici se je sešla komisija ZB NOV. Navzoči so bili nekateri svoji žrtev in drugi zastopniki. Načrt za nov zračnik je bil vsekakor zamišljen že precej časa poprej. Zakaj niso tedaj mislili na premostitev spomenika? Če bi ob pravem času določili kraj za prestavitev, bi lahko tudi lepo ohranili gradivo in spominsko ploščo, spomenik znova postavili in ga odkrili. Tako bi ne bilo nobenega ogorčenja in te žalostne sramote. Uresničitev obljub pa bodo tako zavlačevali kdo ve kako dolgo, da bo med svojci žrtev lela nezadovoljnost, med vsem prebivalstvom pa naraščalo ogorčenje.

V. T.

Spomini heroja Jožeta Slaka

Nadaljevanje in konec

Skoraj vsi tovariši v naši sobi so imeli že vsak »žiga«, ki so jim ga vtisnili oblastniki kot političnim, razrednim sovražnikom. Kot rečeno so Ivanos pokvarili (s pretepanjem) ledvice; prav tako je imel Banker težave zaradi ledvic. Številni so imeli brazgotine na nogah in v zapestju. Prve so pretepali, drugi so si sami prerežali žile, ko se jim je posrečilo dobiti kakšen košček stekla. Marsikdo se je hotel tako rešiti mučenja, ker ga po prevozu v bolnišnico pač niso več vsaj pretepali. Skoraj vsi so imeli zrahljane živce. Dalmatinec Pašo, dva metra velik hrust, je med njimi lahko edini gledal pomilovalno, češ da je le policija v Šibeniku znala najbolj spretno izbirati sadistične užitke. Pašo je bil kmet, komunist, ki je v obdobju ilegalnega boja tiho tapil orožje. Obsodili so ga na štiri leta. Bil je trezen, molčeč in stvaren. Kot Hrvat je lažje gradil most do radičevcev, da bi se te sneje povezali v našo skupnost.

Nešteto tragedij se je skrivalo v usodah vseh teh ljudi. Marsikaj sem zvedel. Koliko gorja je bilo skritega za narejeno veselimi obrazi! Ivanos, star madžarski vojak, je pripovedoval tudi svoje dogodivščine iz svetovne vojne in je bil udeleženec madžarske revolucije. Udeležil se je nešteti bojov proti številnim sovražnikom, ki so napadli madžarsko sovjetsko republiko po prvi svetovni vojni.

Ganila me je zgodba o mladem Gyeryju, Madžaru. Policija je odkrila ilegalno tiskarno. Zaprl so sina in očeta in ju na policiji med pretepanjem skoraj ubili. Policija tam sploh ni poprej začela zasliševati, dokler svoje žrtve ni »zdelala«. Oče in sin sta reševala drug drugega. Sin je hotel rešiti očeta in je zato prevzel vso krivdo nase. Oče pa je spet hotel rešiti sina... Končno se

je policija odločila za sina. Bil pa je še mladoleten, zato so ga lahko obsodili »le« na dve leti strogega zapora...

Goati je bil pravi svetovljan, internacionalc. Tudi v Franciji je že bil. Sicer pa je preživel več časa po zaporih kot pa na prostem. Tudi on je imel brazgotine na zapestju.

Žalostna je zgodba o Lebeničniku. Kmalu po poroki so ga zaprli. Še precej dobro je preživel prve tri mesece v samici. Ko pa je čez leto dni zvedel, da mu je mlada žena nezvesta, je izgubil pamet. Zblaznel je in tako divjal, da ni mogel živeti v kolektivu. Spet so ga vtaknili v samico. Tam si je sčasoma opomogel. Tovariši niso mogli dobiti z njim stika, zato so poslali njegovega brata k njemu na obisk, naj bi ga nagovoril, da bi se vrnil v skupno sobo. Dolgo ga je moral nagovarjati, preden ga je nagovoril. Mož je ostal mračen. Nikdar ga nisem videl, da bi se zasmejal.

Ni »internata« brez časnika. Naš »internata« pa je imel celo nešteto listov, sprva sicer manj, potem pa čedalje več. Soba št. 13 je imela humoristični list. Tam so bili Slovenci. Mariborčana Apih in Vrunč sta bila priznana humorista. »Robijaški« težak kruh povzroča mnogo vetrov in soba št. 13 je bila po vsej hiši znana, da se zelo »bori« z vetrovi. Apih in Vrunč sta ustanovila društvo »Vetrovnik«. Na Slovenskem je navada, da ima vsako društvo svoje glasilo, zato ga je moral imeti tudi »Vetrovnik«. Ta list je bil »tiskana« po posebni podlagi na toaletnem papirju. Dobili smo ga tudi mi, da smo ga prebrali. Smeh se je razširil po vsej hiši. Zlasti smo se smejali Slovenci, ker nam je bilo vse to, kar je list obravnaval, bolj domače, pa morda tudi zato, ker smo morda manj resni ljudje, kakor so nas obsodili narodnostni bratje. List je vseboval tudi sijajne karikature razen pesmi in proze. Resen list pa je bil »Mladi Hrvat«, ki so ga pisali hrvaški nacionalisti. (Vendar pa njegov politični program ni bil resen).

Konec

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—
Tomšičeva

BLANKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEČ«

REŠITEV KRIŽANKE

Vodoravno: TRASANT, ROTATOR, OPERETA, MO, ANAM, POSVET, JER, VO, OSMIJ, REJ, DEKADA, NORMATIV, NEZNANKA, IRKE, EMONA, AORIST, LA, KNIN, ENARE, OČE, AMOR, AKITA, KE, ER, OBIR, PODSTREŠJE, VUK, STOPNICE, VI, TEN, ALOA, RTINA, TE, VAN, ZAPOR, RMAN, ARABIJA, SEN, TODD, PLES, EA, GLIN, OST, NAZARJE, TITO, NM, OKOLICA, NAROČAJ

Knjižne nagrade prejmejo: ČEH Barbka, uslužbenka, Drešinja vas 18 a, p. 63301 Petrovče, knjigo »Veliki petek«; LESJAK Juš, operater, Rozmanova 6, 61000 Ljubljana knjižno nagrado »Jezdec brez konja« in FILIPIČ Valentin, upokojenec, Brezovci 3, p. 69201 Puconci, knjigo »Reči signali«.

Nagrajenci prejmejo knjige po pošti od zavoda »Borec« iz Ljubljane.

Uprava lista

**MAJHANSKE
OPEKARNE**

LJUBLJANA,
CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO
modularni blok
stropnik monta — višine 12 cm
in 16 cm

pregradni blok — debeline 12 cm
v »INDUSTRIJSKI PRODAJALNI«
je na razpolago ves ostali
gradbeni material (apno, cement,
ni strešnik, salonit, elementi za
dimnik itd.)

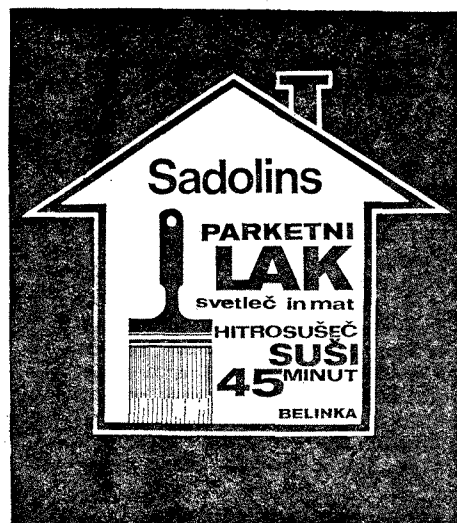
Kličite telefonsko št. 61-965
ali 61-805

**TAKOJSNJA DOBAVA
SOLIDNE CENE**

PROMETNO
HOTELSKO
TURISTIČNO
PODJETJE
VIATOR
LJUBLJANA

TURISTIČNA DEJAVNOST: v turistični
agenciji VIATOR in poslovalnicah v Lju-
bljani, v Kranjski gori, na Jesenicah,
na Bledu, na Vrhniki, v Kamniku, v Rav-
nah, v Slovenj Gradcu, v Ljutomeru in
v Zagrebu.

brest cerknica
industrija pohištva Jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

program

**Industrija
STOL pohištva
STOL Kamnik**

novi stanovanjski pohištveni uni program
v novo odprtem salonu stol interier na duplici pri kamniku

**DA BODO VAŠI ŠOLARJI
PRAVOČASNO NARED,
KO BO SPET ZAČEL POUK,
NE ODLAŠAJTE NA ZADNJE DNI.**

Trgovsko podjetje

v svojih blagovnicah
v Ljubljani, Kočevju, Škofji Loki in Velenju

že ima naprodaj

- vse šolske potrebščine (razen učbenikov),
- lepe in nove modele šolskih torbic za prvošolčke in najstnike,
- šolske halje za dečke in deklice,
- in druge manjše potrebščine, ki sodijo v šolske torbice.

**ZE ZDAJ, KO SE NI GNEČE,
KUPITE, KAR BO POTREBNO
ZA LETOSNJE NOVO ŠOLSKO LETO.**

**VSE ZA ŠOLO
VAM JE NA IZBIRO
V ENI HIŠI,**
pri

Ljubljana — Kočevje — Škofja Loka — Velenje

Bo jutri na Kozjaku lepše?

Pretresljivo romantično! Obe besedi sta tako resnični, da lahko ostaneta na svojih mestih. Valovi ob Selnici so brez dvoma navajeni tudi premetavanja, čeprav se zdi Drava v tem delu rečnega korita dolgočasno lena. Toda tisto »pretresljivo« premetavanje, ki te zaziblje v desetkilometerski križev pot, bi bilo za večino pomehkuženih ljudi enkratno.

Se sreča, da je ob meni sedel nekdanji partizan Smolar. Zdi se mi, da prav zaradi njegove prisotnosti nisem tistega dne dezeriral. Pred očmi sem imel ves čas tisoč lukenj in jam, on pa tisoč drobnih in večjih lepote, ki so se vrstile ob potoku Črmenici tja gori proti Kapli in Remšniku ob avstrijsko-jugoslovanski meji. Rad imam vse, kar še ni zmleto turistično kolesje, kar nosi podobo neoskrunjene jutranje rose in kjer živijo ljudje, ki niso obremenjeni s preračunljivostjo.

Odločil sem se za to pot, čeprav nisem lovec; ti imajo menda v teh krajih pravi raj in čeprav me na Kozjak ne vežejo spomini na partizanske čase, ker sem pač šele »produkt« omenjenega obdobja. Toda z menoj je bil vendar tovariš Smolar in v moji zavesti so tičale drobne zgodovinske resnice.

Leta 1918, ko je hodila tam okrog mednarodna razmejnitvena komisija za mejo, se je izredno močno pokazala trdna zavednost prebivalcev kraja, kamor sva bila tega dne namenjena. Zgornja in Spodnja Kapla, Gradišče... Avstrijci so zahtevali, da se naredi na tem področju plebiscit. Upali so na mejo do Drave. Francoski delegat pa je takrat ugotovil iz starih zapiskov in popisa prebivalstva, da se na tem področju nikoli nihče ni izrekel za Nemce in da se tod števalo prebivalstva ni menjalo že od leta 1890. Mednarodna komisija je odločila: Spodnja in Zgornja Kapla ostaneta Jugoslaviji, Soboto pa so »priključili« k Avstriji, ker se je tako odločilo več prebivalcev omenjenega kraja. Vsi tisti, ki so med vojno prihajali kot partizani v te kraje, so postali sinovi teh domačin. Ena od izjem je bila, tako so mi povedali, trgovka iz Kaple. Z Nemci je bila pripravljena igrati na iste strune, pa je pozneje obračunal z njo Franc Zalaznik-Leon, ki je moral vzdrževati zveze s to stranjo Drave.

Kljub vsemu... požrla sva nekaj kilometrov in se ustavila tam, kjer je bil nekoč kovač. V hiši pri TOMČEVIH je danes trgovina in ANA je poslovođkinja. Če vas zanima; v trgovini je mogoče dobiti vse — ali skoraj vse: tekstil, železje, kruh in še kakšno novico. Saj veste kako je tam, kjer se zbirajo ženske! In kadar pripeljejo kruh, se zbere tudi petdeset ljudi. Ljudje so se razvadili, boste trdili. Zakaj pa nič več ne pečejo doma? Pravite, da so se razvadili?

»Zdi se nam, da smo tu, visoko v obmejnih predelih ljudje zapostavljeni. Ljudje vam bodo pripovedovali o žalostni podobi podružnične šole v Gradišču, o cesti, zaradi katere nas celo naši otroci redko obiščejo, o telefonu, ki smo ga nekoč imeli in bi ga brez dvoma spet nujno potrebovali, o maloobmejnem prehodu, o katerem go-

vorijo, da ga bodo ukinili, o... Mislim, da so naši prebivalci celo več prispevali k osvoboditvi kot mnogi ponekod v dolinah. Partizani so iskali pomoči prav pri kmetih visoko v gorah. In kakšno je zdaj to naše življenje?»

Nekoliko boljše kot je bilo pred vojno, s tem soglašajo vsi, tudi Ana Tomc. Tako meni tudi oče ČAS (Jakob Črnko), ki se je pridružil kletu na Gradišču.

»Salamensko težko je bilo za kmete v

V teh krajih niti mlad ni prijetno biti, meni Pepca Volmajer z Gradišča na Kozjaku.

stari Jugoslaviji. Leta 1939/40, ko so bile cene že približno take, da bi se dalo živeti, pa je zaoral po svetu Hitler. Napad na Jugoslavijo nas je spravil v obup. V naših krajih je bila takrat nemška oblast od sile močna. Ves čas smo bili pod strogim policijskim nadzorstvom. Nemogoče je bilo dobiti zvezo z notranjostjo. Ko smo izvedeli za Pohorski bataljon, smo dan za dnem pričakovali tudi pri nas partizane.

Iz poletja na jesen v letu 1943 so bili na Duhu prvi sestanki aktivistov Osvobodilne fronte. K nam je prišel iz Slovenskih Goric Franc Zalaznik-Leon in je tako vzpostavil zvezo z narodnoosvobodilnim gibanjem na oni strani Drave. Gestapo pa je bil na vsakem vogalu; celo pri oknih so prisluškovali.

Potem so prišli partizani Lackovega odreda...

Spomini ne premikajo gora. Včasih samo orosijo oko ali pa zastavijo človeku kopico vprašanj, na katera je največkrat težko dobiti odgovor.

Prispela sva v vas; pravzaprav do spomenika, ki je le nekaj metrov pred šolskim

poslopjem. Tovariš SMOLAR pripoveduje o namestniku komandanta Lackovega odreda. Pri Alojzu Postlu na Gradišču so se partizani spopadli z nemško policijo. Partizani so pokopali tri tovariše, tudi Dragotina iz Bosne.

Spomin na narodnoosvobodilni boj mora živeti še naprej — v mladem pokolenju. Le zakaj bi ostala osnovna šola na Gradišču brez imena. Naj se imenuje po namestniku komandanta, tovarišu Dragotinu. Tako so menili še živeči borci Lackovega odreda. Dragotin je nosilec spomenice, doma iz Prijedora. Njegovi rojaki ga zelo spoštujejo. V boju na Kozari je bil eden najbolj hrabrih borcev. Toda takrat je bil ujet in odpeljali so ga na Koroško, od koder je pobegnil in se priključil četrti operativni coni. Postal je komandir zaščitne čete. Pozneje ga je štab imenoval za Muratovega namestnika.

Nekateri mislijo, da bi se morala šola imenovati po enem izmed okoliških borcev. Pri tem omenjajo tudi padlo partizanko Zvonko Antoličič. Pri vsem tem pa so tudi taki, ki so prepričani, da to ni najvažnejši problem Gradišča. Šolsko poslopje je v obupnem stanju — brez primernih sanitarij in tudi omet vztrajno odpada. To je sramota, pravijo domačini. To toliko bolj, ker stoji šola v obmejnem kraju, tujcem na očeh.

Sejalo so in sejali na številnih sestankih, pa vse skupaj nič ne pomaga. Ljudje negodujejo in vse ostane kot je bilo. Centralna šola v Selnici je zagotovila denar za obnovo nekaterih podružničnih šol, pri čemer pa že iz leta v leto pozablja na Gradišče. In domačini tega ne razumejo. Zdi se, kot da so pozabljeni od radeljske in mariborske občine.

Srečal sem jo med rožami in z bodočo vzgojiteljico, najlažje govoriš o otrocih, o mladosti, ki ji tudi sama še vedno pripada. IRENO VOLMAJER imam v mislih. Kljub vsemu pa sva začela pogovor o sestri JOŽICI, ki bo šla letos v drugi letnik srednje kmetijske šole. Tradicija v družini se pač mora nadaljevati in če ni fanta, mora za traktor tudi dekle.

Vas zanima kako živijo mladi na Kozjaku ali vsaj na Gradišču? V vasi ni nobene družbenopolitične organizacije. Imajo pa kulturno umetniško društvo in precej ljudi, ki bi bili radi družbeno aktivni. Morda ne boste verjeli, vendar Irena je zagotavljala, da je mestno življenje prav nič ne mika. Oblači pa se kljub temu po modni in se čudi, da je za to reč mladim iz podeželja ali vsaj iz njenega kraja tako malo mar. Fantje niti dolgih las ne nosijo!

Ali je mogoče karkoli narediti, da bi bilo življenje za mlade na Gradišču in verjetno še kje, prijetnejše? Kje tiči mladinska organizacija? Bi bilo mogoče ustanoviti klub mladim ali disko klub ali...? Kolegi in kolegice odhajajo v dolino in nekateri se niti ne vrnejo.

»Življenje na deželi je lepše kakor v mestu in od tod ne bi odšla, če bi ne bilo to potrebno.«

Mama PEPCA razume mlade in kako bi jih ne. Tudi sama je bila nekoč mlada (mislim mlajša!), čeprav se je njen svet vrtel samo okrog odrskih desk. Pravzaprav je bilo to v skednju ali morda v šolskem razredu. S tem v zvezi obuja nepozabne spomine na mater Meto iz Domna, pa na Lenko iz Razvaline življenja in... Vsako zimo po dve igri, da so domačini jokali ob lepi slovenski besedi, ki je bila toliko časa trn v peti tistim z druge strani meje.

Letos je Pepca Volmajer prvič režirala. Zaigrali so Maščevarje in v šolskem razredu se je nagnetlo mnogo ljudi od blizu in daleč. Ne samo igre, tudi proslave pripravljajo. Prosvetno društvo iz Maribora jim je priskočilo na pomoč z denarjem in nasveti.

»Mladi v naših krajih imajo na voljo samo gostilno,« pripoveduje Pepca Volmajer. »Mislim, da bi potrebovali tudi mladinske plesne in morda res tudi disko klub. Zdi se le, da je današnja mladina brez organizacijskih sposobnosti.«

Tovariš Črnko se smehlja. Seveda, pred leti je tudi sam stopil na oder. Mislim, da ne bi bilo nič nenavadnega, če bi se tja ponovno vrnil. Morda bi ga morali mladi pregovoriti. Ampak pogostje morajo starejši nagovarjati mlade.

Utrujena sva. Ivo Skerlovnik Smolar je utrujen od prijetnih spominov in trenutne nemoči. Menda bi rad pomagal ljudem. Dobro ve, da tudi obisk nekdanjega partizana v teh krajih precej pomeni. Rad ima ljudi in ljudje ga pozdravljajo kakor dobrega, starega znanca. Žal se s takimi prereditko srečujejo.

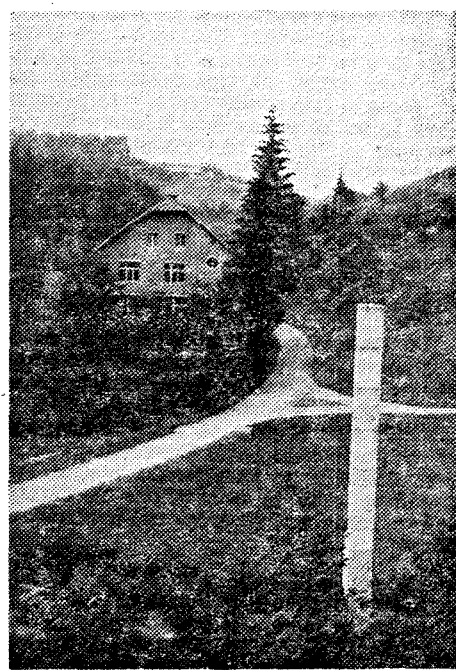
»Tem ljudem bi morali omogočiti, da bi lahko ob svojem delu primerno živeli. Gradišče, Kozji vrh, Bistriški graben z Jernejem, Pernice... nekaj kilometrov oddaljenosti od večjih središč v dolini, pomeni že ogromno oddaljenost od normalnih življenjskih pogojev. Pri vsem tem pa za rešitev problema ne bi bilo potrebno tako veliko. Včasih je dobra volja in pripravljenost pomagati ljudem skoraj toliko vredna kakor denar.

Maribor ima menda probleme s slovenskimi goricami, radeljska občina je gospo-

darsko slabše razvita. Prizadeti ljudje pa ostajajo na obeh straneh, prikrajšani od te in druge občine.

Ali nima pri tem določenih nalog tudi krajevna skupnost, morda centralna šola. Urediti en sam problem pomeni v teh krajih že veliko. Urediti šolo, morda asfaltirano cesto, telefonsko napeljavo. Zaradi prvotnih, nestrokovno postavljenih in izdelanih telefonskih drogov, je pošta odklopila linijo. Mislim, da je med vsemi obmejnimi predeli na tej strani prav Kozjak najbolj pozabljen — od Kungote do Dravograda. To pa pomeni, da je verjetno tudi zelo siromašen.

Za ta predel je značilno zaposlovanje na

Spomenik padlim borcem Lackovega odreda z osnovno šolo na Gradišču v ozadju.

avstrijski strani. Avstrijci so postavili ob avstrijski meji veliko manjših industrijskih obratov: Lučane, Arvež, Travniki, Ivnik... To so povečini žagarski obrati, ki zaposlujejo dvajset ali trideset ljudi. Mi pa smo te žagarske obrate praktično po celi dravski dolini ukinili.

Avstrijci so prišli poceni do delovne sile. Slovenske družine imajo vso pravno zaščito pri nas, dohodek pa služijo v drugi državi. Nekako pač moraš priti do denarja. Poljske pridelke ni mogoče prodati. Tudi sicer niso odkupne cene za kmetijske pridelke ustajljene. Ljudje si pomagajo po najboljših močeh, čeprav pogosto mimo prave računice. Kako bo na stara leta?

Vprašanja ostajajo še naprej nerešena. Naju pa loči samo še nekaj sto metrov in pripotovala bova na gladek asfalt v dravski dolini.

Fotografije in tekst: SILVO TERSEK

dobro je, če veste

NAFTA JE POGUBA ZA MORSKE PTICE — ugotavljajo na Danskem. Na danski severni obali hira na tisoče ptic, predvsem galebov, ker ne morejo več leteti. Na morsk gladini je v obdobju zadnjih deset let čedalje več nafte. Ptice, ki pristajajo na gladini in si iščejo hrano, si zmožijo peruti z umazano vodo. Sčasoma se jim peruti tako zlepijo, da jih to zelo ovira pri letenju in končno so kot priklenjene na obali, kjer prej ali slej shirajo. Zdi se, da je hirajočih ptic že na tisoče, tako da je mrhovina začela ponekod že močno okuževati obalo. Zato so Danci morali postreliti velike jate na smrt obsojenih ptic. Cenijo, da je v zadnjih letih na danski obali poginilo že okrog 50.000 morskih ptic.

NAJBOLJŠE ZDRAVILO PROTI NAHODU — TOPLA JUHA. To »zdravilo« priporoča skupina ameriških zdravnikov, češ, da pravega zdravilnega, zares zanesljivega učinka proti nahodu nima nobeno sredstvo. Najrazličnejše tekočine za nos, kakor tudi čaji za znojenje, pa tablete — vse to je lahko le za olajšanje; nahoda ni mogoče ugnati z nobenim zdravilom, marveč ga je treba kratkoma preboleti. Izkušnje pa so pokazale, da so v Ameriki dosegli največ uspeha z najpreprostejšim zdraviljem; zdravniki priporočajo nahodnim ljudem z vneto nosno votlino uživanje navadnega aspirina in topla, kolikor mogoče vroča juha, ki naj jo bolnik sreblje tako, da mu sopara puhti v nosnice. To je nekakšno, baje najprijetnejše »inhaliranje«, ki najhitreje odpre nos...

Šola naj bi bila vaški ponos, pravi oče Čas.

Koroški partizan Darko

Temni koroški gozdovi pod Peco ter redko naseljene kmetije so že jeseni 1942 leta sprejeli prve partizane. Eden teh koroških borcev je bil Matevž Kos-Darko, sin gozdnega delavca iz Koprivne. V družini je bilo kar devet otrok, od tega osem fantov. Za vse doma ni bilo dovolj kruha, zato je Tevži odšel še kot otrok na delo h kmetu Kordežu, kjer je bil vse do takrat, ko so ga Nemci poklicali v RAD (državna delovna služba), kjer je bil dobre tri mesece. Tu je hudo zbolel ter dobil 6-mesečni bolniški dopust. Odšel je domov in verjetno ga je morda prav to rešilo smrti, kajti drugi njegovi vrstniki so takoj nato odšli na rusko fronto in mnogi se niso nikoli vrnili.

Po vrnitvi iz RAD se je Tevži še močnejše povezal z narodnoosvobodilnim gibanjem na Koroškem. V živem spominu ima prvo srečanje s partizani. Bilo je 5. decembra 1942. leta. K njim so prišli prvi partizani, ki jih je vodil Pavle Zaver-Matjaž. Kosova domačija je tako kmalu postala njihov drugi dom in pribežališče. Partizanov je bilo vedno več. Sicer pa naj pripoveduje Darko:

»Nemci me seveda niso izgubili iz vida. Že jeseni 1943. leta sem od njih dobil poziv, da se moram 15. oktobra javiti v vojaški formaciji Waffen SS v Pragi. Tja pa seveda nisem prišel. Od doma sem odšel le navidezno, odpeljal sem se samo do Celovca. Na vlaku je bila vojaška kontrola. Nemcu sem pokazal poziv, namesto legitimacije. Pogledal me je ter dejal: »Das ist umschlechtestes dienst« (najslabša vojaška služba). V Celovcu sem izstopil z vlaka, se izgubil med množico ter po skrivnih poteh kar peš odšel proti Peci. Priključil sem se Koroškemu bataljonu. Dobil puško, triglavko ter ime Darko.

Že na Koroškem sem se udeležil nekaterih partizanskih akcij. Sestega decembra 1943 je bil naš bataljon poklican na Pohorje, kjer se je osnovala XI. brigada Miloša Zidanška. Dodeljen sem bil v tretji bataljon. Kmalu po rojstvu naše brigade so se pričeli s sovražnikom hudi boji. Prehajali smo takorekoč iz boja v boj. Nemci so nam bili vedno za petami. Posebej mi je ostal v spominu boj na Skomarju na južnem delu Pohorja. Komaj smo prišli k nekemu kmetu, je zunaj v gozdu že zaropotalo. Trenutek pred tem sem se sezul, da bi se mi čevlji ob krušni peči malce posušili in že tudi trdno zaspal. Kot v sanjah sem pograbil puško, čevlje ter planil iz hiše. Pozabil pa sem vzeti zabojček z municijo. Tedaj sem bil namreč pomočnik mitraljezca. Napol bos sem stekel nazaj v hišo po municijo ter jo srečno prinesel na bojišče, kjer se je naš bataljon že bojeval s sovražnikom. Boj je trajal vse do noči. Sele, ko nam je prišel v pomoč prvi bataljon, ki je sovražnika napadel z boka, so se Nemci spustili v paničen beg, mi pa za njimi. Nemci so tedaj imeli precej mrtvih, na naši strani pa sta padla dva borca. Mitraljezec Mihajlo je bil tedaj ranjen in ujet.

Meseca maja sem se zopet vrnil na Koroško in sicer v vzhodni koroški bataljon. Tudi ta bataljon je prehajal iz akcije v akcijo. V Črni na Koroškem je bila močna nemška postojanka, strah in trepet Koroš-

cev, ki so sicer bili zavedni ljudje. Naš bataljon se je tistega dne zadrževal pri kmetu Osojniku v Bistri. Bil sem z dvema soborcema v zasedi. Morali bi že dobiti zamenjavo. Poslal sem enega, naj previdno pogleda za bataljonom. Le malo je manjkalo, da ni Nemcem padel v roke. Hitro smo se umaknili ter takoj dohiteli bataljon, ki se je že pripravil za boj s sovražnikom. V štab bataljona je prišlo obvestilo, da imajo Nemci namen odgnati zavedno partizansko družino Plaznikovih. To pa smo jim želeli preprečiti, kar nam je tudi uspelo. Dobro pripravljeni na boj, smo pričakali sovražnika. Imel sem nalogo, da merim na zadnjega mitraljezca in da prvi začnem streljati. Ker pa je na čelu nemške kolone prejel zaropotalo, se je mitraljezec v trenutku vrgel na tla. S kratkim rafalom sem ga zato kar na tleh umiril za vedno.

V tem boju je padlo okrog 40 SS policistov. Na naši strani pa je padel komandir čete Branko, doma z Leš pri Prevaljah, politični komisar Metod, doma iz Žerjave, pa je bil hudo ranjen ter so ga Nemci ujeli. Umrl je v bolnišnici v Črni, še prej, preden bi ga lahko pričeli Nemci zasliševati in mučiti. V tem boju sem jo skupil tudi sam v desno nogo. Posledice čutim še danes.

Kot zanimivost tega boja naj povem, da je skupina naših borcev tedaj nažagala leseni most v Bistri. Pričakovali smo, da bodo Nemci dobili pomoč. Prišel je nemški tank. Most njegove teže seveda ni zdržal ter je zgrmel v potok, kjer je tudi zgorel.

Nemci so tedaj dobili kar pošteno lek-cijo. Niso si več upali napadati, ampak so se raje zadrževali v svojih dobro utrjenih postojankah: v Črni, Mežici in drugod. Lahko povem, da je to bila naša velika moralna in politična zmaga nad zakletim sovražnikom našega ljudstva. V naše vrste pa je po tem boju prišlo precej novih borcev, zlasti iz mežiških rudarskih revirjev.

Kot sem že omenil, sem bil v tem boju ranjen. Zdravil sem se v partizanski bolnišnici v Rohanovem kotu. Po okrevanju pa sem bil dodeljen za kurirja namestniku komandanta XIV. divizije, tovarišu Gašperju, doma iz Polja pri Ljubljani. Oktobra meseca 1944 leta so Nemci hoteli prodreti prek Črnič na osvobodeno ozemlje v Zg. Savinjski dolini. Na Črnicu je Tomšičeva brigada že dva dni bila ogorčene boje. Štab divizije se je odločil, da je treba poslati pomoč borcem Tomšičeve brigade. Pod vodstvom tovariša Gašperja smo z jurišem sovražnika takoj pogнали v paničen beg proti Kamniku. V začetku novembra smo napadli sovražni postojanki v Blagovici in Krašni. Napad se je pričel zvečer. Noč je bila lepa. Svetil je mesec. Gašper se je odločil, da pogleda na bojišča, da da nova povelja. Približevala sva se našim položajem. Prišla sva na čisto in v trenutku se je iz bližnjega zvonika usula toča krogel na naju. Nobena ni zadela, midva pa sva se v kritju grmovja približevala položajem naših borcev. Ponovni rafal. Tokrat žal ne v prazno. Komandant je bil zadet. Bil je pri zavesti. Slutil je, da zanj ni pomoči, zato me je celo prosil, naj ga z njegovim revolverjem ustrelim. V upanju, da ga bomo rešili smrti, sem se spazil do naših, dobil sem nosila in odnesli smo ga v previjališče. Kljub prizadevanju našega zdravnika dr. Benigarja, da bi mu rešil življenje, je priljubljeni Gašper dva dni potem umrl.

Po smrti Vinka Simončiča-Gašperja sem bil dodeljen za kurirja načelniku štaba Miči Došenoviču. Na Mozirskih planinah pa sem ob nenadnem srečanju z Nemci ostal sam. Divizija je odšla v neznano smer. Zato sem odšel prek planin na Koroško ter se priključil terenski četi, ki je operirala v okolici Železne Kaple. Tu sem tudi dočkal konec vojne in naša četa je prva vkorakala v Železno Kaplo ter jo osvobodila ostankov sovražnika. Bili smo sprejeti z velikim navdušenjem in vsi skupaj smo se veselili zmage in svobode. Demobiliziran sem bil šele 15. decembra 1946. leta.

Čas hiti dalje. Spomini ostajajo, nekatere so že tudi zbledeli, a vendar se mnogokrat spominjam soborcev, komandantov, kako so bili neustrašeni, ko je bilo treba braniti naše interese in ljudi, ki so padali v smrt. Spominjam se mnogih koroških, pohorskih ter savinjskih kmetov, kako so nas sprejemali, nam dajali zatočišče in ko smo bili kje na smrt utrjeni, so nas tudi stražili, varovali, da nas ne bi sovražniki iznenadili, je zaključil Darko.

FRANJO HOVNİK

V kateri vasi je bilo, ne vem, a bilo je nad polovico poti od Dvora do Janč za nami, ko smo se ustavili pred bahato osamljeno kmetijo. Dan je bil vroč, poznoavgustovski. Košata lipa pred hišo in kamnita miza pod njo sta bili tako vabljivi, da kar nismo mogli naprej. Po dvorišču so se sprehajale kokoši in piščanci. Na pragu pred hišo je iztegnjen dremal rejen maček. Bil je tako neznansko lep mir nad vso domačijo, kakor ga dolgo nismo videli.

Tovariši, bilo jih je šest oficirjev, so stopili skupaj in se nekako čudno pogovarjali. Zame se niso niti zmenili, nisem spadala k njim, saj sem se jim pridružila šele na Dvoru, ker so šli na Štajersko (in jaz tudi), ker so se ustrašili množice, ki je tam čakala na kurirje (in jaz tudi) in so se odločili, da krenejo do meje sami. Pot bo varnej-

»Ja, pa tudi kar jemljó,« je rekla kmetica. »Vi bi pa picke za sukanec? Koliko? Dva? Tri?«

»Kaj bi nam dva, tri! Saj nas je šest!« je rekel Drago. »Sest.«

»Sedem,« sem rekla še jaz. »Sedem nas je.«

Drago me je pogledal in hotel nekaj reči, Dragotin pa se je zasmel:

»Ne skopari, Drago! Eden več ali manj!«

»No ja,« je zagodrnjal Drago. »Sedem piščancev za sedem sukancev. Pa še enega dodamo za kruh in za delo.«

Kmetici se je videla kupčija najbrž na moč ugodna in sta z možem takoj začela loviti picke po dvorišču. Ni trajalo dosti, pa sta jih že čedila in iz dimnika se je pokadilo. Potem smo sedeli v hiši za mizo, jedli pečene piščance, prigrizovali kruh in celo sladkega mošta je prinesel gospodar sam

Vida Brest:

ŠOPKI NAGELJNOV

ša in hitreje bi prišli na Štajersko, »s te sestrane Dolenjske«, so dejali.

Ko so se zjutraj odpravili, sem bila pripravljena tudi jaz in se jim priključila. Seveda, ni jim bilo prav in niso me hoteli sprejeti. Ampak hodila sem z njimi, če so hoteli ali ne. Zame pot ni bila prav nič prijetna! Sploh mislim, da so se sprizgajali z menoj šele neke pri Kisovcu, kamor so »spotoma« skočili pogledat. A to ne spada v to zgodbo.

Da, kmetija pred nami ni nič kazala, da smo na »prestrašeni Dolenjski!« In tovariši so se res čudno pogovarjali. »Tri se imam,« je rekel Mišo.

»Jaz imam dva,« je rekel Drago.

»Stiri,« je dodal Ljubo.

»Nič,« je pljunil Dragotin. »Vse je šlo v Metliki.«

»Tri,« je rekel mali Ris. Sestemu tovarišu pa se še odgovoriti ni ljubilo.

Nato so tovariši krenili v senco pod lipo, posedli okoli kamnite mize in Drago je zaklical:

»Kje pa ste? Ni nikogar doma?«

Vežna vrata so se odprla, na prag je stopil kmet pa se vprašujoče ozrl po nas.

»Veliko piščancev imate,« je rekel Drago. »Prav pravni so. Bi nam jih kaj prodali?«

»Kaj bomo prodajali,« je rekel kmet. »Saj jih boste tako vzeli.«

»Nič ne bomo tako jemali,« je rekel Drago. »Kupili bi jih.«

»Kaj bi jih prodajali,« je spet za-tegnil kmet. »Saj za denar ničesar ne dobiš.«

»Kdo pa je rekel kaj o denarju?« je odgovoril Drago. »Denarja še nimamo ne. Sukanec imamo.«

Kmet se je obrnil v vežo in vprašal: »Za sukanec, pravijo. Boš dala?«

Žena je bila najbrž kar za vrati, ker je odrinila moža in stopila sama na prag.

»Ja, pa je italijanski že tako zanič...« je zategnila. »A je za stroj?«

»Nemški je,« je pojasnil Drago, »in menda je za stroj, saj boste videli. Jaz se na to ne razumem.«

Tovariši so pobrskali po torbah in izvlekli kolesca s sukanecem. Ženska je prišla k mizi.

»Pa je res nemški,« je rekla in segla po kolescih sukanca.

»Ja, dali so nam ga, da smo lahko kakšno stvar kupili na Dolenjskem. Prosit pa jemati tako ne smemo,« je eden pojasnil.

od sebe. Nismo mogli pojesti vsega. Siti smo se potem odpravili naprej. Na bregu, streljah od kmetije, se je zarinila v mejo lesena bajtica z majcenimi okenci, polnimi živordečih drobcenih nageljnov. Po nekakšni bradi se imenujejo ti nagelji, a ne vem več, po čigavi. Tudi doma smo imeli take. Pred hišo je sedela drobna ženica in se nam smehljala nasproti.

»Sem gledala,« je prijazno kimala, »sem videla, da so vas postregli,« je rekla. »Oni lahko,« je vzdihnila. »Saj imajo, imajo. Jaz bi vam tudi, pa nimam nič. Sem samo osebenjka, sem reva,« je rekla.

»Je že dobro, je že dobro!« so hiteli fantje in hoteli naprej. Pa je starka Draga kar za rokav prišla in ga ni pustila naprej. Je že pogodila, da ima glavno besedo med nami!

»Bom tudi jaz nekaj dala, tudi jaz, le počakajte!« Oddrsala je v bajtico in se vrnila s štenico hodnične niti in nožkom. Potem je šla od okenca do okenca in neusmiljeno porezala živordeče cvetje. Potem je sedla na klopco in z okornimi rokami zvijala šopke. Sedem šopkov za sedem partizanov. Dala je vsakemu enega in nas vsakega prijazno pobožala.

»Saj zdaj smo pa kakor ženini! Takega pušeljca pa še ne!« smo se zahvaljevali. Stisnili smo ji drug za drugim roko in se nasmejani spet začeli vzpenjati v breg, ona pa je stala pred hišo in nam mahala.

Bili smo že precej nad bajto, ko se je Ljubo obrnil in stekel nazaj. Videl smo, kako je tam odprl torbo, ji nekaj dal, starka pa ga je z obema rokama pobožala. Nato je stekel za nami navkreber. Dohitel nas je in se zasmeljal.

»Bog ve, če so v Savinjski zaplenili kaj sukanca? Zdaj še gumbov ne bo s čim prišiti.«

Zadnjič sem pospravljala predal v omari in našla v orumenelem papirju zaviti rjav prah. Hotela sem ga že zavreči, nato pa sem orumeneli zavitek dala v zeleno kuverto in ga položila nazaj v predal. Saj bi bilo smešno, če bi bil to prah tistih nageljnov. Smešno bi bilo. Pa vendar...

o mladih in za mlade

Matevž Kos-Darko, eden prvih koroških borcev za svobodo.

PO POTI UPORNIKOV

Petdeset učencev naše šole, ki so najaktivneje sodelovali v zunajšolskih dejavnostih, se je udeležilo pohoda »Po poti kmečkih upornikov« za srebrno plaketo Matije Gubca. Iz Žužemberka smo se odpeljali že ob 5,45 minut.

LESKOVEC, največje naselje Krškega polja, je bil prvi cilj naše dolge poti. V gostišču smo dobili žig v dnevnike, zabeležili smo vtise in si ogledali kraj. Hiše se belijo med lepo urejenimi vrtovi in nasadi cvetja. Pod Leskovcem je 5. februarja 1573. uskoški poveljnik Jošt Thurenski napadel vojsko upornih kmetov, namenjeno proti Novemu mestu. Veliko kmetov je pobil, drugi so zbežali v Krško.

KRŠKO leži ob Savi. Dnevnike smo žigosali v hotelu »Srečni«, nato pa smo si ogledali to čisto mesto, polno cvetja. Videli smo Valvasorjev spomenik in hišo, v kateri je umrl avtor »Slave vojvodine Kranjske«. Vseč nam je bil spomenik NOB.

Dne 3. februarja 1573 je kmečka vojska Ilije Gregoriča dosegla levi breg Save. V hudih bojih so bili premagani. Ubežniki iz Leskovca so nagnali v Savo (300 jih je utonilo).

SEVNICA je bila naša tretja postaja. Mesto leži pod gradom ob Savi. Najprej smo na bližnjem griču dobili žig, nato pa smo se po strmi poti povzpeli na grad. Ogledali smo si raz-

KLANJEC je sedež občine in ima železniško progo. Na vrtu nekega gostišča smo posedli in izpolnili dnevnike. Na našo veliko žalost nismo mogli dobiti kosila, ker je bilo že pozno. 27. in 28. januarja je Ilija Gregorič s kmeti prišel v Klanjec, kjer so se mu pridružili še kmetje z Bizeljskega. V boju 29.1. so zavzeli Cesargrad in Erdedijev grad pri Klanjcu.

DOLNJA STUBICA je tri kilometre oddaljena od Gornje Stubice. V bližini so Stubiške toplice. Ustavili smo se pod debelo Gubčevo lipo, izpod katere je Matija Gubec povedel kmete v boj. V kleti smo žigosali dnevnike in si ogledali okolico. V bližini lipe je bila 9.2.1593 odločilna bitka. Kmetje so izgubili, Gubca so ujeli in ga na nečloveški način usmrtili.

SUSEDGRAD: Le iz avtobusa smo videli razvaline gradu. Hrvatsko-slovenski kmečki upor se je začel prav zaradi krutega ravnanja Ferenc Tahija, ki je izzval upor.

KERESTINEC: Žig smo dobili v stražarnici. Ker našega obiska nismo najavili, si nismo mogli ogledati znamenitega dvorca iz 15. stoletja. Tu je kmečka vojska doživela hud poraz. Vodja plemiške vojske je bil Alapič.

BREŽICE so bile zadnja postojanka naše dolge poti. Večerilo se je že, ko smo v gradu pred muzejem čakali na zadnji žig. Mesto leži ob sotočju Save in Krke in se naglo razvija. Kmetje so mesto zasedli 3.2.1573.

Naš pohod »Po poteh kmečkih upornikov« smo končali še z obiskom gradu Mokrice. Bili smo navdušeni nad vsem, kar smo izvedeli in videli. Stiristo let je minilo od takrat, ko se je dvignila kmečka pest. Mnogo krajše je človeško življenje in zato je pomen kmečkega upora resnično velik, saj željo po svobodi in pravici dedujemo.

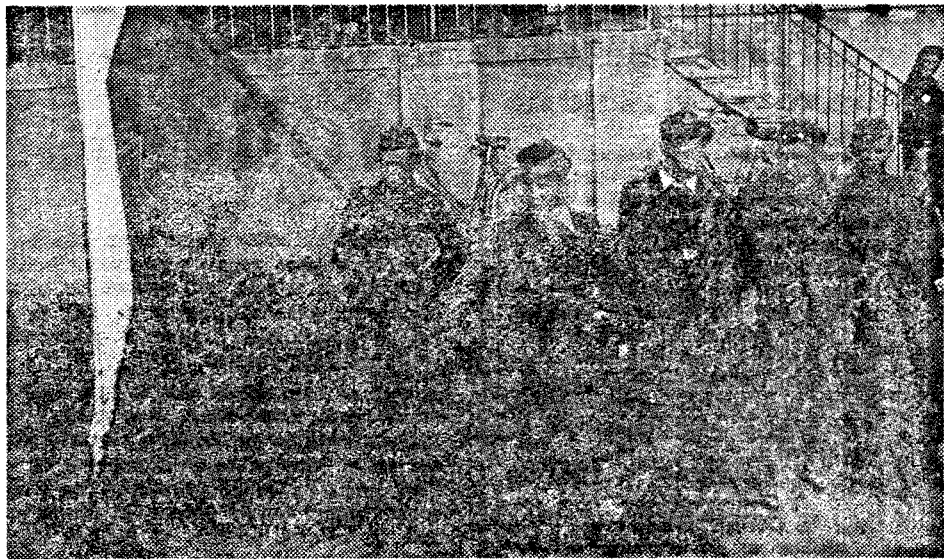
MARIJA IVANEC,
PAVLA MEGLEN.

GOZDNA ŠOLA

Pod okriljem Zveze tabornikov Slovenije je bil v avgustu v Bohinju štirinajstodnevni tečaj za načelnike. Tečajniki so se v taborniškem vzdušju seznanjali s cilji in metodami dela v taborniški organizaciji. Posebno pozornost so posvetili praktičnemu delu: vodenju in pripravljanju partizanskih pohodov, izletov, taborjenja in organizacijskih pohodov. Razpravljali so tudi o vlogi taborniške organizacije v splošnem ljudskem odporu in o vzgoji mladine. Vključili pa so se tudi v razpravo o osnutku nove ustave. Poleg vsakodnevni predavanj so imeli tečajniki dovolj časa tudi za kopanje, veslanje in razne taborniške igre.

Vzgoja kadra v naravi, v taborniškem duhu in tovarištvu pa veliko zanimanje tečajnikov so značilnosti tega in podobnih tečajev. Pohvale vredno je, da so vsi predavatelji kljub neplačanemu delu še v času svojih letnih dopustov odlično opravili svojo nalogo. Njihovo delo je lahko za vzgled.

BRANKO SEMOLIC

Pionirji — partizani odreda Ratitovec v Cerknem

ODRED RATITOVEC

V narodnoosvobodilno borbo so se poleg starejših vključevali mladi vseh starosti, med njimi tudi pionirji. S svojimi dejanji so veliko pripomogli v boju in na terenu, čisto pa so okupatorja tudi osmešili. Največkrat so zamislili za njihove akcije zrasle na »njihovem zelniku« — v otroških glavah in so že zato morali presenetiti sovražnika. Znano je, da so pionirji-partizani sami stražili svoje šole, bili so dobri kurirji in obveščevalci, saj so prav oni večkrat najlaže prišli do dragocenih podatkov, ki drugim niso bili dosegljivi.

Posebno znani so pionirji iz Zeleznikov, ki so imeli med vojno kar svojo vojsko — svoj odred. Organiziran je bil jeseni 1943. leta in se je najprej imenoval Rdeča roža, nato pa se preimenoval v pionirski odred Ratitovec. Sodelovali so pri osvoboditvi Zeleznikov, pri partizanskem napadu na Lajše, vkorakali so v osvobodeno Škofjo Loko... Pred kratkim sem obiskal Janka Gartnerja iz Zeleznikov, nekdanjega pionirja-partizana, in se z njim pogovarjal o odredu Ratitovec.

Dogodkov iz let 1943/1944 se takole spominja:

»Zelezniki s svojim zaledjem so bili med vojno dobro znani, saj so ogromno prispevali v boju za svobodo. Ljudje iz teh krajev so množično odhajali v gozdove, prav zaradi tega pa je bilo mnogo svojcev in družin partizanov preseljenih ali interniranih. Prenekateri hiša je po osvoboditvi ostala prazna.

Po zgledu starejših pa smo delovali tudi mi otroci. Že zgodaj smo občutili, da okupator ni naš prijatelj, čeprav smo sila radi gledali tanke in oklopnike. Ker smo se tudi mi radi igrali vojsko, smo združili prijeto s koristnim. Izdelali smo lesene tanke, puške, postavili bunkerje, imeli smo vojaške vaje, hkrati pa smo opravljali kurirsko in obveščevalno službo. Okupatorju naša dejavnost ni bila sumljiva, saj so verjetno mislili, da se zgledujemo po njih. Resnica pa je bila drugačna! Naše početje je bilo zgolj »krinka«, da smo lahko delali za partizane.

Ceprav je beseda gladko stekla, sem tovariša Gartnerja prekinil in ga povprašal, kdaj in kako je vstopil v to »vojsko«.

»Bilo mi je dvanajst let,« je dejal. »Spominjam se, da nas je enkrat, vse, ki še nismo bili organizirani, poklical

komandant Stefan Lotrič in nam povedal za kaj gre. Seveda smo se povabili odzvali, saj smo se otroci vedno radi igrali vojake. Naš odred je bil organiziran v bataljone, največ pa smo delovali po dva, trije ali štirje. Imeli smo tudi svoje starešine, ki so nas vodili v akcijah. Izvajali smo različne akcije. Predvsem smo opravljali kurirsko službo, prenašali Slovenskega poročevalca, trosili smo letake, lepili plakate, pisali po zidovih protifašistična gesla, velikokrat pa smo tudi nosili hrano, obleko, perilo in zdravila na partizanske položaje. Najhuje je bilo takrat, ko smo nosili hrano partizanom, ki so napadali Lajše. Prebijati se je bilo treba skozi številne zasede in prek nemških položajev.

»Ali se spominjate kakšnega zanimivega dogodka?«

»Nekoč so nam partizani naročili, naj prepeljemo telefonsko žico iz neke žage na Rudnem do Martinj vrha. Dogovorili smo se in nekaj nas je res odšlo z našim lesenim tankom — pravili smo mu »pancers«, proti Rudnemu. Brneli in ropotali smo, kot bi bili pravi tank. Na žagi smo v notranjost tanka naložili žico, jo z nečim pokrili in odropotali nazaj proti Zeleznikom. Ker takrat seveda še ni bilo asfalta, smo se kar precej mučili s porivanjem težko naloženega vozila. Prav nič nas ni bilo strah, ko smo drdrali skozi Zeleznike. Okupatorjevi vojaki so se nam samo zadovoljno smejali, ko pa so videli, da nam v nekem klancu ne gre, so nam celo priskočili na pomoč in nam pomagali poriniti »tank« z žico za partizane na vrh klanca.

»Ali je res, da je bil pionirski odred Ratitovec za svoje delo odlikovan?« sem pobaral sogovornika.

»Res je,« je odgovoril. »Odlikovanje smo dobili na pokrajinski konferenci ZMS Gorenjske in Primorske v Cerknem. Odlikovanje pa so dobili tudi naš komandant in nekateri najbolj zaslužni pionirji. Te proslave v Cerknem se je udeležil naš celoten odred in tam smo prvič dobili tudi pravo orožje. Komandant je dobil brzostrelko, drugi pa puške. Seveda smo bili zelo veseli novega orožja, vendar bi se naše veselje kmalu sprevrglo v žalost. Zaradi prevelike vneme smo se nazaj gredle v Slugovi dolini zapletli v boj z neko nemško enoto. Neizkušeni kot smo bili, saj smo šele dobili orožje, tako da ne bi bili kos sicer maloštevilnim Nemcem. Rešili so nas partizani, ki so bili v bližini in prisilili Nemce k umiku.«

Tovariš Gartner se je nasmehnil, kot bi hotel reči »saj veš otroška pamet«, nato pa kar hitro nadaljeval. »Z vsakim dnem pričakovane svobode je naš odred rastel. Prav v tem obdobju smo tudi največ sodelovali s partizani in jim pomagali. Po osvoboditvi Zeleznikov smo delovali tudi drugod, kjer je bilo pač potrebno. Skupaj s partizani smo odšli osvobajati Škofjo Loko in vanjo tudi slovenso vkorakali. Dejavnost našega odreda pa ni zamrla niti po koncu vojne. Večina pionirjev, sedaj že odraslih ljudi, se je med prvimi odzvala klicu domovine po obnovi in pomagala pri najrazličnejših delih. Sodelovali smo pri obnavljanju požganih Dražgoš, hodili smo na mladinske delovne akcije širom po Jugoslaviji.

Najin pogovor se je tako končal, tovariš Janko Gartner pa mi je povedal še to, da tradicije Pionirskega odreda Ratitovec danes nadaljuje Pionirski odred Ratitovec na osnovni šoli v Zeleznikih in upa, da bo dostojen naslednik pionirjev — partizanov in udarnikov.

IVO KRŽIŠNIK

TV-15
za
mladino

stavo ikon in otroških likovnih del. Največja zanimivost je bila vsekakor Lutrovska klet, skrita molilnica s čudovitimi freskami. V Sevnici je Ilija Gregorič zvedel za poraz kmetov pri Krškem, zato ni nadaljeval pohoda, ampak se je vrnil v Zagorje.

PLANINA pri Sevnici: Po dolgotrajni vožnji smo dospeli v Planino, ki leži pod razvalinami gradu. Kmetje so se dvignili že 1. februarja. Hoteli so rešiti zaprtega voditelja Šterca. Ker jim ni uspelo, so nadaljevali pot proti Bistrici h Gubcu.

BISTRICA OB SOTLI leži na terasi pod Orlico. Ker je bilo že pozno, smo žigosali dnevnike in nadaljevali pot. 8.2.1573 je plemiška vojska v Bistrici premagala kmečko vojsko. Ilija se je hotel z begom rešiti. Bežal je proti Turčiji, na meji pa je bil ujet. Na Dunaju je bil obsojen, usmrčen pa v Zagrebu.

KUMROVEC, rojstna vas maršala Tita, je bila ob našem prihodu polna obiskovalcev. V rojstni hiši smo dobili žig, ogledali smo si muzej in kip tovariša Tita.

CESARGRAD: Razvaline mogočnega gradu ležijo nad dolino Sotle. 29. januarja 1573 je kmečka vojska zavzela grad in ubila oskrbnika.

kramljanje

Draga Milena!

Ne vem, kaj si mislite o meni in moji lenobi, ko se toliko časa nič ne oglasim. Ne, nisem pozabila na vas, kakor tudi na našo ljubo mladinsko stran ne, le malo prestara sem že, saj to stran znova in znova napolnjujejo mlada, obetavna imena. Vaši predali so vedno polni, ena sama stran pa je tako malo... Lahko smo zadovoljni, da jo sploh imamo, to našo mladinsko stran, saj ni veliko časnikov — oziroma jih sploh ni — ki bi se ukvarjali z nami. Veseli moramo biti, ker imamo vas, ki s tako potrpežljivostjo in ljubeznijo delate z nami in za nas.

Draga Milena, hvala vam!

Veste, pet tednov sem že tu v

Karigadorju na taborjenju in pet četrтков je poštar v naš tabor prišel brez časopisa »TV 15«. Moram priznati, da je dolgčas brez njega. Kako naj bi jaz pozabila nanj? No, ker pa je naše taborniško življenje vendarle zanimivo, čas nekako beži. Se spominjate, ko sem vam pripovedovala o življenju pod šotori, o opravljanju večine »partizanski kurir«... Mislim, da nas tabornike letos že mnogo bolj poznate, saj vas »bičkarji« sproti obveščajo o vsem, kar se dogaja pri njih. Veste, s »vričkami« smo dobri prijatelji. Brala sem Gozdovo poročilo s taborjenja ob Kolpi. Obljubili ste mu, da jih obiščete, in če ste nekaj trenutkov preživeli med taborniki, ste lahko videli, kako prijetno je naše življenje.

Se nekaj Igorju Bončini se je letos porodila ideja, da bi se »mladi

novinarji TV 15« letos srečali na Vojskem, — drugo leto pa kje drugje — pa ni bilo nič, mi pa si vsi želimo takega srečanja.

Za danes naj bo dovolj. Oprostite, če sem bila dolga v pisanju in sem vas dolgočasila. Želim vam, da prijetno preživite počitnice, če jih še niste, sicer pa vesel konec poletja. Prejmite tople počitniške pozdrave!

Slavica Dragoš,
Mohoričeva 6
65280 Idrija

Draga Slavica!

Ničesar nisem pozabila, kar sva si kdajkoli povedali; za uresničitev zamisli o srečanju nas, ki hodimo z mislijo in srcem že vrsto let tako zvesto skupaj, pa bom storila vse, kar je v moji moči.

Lepo pozdravljena!

MILENA

RAZLIČNE KAZNI ZA ENAKO HUDODELSTVO

Pri uporabi kazenskih sankcij si sodišča, tako se vsaj zdi, oblikujejo svoja merila. Drugačna so od tistih, ki so pisana v kazenskem zakoniku. Ločijo se tudi med samimi sodišči.

Medtem ko za navaden umor izrekajo sodniki v Bosni in Hercegovini povprečno po 8 let in 5 mesecev zaporne kazni, so v Sloveniji sodniki bolj mil. Zadovoljijo se s 4 leti in 3 meseci strogega zapor. Sodišča v drugih republikah in pokrajinah so nekoliko strožja, vendar še vedno milejša kot bosanska in hercegovska.

Dnevnik, 13. VIII. 1973

KAJ JE DIREKTOR?

Direktor ni več nikakršen »odrešilnik« bog zaposlenih — pravi Roman Albrecht, predsednik komisije zvezne skupščine za sprejemanje izvajanja ustavnih dopolnil. — Direktor se mora kot prvi samoupravljaec angažirati pri izvajanju sprejetih programov in načrtov. Zato se sedaj nekateri direktorji tudi pritožujejo, da ne vedo, kaj naj delajo, ker o mišlerem ne morejo odločiti sami. Prav v tem pa je kvaliteta, ki jo prinašajo ustavna dopolnila: da vsakdo, ki dela in zasluži, sam odloča o svoji usodi in višku svojega dela.

Nedeljski dnevnik, 19. VIII. 1973

UDAREC PO OSEBNIM DOHODKIH

Osebnih dohodkov se še delj časa pod vplivom naglega dvigovanja cen in življenjskih stroškov. Čeprav so bili v maju osebni dohodki v primerjavi z istim mesecem lani, višji za 12 odstotkov (oz. roma 196 dinarjev) so bili dejansko nižji za 7 do 8 odstotkov.

Padec realnih osebnih dohodkov se odraža tako v panogah in dejavnostih, kjer so bili zamrznjeni pa tudi tam, kjer tega ni bilo.

Sedanja osegovna gibanja so postavila nadaljnjo ustavitve padca realnih zaslužkov in njihovo postopno izboljšanje v vrsto osrednjih vprašanj tekoče ekonomske politike, jih vsilila kot prvenstveno nalogo vsem dejavnikom, od delovne organizacije in obšine pa do federacije.

Borba, 16. VIII. 1973

SEDEM KANDIDATOV NA ENO DELOVNO MESTO

V petih mesecih letošnjega leta je bilo v SFRJ prijavljenih 55.500 novih delovnih mest. Če upoštevamo, da je hkrati 386.000 oseb iskalo zaposlitev, lahko ocenimo, da je na vsako prosto delovno mesto konkuriralo sedem nezaposlenih oseb. Razdelitev nezaposlenih oseb prostih delovnih mest pa je zelo različna: na eno prosto delovno mesto pride na Kosovem 22,2, v Makedoniji 13,7, v ožji Srbiji 9,1, v Bosni in Hercegovini 7,9, v Crni gori 7, v Vojvodini 6,7, na Hrvaškem 4,4, ter v Sloveniji 1,2 nezaposlenih oseb.

Delavska enotnost, 11. VIII. 1973

Danska in njen boj proti nacistom

Predsednik SFRJ Josip Broz Tito bo v kratkem obiskal prijateljsko deželo Dansko. Naše bralce bi zato radi seznanili z osnovnimi zemljepisnimi podatki o njej in na kratko prikazali boj Dancov za osvoboditev med nacistično zasedbo.

Danska meri 43.043 km² in ima 4.838.000 prebivalcev. Prestolnica København ima poldrugi milijon prebivalcev. Govorijo danski jezik, vere pa so protestantske. V gospodarstvu prevladuje živinoreja in v njej so nedvomno dosegli uspehe, ki jim ni enakov. Po ustavni ureditvi je Danska kraljevina, na prestolu pa je zdaj kraljica Margareta.

Med drugo svetovno vojno je Danska izgubila neodvisnost 9. aprila 1940. Nacistična vojska jo je zasedla, čeprav je bila komaj slabo leto prej, 31. maja 1939, sklenila z njo sporazum o nenapadanju. Ob nacističnem vdoru sta kralj Kristijan X. in predsednik vlade Stauning izdala svoji vojski ukaz, da se ne sme upirati premočnemu nasprotniku. V Berlinu so ob istem času izjavili, da nameravajo samo »zaščititi« dansko nevtralnost. Ob začetku okupacije je resnično kazalo, da se bodo nacisti zadovoljili zgolj z zasedbo in da se ne bodo vtkali v notranje zadeve. Vendar so še prekmalu pokazali svojo pravo naravo. Julija 1941 so Danski vsilili za zunanega ministra nacističnega Scaveniusa, ki je oktobra 1942 postal ministrski predsednik. Že pred tem, junija 1941, so jo prisilili, da je prekinila diplomatske odnose s Sovjetsko zvezo, razglasila komunistično stranko za protidržavno in pristopila k protikominternemskemu paktu. Sestaviti je morala Svobodni danski korpus in ga poslati v Rusijo. Medtem so danski begunci v Londonu ustanovili antinacistični odbor, ki se je povezal z odporiškim gibanjem v domovini. Kljub vsem policijskim ukrepom je tedaj oživel ilegalni tisk. Upoštevanje izjave o notranji samostojnosti so Nemci pristali na volitve januarja 1943. Poražena je bila njihova stranka, ki je dosegla samo 2 odstotka glasov. Julija istega leta so Danci v zasedeni domovini ustanovili Danski osvobodilni svet. V njem so bile združene organizacije Ringen, katere ilegalne skupine so napadale sovražnika z orožjem in zbirale informacije; Frit Danmark (Svobodna Danska), katere člani so pripadali raznim političnim tokovom, Komunistična partija Danske in Dansk Samling (Danska zveza), katoliška politična organizacija, ki je na zunanji opravljala legalno dejavnost.

Zaradi naraščajoče antinacistične dejavnosti so Nemci avgusta 1943 zahtevali od danske vlade, da razglasi izjemno stanje. Vlada tega ni hotela storiti. Nacistični general von Hanneken je tedaj razglasil ob sedno stanje in uvedel vojaška sodišča. Danci so se uprli. Nacistična vojska je zasedla København po bojih na ulicah. Dan-

ske vojsko so razorožili, vojne mornarice pa so dobili samo del, ker je ušla na švedsko in ker se je nekaj ladij potopilo.

Začelo se je preganjanje Židov. Ilegalci so jih reševali in po tajnih kanalih pošiljali na Švedsko. Ponosni in svobodoljubni Danci so 9. aprila 1944 z dveminutnim molkom na Občinskem trgu v prestolnici demonstrirali proti zasedbi. Nemci so streljali v množico in ubili večje število meščanov.

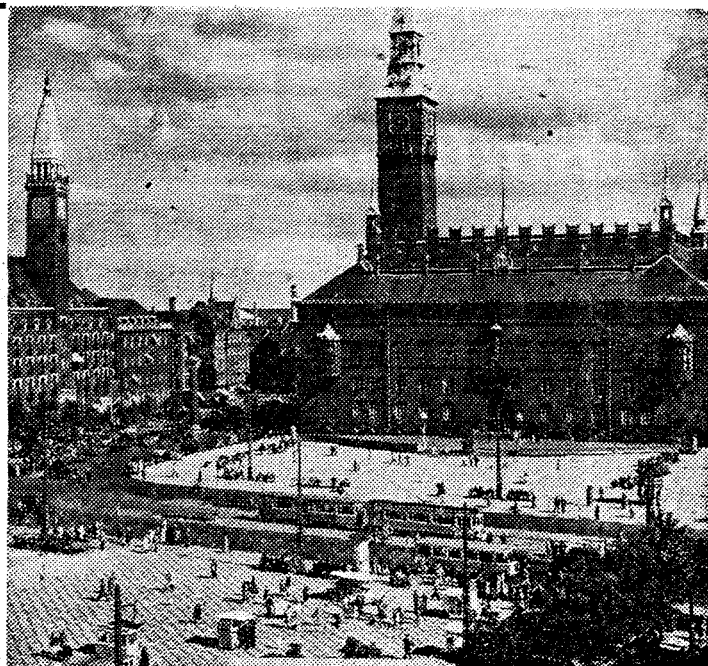
Dne 24. junija istega leta so morali Nemci razpustiti enoto danskih esesovcev Schalburg, ker je bila razglašena splošna stavka. Zato so se maščevali s tem, da so 19. septembra poslali v Buchenwald 2000 polici-

Jana
sodoben ženski tednik

stov, ki so jih obtožili, da sodelujejo z ilegalnimi organizacijami.

Nacisti so se divje znešli na to malo državo. V dneh 21. in 22. junija 1944 so odgnali v taborišča skoraj dvesto komunistov. Na smrt so obsodili in usmrtili 112 rodoljubov. Zaprti so jih na tisoče. V taboriščih je izgubilo življenje 115 Dancov (po nepopolnih podatkih), 815 v sabotažnih akcijah in med povračilnimi napadi Nemcev.

Köbenhavn — mestna hiša, zgrajena leta 1905 (arhitekt Martin Nyrop). Opazen je vpliv danske srednjeveške in renesančne arhitekture. Stometrski stolp je ena najvišjih zgradb v mestu.

172 ob osvoboditvi, 1802 pa zaradi vojaških operacij. Nad štiri tisoč Dancov je bilo zaprtih, 6800 je bilo odgnanih v koncentracijska taborišča Stutthof, Terezin, Buchenwald, Sachsenhausen, Dachau, Bergen-Belsen in Ravensbrück. K tem je treba prišteti tudi približno 500 Židov, ki so jih deportirali v Terezin (7000 so jih rešili na Švedsko). Prve smrtno obsodbe so bile izrečene leta 1943. Največ jih je bilo zadnje štiri mesece pred osvoboditvijo. Redkokateri obsojenec je bil starejši od petindvajset let. Mnogo je bilo pobitih talcev.

Tako kot v vsaki drugi deželi so nacisti tudi na Danskem našli pomagače. Kolaboracionisti so bili pripadniki esesovskega Schalburg-Korps, organizacije Sommer-Korps in pomožne policije Hipo-Korps. Ti so zagrešili zločine še na dan nemške vjaje.

Danska je bila osvobojena 4. maja 1945.

Svobodoljubni Danci zato s simpatijami gledajo na našo domovino in nas spoštujejo. Predsednikov obisk bo samo uradno potrdil vezi prijateljstva, ki že obstajajo.

POLDE VRBOVSEK

ŽRTVE NACIZMA V AVSTRIJI ZAHTEVAJO ODŠKODNINO

Na Dunaju se je prejšnji mesec sestalo zvezno predsedstvo Zveze avstrijskih borcev odpora in žrtv fašizma (KZ — Verband). Predsednik dr. Ludvik Soswinski je na tem sestanku govoril v glavnem o odškodninskih zahtevah delovnih skupnosti avstrijskih borcev odpora in zvez internirancev v koncentracijskih taboriščih. Poročal je o sedanjem stanju in o izvedenih ukrepih. V svojem govoru je med drugim postavil načelno vprašanje, kdaj bodo žrtve nacistične vlade končno le dobile odškodnino, ki jim je načelno sicer že priznana, toda še ne izplačana.

Ker je bil tu gori veter, se je začela mogočno opletati okrog starega stolpa. Tedaj je trgovski pomočnik, ki je še čepel na bukv, začel na vse grlo vpiti v trg:

»Heil Hitler, heil Hitler!«
Množica, ki je stala na trgu pod gradom je začela delati isto, ko je videla vihrati zastavo na svojem starem znamenju. Navdušenju kar ni bilo konca.

»Sedaj pa pojdi dol,« je ukazal trgovski pomočnik Vestru in začel sam plezati navzdol. Deček s pohabljenim nogo je s čudovito lahkoto dosegel vrh bukke in se spustil za njim. Tisti, ki je prinesel zastavo, ga je čakal pod drevesom.

»Da ne boš nikomur znil, da si razvil ti zastavo, to ti rečem!« mu je zapretil in potem zdiral po bregu proti trgu. Gredoč ga je Vester še slišal, kako vpije od navdušenja.

Tako je Vester razvil zastvo fašizma na grajski razvalini.

Zvečer tistega dne sta oče in mati prišla pozno domov. Mati je imela srečen obraz in je prinesla s seboj nekaj peciva in mesa. Fant se je teh dobrot ves lačen lotil in ni nehal, dokler stvari niso izginile v njegov prestradani želodec. Oče se je vrnil pijan iz trga, da skoraj ni mogel govoriti. Le venomer je trobil proti fantu:

»Sedaj bodo prišli boljši časi, sedaj bodo prišli boljši časi za nas.«

Zastava je mogočno vihrala okrog stolpa vse prihodnje dni. Vester je zlezal na stolp vsak dan in strmел v trg, ki je imel še vedno svojo svečano podobo. Povsod so bile zastave, venci, mlaji, povsod je bilo polno pijanih ljudi, ki so se kar po cestah objemali. Trg je bil poln vojakov, ki so hodili z ženska-

mi in jih kar pri belem dnevu poljubljali. Videz je bil, da je vse srečno in veselo. Nekega dne je opazil Vester, da so začeli popravljati most čez reko in v nekaj dneh so ljudje in vozovi že šli čez. Železniški most ni bil tako hitro gotov, toda kmalu je tudi tam čez vozil prvi vlak. Skozi trg so neprestano dirjali avtomobili in druga težka vozila proti jugu in proti vzhodu. Vse je bilo novo in sveže, le reka Drava je tekla po starem dalje mimo trga, vsa velika in lepa.

Po dolini se je razgrnila pomlad in štirinajst dni je bilo vse v cvetju, kamor koli je seglo oko. Oče in mati sta se vsak večer vračala domov s celimi nlebi kruha in drugimi dobrinami. Nekega večera je prinesel oče na hrbtu kar celo omaro, ki so jo postavili v kuhinjo. Kjer je mati potem shranjevala moko in druge stvari. Oče in mati sta nekaj potihem govorila o tej omaro in Vester je celo slišal, da je bila omaro prej pri nadičtelju v kuhinji. Tako je življenje v novi državi, kakor so rekli doma, šlo dalje.

Nekega dne je Vester spet čepel na starem stolpu in strmел v trg pred seboj. Tedaj je videl, da so po trgu prignali župnika. Natanko je

videl, kako je imel zvezane roke in kako je počasi korakal dalje s klobukom. Pomaknjenim nizko na čelo. Pred njim in za njim sta šla dva vojaka. Eden zadnjih vojakov ga je kdaj pa kdaj sunil od zadaj in le malo je manjkalo, da se vklenjeni mož ni prekučnil na zobe. Neka ženska se je sklonila na cesto in zagnala proti možu pest blata. Vester je tisto žensko spoznal; bila je klepetava vdova, ki je imela hišo tam za župniščem. Vestru se je čudno zdelo, ker je vedel, da se tista kleparjeva vdova bila prej neprestano v cerkvi in je župniku včasih poljubljala roko. Kadar ga je srečala na cesti. Sedaj jo je razločno slišal vpiti:

»Fej, brenta tolsta, prav se ti godi!«

Zvečer je čul, da sta se oče in mati pogovarjala o župniku, kako so ga odgnali v zapore, kjer se bo moral pokoriti za svoje grehe. Vester ni imel župnika rad, ker je bil v šoli zelo trd in ker je bil tudi v cerkvi hudo osoren. Vendar se mu je vse to čudno zdelo ter nikakor ni mogel razumeti, da se zdaj vsajajo v župnika ljudje, ki so mu prej lizali roke. Ker so odgnali župnika, ni več zvonilo. V župnišču so se naselili vojaki.

